nr. 1, ianuarie 1989

Proletari din toate țările uniți-vă!

(anul XCVI, nr. 1229)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTA LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

SALA DE LECTURA

Program de muncă și creație

Am început un nou an sub semnul unor importante evenimente ce au avut loc în viața politică și socială a țării. Marele forum democratic din noiembrie anul trecut, cuprinzătoarea Expunere a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, rostită cu acest prilej, a reprezentat un moment de excepțională însemnătate pentru întreaga noastră societate. Analiza profundă din acest document de o valoare inestimabilă a drumului parcurs de poporul nostru din zorii ființei sale și pînă în zilele noastre, a etapelor istorice străbătute de națiunea română în construcția societății socialiste, perspectivele ce se deschid în anii care vin constituie teze și orientări de o excepțională însemnătate în activitatea tuturor oamenilor muncii din patria noastră.

Societatea românească are acum un program clar, de perspectivă, capabil să dinamizeze energiile și spiritul creator în toate sectoarele activității economice sociale și culturale din România socialistă. Am pășit în noul an mai conștienți de răspunderile ce revin fiecăruia dintre noi la locul său de muncă, cu dorința fermă de a îndeplini tot ceea ce ne-am propus.

„Este necesar — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Mesajul de Anul Nou — să înfăptuim neabătut planurile și programele din toate domeniile de activitate, să acționăm cu toată fermitatea pentru realizarea programelor de organizare și modernizare a tuturor sectoarelor, să perfecționăm activitatea științei, învățămîntului, culturii, să organizăm întreaga noastră activitate pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale noii revoluții agrare".

Iată exprimat într-o formulare sintetică și integratoare, sensul major al activității noastre din săptămînile și lunile ce vor urma.

Anul în care am pășit, an hotărîtor în îndeplinirea obiectivelor acestui cincinal, este în același timp și momentul istoric în care ne pregătim să sărbătorim două evenimente cu profunde semnificații în viața politică și socială a națiunii noastre; cea de a 45-a aniversare a victoriei Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 și cel de al XIV-lea Congres al partidului. Rezonanța acestor două mari evenimente în conștiința noastră este cu atît mai mare cu cît ele vin să confirme în mod strălucit consecvența și înțelepciunea partidului nostru comunist care, în fiecare moment al istoriei românești contemporane, a stat în fruntea luptei pentru libertate și o viață mai bună, pentru civilizație și progres.

În această ambianță stimulatoare de energii, de muncă și dăruire revoluționară rostul scriitorului în societatea noastră devine mai limpede. „Suflet din sufletul neamului", el este și nu poate fi altfel decît un participant activ la clocotitoarea viață de la orașe și sate. Observator atent al celor mai diferite medii sociale ori socio-profesionale, prin versurile sau proza pe care o scrie el devine cronicarul înflăcărat al evului pe care îl trăiește, al oamenilor care-l înconjoară.

Urmînd pilda marilor înaintași, scriitorul român de astăzi nu este un observator neutru al realității ci un modelator de conștiințe.

Prin patosul versurilor sale, prin exemplaritatea personajelor cărora le dă viață în proza ce o scrie, el sensibilizează, contribuind la formarea caracterelor. Responsabilitatea ce și-a asumat-o va da roadele așteptate cu cît omul de litere va ști să descopere și să exprime la o înaltă ținută artistică profilul moral al omului de azi, universul său de gînduri și sentimente, capacitatea lui creatoare.

Terenul vast al realităților stimulatoare din patria noastră se cere mereu și mereu investigat.

Îndemnurile secretarului general al partidului adresate de atîtea ori scriitorilor de a zugrăvi realitatea așa cum este, cu luminile și umbrele ei, de pe poziția filozofiei noastre materialist-dialectice, constituie pentru toți oamenii condeiului un strălucit îndreptar în activitatea ce o desfășoară.

Cititorii așteaptă în acest an tot mai multe cărți care să-i reprezinte, angajați așa cum sînt în vasta bătălie cu timpul.

C. L.

Pictură de Cornelia IONESCU

Lozinca inimii

Lozinci de scriem azi, impetuoase
Cu scăpărarea gîndului-drapel,
Lozinci-îndemnuri și lozinci-duioase
Lozinci-urare și lozinci-apel

Lozinci despre partid și despre țară
Lozinci despre eroii de demult
Lozinci-chemări la pacea planetară
Prin toate glasul Epocii ascult

Le scriem sus, pe frunți de combinate
Pe foi volante și pe macadam
Pe zidurile albe de cetate
Pe arcuri de triumf, pe cîte-un ram

Le scriem pe Carpați și la hotare
Cu patimă, cu dragoste și dor
Aripa lor, împurpurată-n soare,
Ne poartă-n zbor înalt, spre viitor

Dar mai presus, pe inimile noastre
Toți, muncitori și cărturari, țărani
Am scris cu litere de foc, măiastre:
TRĂIASCĂ CEAUȘESCU! LA MULȚI ANI!

Corneliu STURZU

Unirea Principatelor Române (I)

Există în istoria popoarelor momente importante care oferă perspectiva indispensabilă înțelegerii sensului și trăsăturilor unor lungi perioade istorice, care pun în lumină înfățișarea unei epoci. Acestor momente aparține Unirea Principatelor Române, rod al străduințelor românești, rezultat al energiei, tactului și priceperii politice. Problema construirii statului național român a devenit, în contextul internațional al vremii, o problemă europeană, care a stat în atenția cabinetelor politice ale continentului, rezolvarea ei fiind determinată însă, în primul rînd, de factorii interni.

În perioada de destrămare a feudalismului și de apariție a relațiilor capitaliste au apărut condițiile necesare realizării statului național român modern, unitar și independent. Năzuință veche a românilor, ideea Unirii a fost clar exprimată în presa revoluției de la 1848. Unirea celor două Principate trebuia să constituie baza viitorului stat național. Redeschiderea problemei orientale, facilitată de războiul Crimeii, în timpul căruia negocierile diplomatice n-au încetat deloc, a pus în discuție și situația Principatelor Române. Interesul manifestat de Puterile europene s-a concretizat, în cadrul conferinței de la Viena, atît prin faptul că la punctul întîi al dialogului pentru încheierea păcii se afla schimbarea statutului juridico-politic al Principatelor Române (înlăturarea protectoratului țarist, menținerea suzeranității otomane

(continuare în pag. 5)

D. IVĂNESCU

„Viitor de aur..."

Personalitatea multilaterală, original vizionară, a președintelui țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, s-a conturat din nou, cu și mai multă claritate, în recentele sale expuneri și cuvîntări din momentele trecerii spre noul an, de muncă și luptă, pentru prosperitatea patriei, rostite la Plenara comună de la sfîrșitul lunii noiembrie 1988, în Mesajul de Anul Nou, în cuvîntarea din Piața Republicii, adresată tinerei generații, la întîlnirea cu șefii corpului diplomatic acreditați la București, cît și cu alte prilejuri, cum ar fi interviul acordat ziarului vest-german „Die Welt". Cu toate aceste prilejuri s-a subliniat consecvența și răspunderea cu care sînt privite problemele țării în evoluția lumii contemporane, hotărîrea de a duce pînă la capăt linia politică aleasă, subliniindu-se că, în actualul moment istoric de dezvoltare economico-socială a României, numai o justă perspectivă istorică asupra multimilenarei evoluții social-economice și culturale a poporului român poate constitui baza trainică a unei riguroase analize științifice care să pună în lumină, să valorizeze, să definească și să se înscrie în succesiunea firească a devenirii marilor victorii ale prezentului socialist, conturînd cu claritate principalele linii de forță ale proceselor revoluționare ce se constituie în premise obiective, logice pentru structurarea strategiei ce va fi urmată pînă la atingerea stadiului de țară socialistă multilateral dezvoltată, spre finele acestui mileniu și în perspectiva deceniilor următoare. Cunoscînd care era situația țării în trecut, arăta secretarul general al partidului, vom putea înțelege mai bine că numai socialismul a asigurat lichidarea dominației străine imperialiste, a stării de înapoiere și a realizat, într-o perioadă scurtă, o puternică dezvoltare a forțelor de producție, a tuturor sectoarelor economico-sociale, ridicarea generală a nivelului de civilizație al întregii națiuni, progresul științei, învățămîntului, culturii, creșterea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, transformarea României, în patru decenii, într-un puternic stat industrial-agrar în plină dezvoltare, întărirea forței sale materiale și spirituale, a independenței și suveranității țării.

Este epoca zidirii unei noi Românii, a formării unui om nou. Poporul român sintetizează prin muncă necurmată, în ani și în cincinale de continuu efort creator, roadele inteligenței și hărniciei sale. „Socialismul se construiește cu poporul, pentru popor!" — sînt cuvintele memorabile ale conducătorului statului, cuvinte emblematice care cuprind în înțelesul lor credința fierbinte în marile virtuți democratice cultivate mereu în spiritul muncii și al răspunderii istorice față de destinul eroicului nostru popor.

Totdeauna în mijlocul poporului, sfătuindu-se cu muncitorii și țăranii, cu specialiștii, gîndind și acționînd cu poporul și pentru popor, secretarul general al partidului dă astfel un exemplu de devotament și dragoste nețărmurită pentru asigurarea unui viitor liber și prosper patriei noastre. Urmînd cu neslăbită încredere drumul faptei revoluționare puse în slujba binelui și fericirii poporului român, cei ce muncesc își strîng și mai puternic rîndurile pentru a asigura țării un asemenea viitor, știind că fără libertate și independență, munca lor, visurile lor sînt zadarnice. Așa încît an de an munca tuturor înscrie pe harta Republicii noi platforme industriale, termocentrale și uzine, canale navigabile și de irigații, noi locuințe și lăcașe de învățămînt, cercetare, creație. Munca oamenilor cunoaște neîntrerupt grade superioare de calificare, în acord cu neistovitele cuceriri ale științei și tehnicii înaintate, oamenii înșiși se autoperfecționează la nivelul îndemnului mereu viu al conștiinței de proprietari ai mijloacelor de producție, de producători ai bunurilor materiale și spirituale, beneficiari plenari ai roadelor efortului lor unanim. Prin toate acestea țara întreagă este chemată să fie o adevărată școală de însușire a tot ce este nou și înaintat, o școală a demnității, a curajului, a voinței, a patriotismului socialist și a democrației muncitorești, cu permanenta lecție deschisă a unității. De aici și repudierea fermă a încălcării normelor eticii și echității socialiste, carierismul și căpătuiala, ocolirea greutăților, evazionismul ori lîncezeala în pregătirea ideologică. Fiecare izbîndă pe uriașele fronturi pașnice ale construcției materiale și spirituale este de natură să dea tărie neîntreruptă unității milenare, unitate ce trebuie să se afirme ca adevărată forță motrice a înaintării neabătute pe drumul mereu ascendent spre culmile de progres și civilizație spre care cheamă necontenit secretarul general al partidului.

Incontestabilele victorii obținute pînă în prezent în apriga bătălie a dezvoltării demonstrează că partidul, călăuzindu-și acțiunea revoluționară novatoare de transformare structurală a societății românești potrivit principiilor socialiste preconizate de concepția materialismului dialectic și istoric și de socialismul științific, a știut permanent să aplice în mod adecvat aceste principii general valabile la condițiile particulare ale țării. Pe această bază, partidul nostru comunist, sub conducerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, a inițiat un vast program de reașezare pe baze noi a întregii societăți românești elaborînd și înfăptuind, din 1965, cu deosebit succes, perfecționînd necontenit, un nou și eficient sistem de conducere și planificare a dezvoltării economico-sociale bazat pe principiile mecanismului economico-financiar al autoconducerii, autogestiunii și autofinanțării activității economice. Aceasta presupune și cere în același timp necesitatea creșterii permanente a rolului oamenilor muncii în toate domeniile, concentrarea cu fermitate a energiilor creatoare în direcția accelerării dezvoltării intensive, a organizării și modernizării tuturor ramurilor active ale uriașului organism național, prin ridicarea conștiinței, a nivelului de pregătire, cercetare și avînt creator, îndrăzneț, eficient. În cuvîntarea sa, la Plenara comună, tovarășa Elena Ceaușescu preciza: „Este necesar să avem permanent în vedere că minunatele perspective de dezvoltare a patriei noastre nu se pot realiza decît cu oameni de o înaltă pregătire în toate domeniile".

Intreaga însuflețitoare perspectivă a dezvoltării societății socialiste românești în anii ce vin necesită, așa cum a subliniat mereu tovarășul Nicolae Ceaușescu, creșterea tot mai activă a rolului conducător al partidului, al celorlalte organisme de conducere colectivă, aprofundarea și perfecționarea democrației noastre muncitorești revoluționare, intensificarea operei de formare și educare a omului nou, cu o conștiință revoluționară patriotică și socialistă înaintată, cu o personalitate multilaterală, dezvoltată armonios, cu un larg orizont de cunoaștere științifică și de cultură generală, beneficiar și creator în sfera bunurilor spiritului, inclusiv a literaturii și artei.

Toate aceste teze și orientări ale secretarului general al partidului, studiate și dezbătute în întreaga țară, prind conturul faptelor spre creșterea, înflorirea și cinstirea independenței și suveranității patriei.

Iuliu MOLDOVEANU

8736

repere contemporane

Portret de Dan HATMANU

Un om pentru totdeauna

Sînt convins că în marea literatură de anticipaţie există întotdeauna un grăunte de adevăr care cîndva se va împlini chiar dacă nu în forma imaginată de scriitor. Sînt iarăşi încredinţat că în marile romane, poeme ori piese de teatru care evocă momente din trecutul de lupte şi jertfe al poporului nostru ne regăsim într-un fel sau altul pe noi înşine, cei de azi.

De altfel, la răspîntiile istoriei poporul nostru şi-a ales întotdeauna drept conducători acei oameni puternici care şi-au închinat întreaga viaţă libertăţii şi propăşirii neamului, insuflînd prin exemplul lor încredere şi cutezanţă, entuziasm şi îndrăzneală, pentru binele şi propăşirea patriei.

De mai bine de două decenii trăim şi edificăm o epocă de adînci prefaceri revoluţionare, de transformări spectaculoase în toate domeniile vieţii economice şi sociale. Ele sînt materializarea muncii pline de devotament a unui întreg popor care, sub conducerea partidului său comunist, ştie că viaţa, aşa cum o gîndim, nu poate fi trăită decît prin muncă, cinste şi demnitate. Iar această demnitate cîştigată cu atîtea sacrificii o datorăm celui ales să conducă destinele patriei noastre, tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Înţelepciunea şi luciditatea, spiritul său cutezător şi vizionar sînt astăzi emblema strălucitoare a tot ceea ce are mai nobil poporul român.

Credinţa în dreptatea cauzei noastre, strădania de a înălţa pe străbunul pămînt al patriei civilizaţia socialistă nu este şi nu poate fi obiect de tocmeală. Conştiinţa noastră de patrioţi şi revoluţionari, încrederea în viitorul fericit şi demn al patriei române se regăsesc pretutindeni acolo unde gîndirea Ceauşescu devine faptă.

Ştim, aşa cum ne învaţă secretarul general al partidului, că nu păşim pe autostrăzi asfaltate de alţii. De fapt, siliţi de împrejurările vremii trecute, noi am tot dat. Omeneasca noastră generozitate e cunoscută în lumea întreagă.

Privesc din cînd în cînd harta Europei şi văd că noi, românii, sîntem, din punct de vedere geografic, în centrul continentului. Sîntem, după spusa bunicului meu, ceferist, „placa turnantă" a acestui spaţiu de la Atlantic la Ural, din nordul Scandinaviei în insulele mării Egee. O „placă turnantă" pe care se răsucesc multe interese. Dar naţiunea noastră a ştiut şi ştie, dintr-o experienţă bimilenară, că rezemaţi de Carpaţi şi răcorindu-ne obrajii în Dunăre şi Marea cea mare înţelegem cum să ne rostuim viitorul. Pentru că am ştiut să ne alegem drept conducător un om pentru eternitate: tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

Sergiu NEGURĂ

Imaginea României în arta plastică

Marile opere de artă au fost întotdeauna realiste prin fidelitatea creatorului faţă de mersul istoriei, faţă de tradiţii, prin autenticitatea şi constructivismul atitudinii în faţa evenimentelor prezentate. În măsura în care realismul în artă este asigurat nu numai de oglindirea aspectelor sensibile ale realităţii în aspectele sensibile ale operei ci şi de profunzimea cu care ideea operei reflectă esenţialul din realitate, arta românească contemporană se dovedeşte a fi de o remarcabilă autenticitate. Realismul şi originalitatea creaţiei noastre plastice se dezvăluie şi prin felul în care semnificaţiile sale umaniste se întîlnesc cu aspiraţiile istorice concrete ale societăţii noastre; operele noastre de artă devenind conştiinţa prezentă a publicului nostru şi idealul său înainte mergător. Arta românească contemporană este bogată în exemple evidenţiind posibilităţile pe care le oferă pentru afirmarea umanismului celui mai înaintat, a progresului patriei în opere de certă valoare. Creaţiile plastice ale unor artişti ca: Virgil Almăşan, Sabin Bălaşa, Traian Brădean, Vasile Celmare, Iacob Lazăr, Ligia Macovei, Ion Murariu, Georgeta Năpăruş, Matilda Ulmu, de o înaltă ţinută artistică, relevă pe deplin rolul pozitiv al poziţiei intrepuse a artistului între valorile sociale şi public prin disocierea şi recompunerea fertilă a celor două componente existente într-o operă de artă autentică — semnele artistice ale emoţiei creatorului şi semnele realităţii care l-au făcut să vibreze determinînd în acelaşi timp propria noastră vibraţie.

Semnificative pentru dinamica realităţilor noastre, operele de artă româneşti reprezintă un spirit, o atitudine socialistă faţă de cele înfăţişate relevînd semnificaţii umane esenţiale. Aceasta este, în procesul de formare al conştiinţei socialiste, un factor fundamental pentru că presupune reflectarea lucidă a adevărului şi include în substanţa lui perspectiva cea mai progresistă asupra vieţii. Artei româneşti contemporane i se cere, pe drept cuvînt, să oglindească şi de acum înainte realitatea în ce are ea mai înălţător şi mai nobil şi artiştii noştri îşi fac datoria.

De pildă, lucrarea „Santier" semnată de Spiru Chintilă reprezintă încorporarea deplină a reflectării despre care aminteam. De asemenea, artistul nostru Brăduţ Covaliu prin lucrările sale unanim apreciate relevă noua realitate înfloritoare a patriei. „Barajul de pe Argeş" constituie un test esenţial pentru demonstrarea faptului că imaginea României contemporane nu poate fi separată de aspiraţiile care definesc istoria şi progresul social.

Nimeni nu poate ignora faptul că în răstimpul ultimelor două decenii a fost înfrîntă platitudinea dogmatică în creaţia noastră plastică. Artiştii noştri nu pleacă de la obiecte, fenomene sau spectacolul realităţii, ci de la raportul lor cu obiectele, fenomenele sau cu spectacolul realităţii. Fiecare dintre ei instituie un real subordonîndu-i o viziune, o metodă, o tehnică, singulară în funcţie de tensiunea emoţională particulară dintre vis şi realitate, dintre sentimente, dintre raţional şi iraţional, dintre existenţă şi eternitate, dintre supranatural şi natural.

Pictoriţa noastră, Elena Uţă Chelaru, unul dintre artiştii noştri de excepţie, ştie să extragă esteticul din realitate prin compoziţii al căror ritm creează o aparenţă aproape muzicală. Lucrările „Hunedoara" sau „Şantier naval" degajă un remarcabil impuls liric în faţa peisajului contemporan al patriei, relevînd, în acelaşi timp o intensă viaţă plastică.

De asemenea, artistul nostru Viorel Mărginean restituie publicului peisaje rafinate în compoziţie şi cromatică ce topesc senzaţiile optice şi sentimentele în faţa realităţii într-o atmosferă de o particulară şi semnificativă luminozitate.

Constantin Piliuţă reafirmă şi el prin intermediul creaţiilor sale resursele care se află în nesfîrşitele întinderi ale spiritualităţii poporului român care trebuie considerate drept un factor al semnificaţiei şi al ponderii politice pe care o are România contemporană în lume.

Frumuseţea universalităţii artei noastre nu constă în abolirea particularităţilor ei ci dimpotrivă, tocmai din însumarea fericită a acestora. „Muzeul Imaginar" al artei româneşti contemporane însumează creaţii remarcabile prin integrarea dialectică a tradiţiilor noastre artistice în reflectarea peisajului contemporan al patriei. Ion Popescu-Negreni — personalitate de seamă a picturii româneşti contemporane — este unul dintre pictorii noştri a căror compoziţii inconfundabile prin acurateţe plastică reflectă trăirea directă a realităţii. Eugen Gâscă constituie un alt exemplu de artist cu o imaginaţie plastică de excepţie exercitată asupra lumii înconjurătoare. Ion Sălişteanu, prin întreaga sa creaţie, dovedeşte preocuparea constantă pentru găsirea unui limbaj plastic propriu în exprimarea bogăţiei de sensuri a realităţilor româneşti contemporane. Întreaga artă românească contemporană constituie, de fapt, un elogiu adus forţelor spirituale pozitive ale umanităţii româneşti, celebrarea identităţii noastre socio-culturale. Căci în jocul evenimentelor istorice răspunsul artiştilor plastici este identic cu cel al scriitorilor şi publiciştilor. Arta lor, ca expresie a unor reacţii emotive şi ideologice poartă şi atributele unei lupte, impunînd în final o artă a efortului de fiecare zi pentru a cîştiga participări, convingeri, pentru a determina oamenii în edificarea continuă a noii societăţi româneşti.

Toate acestea relevă rolul pozitiv al poziţiei sociale interpuse a artistului între valorile individuale şi cele colective avînd ca finalitate preocuparea de a interveni energic şi elocvent în conştiinţa şi spiritul contemporan.

Strînsa legătură dintre oameni, realitatea contemporană şi operele artiştilor este o necesitate pe care o simte fiecare dintre noi, iar artiştii pe care-i dorim sînt acei care stabilesc această comuniune. Iată de ce creaţiile unor artişti ca Dan Hatmanu, Vladimir Şetran, Pavel Codiţă se constituie în valori plastice esenţiale pentru cultura românească contemporană, de o incontestabilă valoare documentară privind progresul social-politic şi economic al patriei noastre.

Arta românească contemporană a integrat în rîndul mijloacelor ei de expresie cuceririle cele mai durabile ale artei universale. Astfel, în plină eră a pluralismului estetic, a celor mai neaşteptate invenţii de tehnologie artistică, creaţiile plasticienilor români, particularizînd realităţile României contemporane, îşi demonstrează pe deplin înscrierea viguroasă în universalitate. Ţîşnind din necesităţile lăuntrice a unei aspiraţii ideale, devenite conţinut artistic, creaţiile noastre contribuie la evoluţia conştiinţei sociale. Aceste opere reprezintă rezultatul reflecţiilor acestor artişti asupra lumii înconjurătoare şi opţiunea lor ideologică. Artişti ca Geta Mermeze, Maria Mihalache Blendea, Radu Costinescu demonstrează şi ei prin creaţiile lor că operele de artă nu sînt nişte pure simboluri, ci adevărate obiecte necesare vieţii, grupurilor sociale.

Întrucît civilizaţia din România de azi şi-a pus amprenta nu numai asupra modului de trai, a cerinţelor umane şi a modului în care ele sînt satisfăcute, sau asupra produselor sale, a modificat sensibil însuşi statutul artei şi creatorilor.

Artiştii României contemporane, conştienţi, în acest sens, de capacitatea formativă şi reformativă de neînlocuit a artei, încrezători în inepuizabila profunzime a frumuseţii realităţii socialiste a patriei sub toate aspectele sale glorifică omul şi noile realităţi — semnele străvechi ale artei — îndeplinindu-şi misiunea de a impune noua faţă a patriei ca pe o emblemă a demnităţii noastre umane.

Este aproape imposibil şi de bună seamă nedrept să considerăm că am epuizat citarea tuturor artiştilor români contemporani care au redat şi redau în operele lor noile realităţi ale României contemporane. Am citat doar cîtiva dintre aceia care au oglindit în creaţiile lor noile constelaţii valorice pe care timpul le aşează în noi. Putem afirma, însă, fără teama de a greşi că toţi artiştii noştri se identifică pe deplin cu particularităţile „rostirii româneşti" pe toate planurile prin crearea unui univers de autentice valori estetice.

Însoţind ca o aură strălucitoare progresul politic şi material al poporului, arta noastră atestă că cu cît valorile estetice se integrează mai profund în ansamblul social cu atît sînt mai greu de clintit. Astfel, aceasta a devenit o artă situată, la ea acasă, avîndu-şi rădăcinile ei în solul patriei.

Gabriela BIDU

Adrian PODOLEANU : „Bărci"

Ion IRIMESCU : „Floarea" (detaliu)

Efigia omului nou

În repetate rînduri, tovarăşul Nicolae Ceauşescu s-a referit la necesitatea dezvoltării, în etapa actuală, a conştiinţei socialiste înaintate, pe baza factorilor decisivi ai celei mai consecvente concepţii ştiinţifice despre lume, societate şi gîndire, cît şi pe baza necontenitelor progrese ale ştiinţei şi tehnicii moderne înseşi. În recentele teze şi orientări, din Expunerea făcută la 28 noiembrie 1988, se precizează: „Este necesar să intensificăm activitatea politică, educativă, culturală, de ridicare a conştiinţei revoluţionare a tuturor oamenilor muncii, să punem în evidenţă noile şi noile cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, ale cunoaşterii umane în general, pornind de la concepţia ştiinţifică despre lume şi viaţă — materialismul dialectic şi istoric".

Scopul final al actualei etape de dezvoltare a ţării: realizarea societăţii socialiste multilateral dezvoltate presupune, aşadar, continuarea, pe un plan superior, a transformărilor revoluţionare în toate sectoarele vieţii, materiale şi spirituale. Se produc sub ochii noştri schimbări şi în domeniul valorilor, normelor şi aspiraţiilor umane ce contribuie, însă, unitar la promovarea unui nou umanism, umanismul revoluţionar.

Aceasta presupune afirmarea tot mai puternică a spiritului de răspundere, de participare activă, conştientă, neabătută la politica generală a partidului, totodată, a spiritului de cinste, de disciplină şi ordine, în toate domeniile. Cei ce lucrează în domeniul ideologic, al educaţiei şi culturii, cultivă cu precădere înaltele valori moral-politice proprii omului nou, constructor conştient al orînduirii noi. Secretarul general al partidului a subliniat mereu că tocmai „activitatea ideologică, politico-educativă de formare a omului nou, cu o înaltă conştiinţă revoluţionară, socialistă constituie una din problemele de importanţă deosebită în actuala etapă de dezvoltare a societăţii noastre socialiste". Aşa încît este învederat faptul că pentru prima oară în istorie existăm şi participăm tot mai activi la transformarea dezvoltării societăţii umane într-un proces conştient, socialismul asigurînd cadrul obiectiv de afirmare deplină a personalităţii umane, propice elaborării, realizării şi consolidării valorilor specifice noii orînduiri, al afirmării principiilor eticii şi echităţii socialiste, a normelor socialiste de viaţă şi convieţuire.

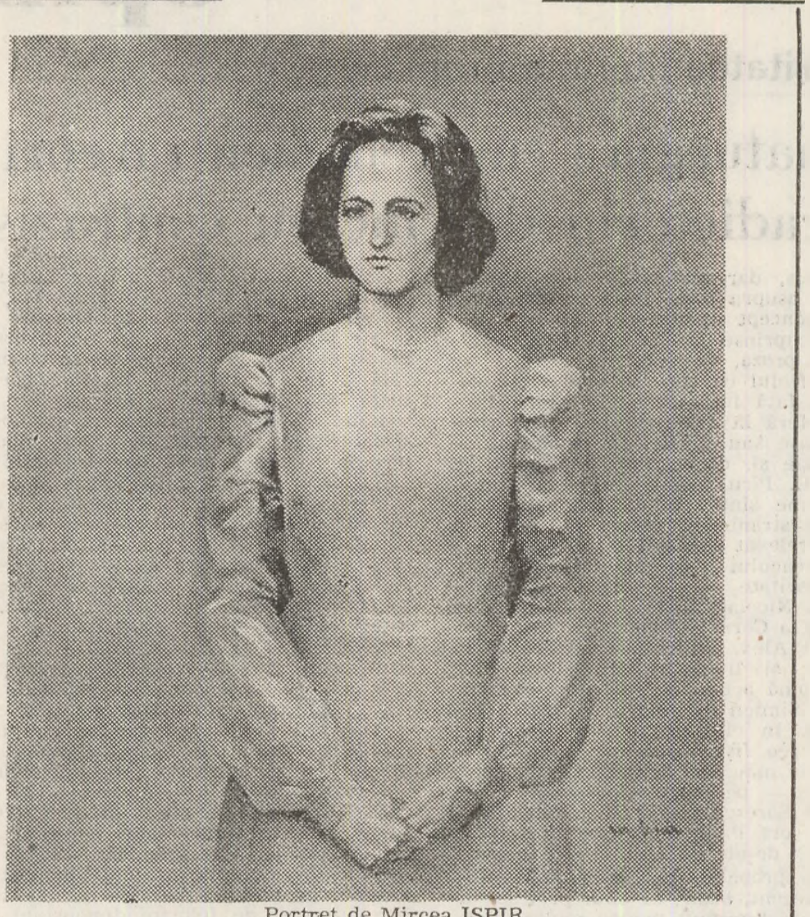
Procesul de creare şi permanentizare a valorilor caracteristice socialismului cunoaşte o amploare fără precedent, ele fiind expresii ale unei autentice nevoi umane, ale noii atitudini faţă de realitatea socială. Apariţia şi dezvoltarea acestor noi valori, generate de noua orînduire socială: patriotismul socialist, revoluţionar, unitatea şi ataşamentul întregului popor faţă de partid, spiritul militant într-un larg cadru democratic, apărarea şi îmbogăţirea avutului obştesc, omogenizarea la o treaptă înaltă a bunăstării materiale şi spirituale a tuturor oamenilor muncii, solidaritatea cu forţele înaintate, progresiste, de pretutindeni, reflectată, în fond, în planul sistemului de valori, modificările survenite în infrastructura societăţii, capacitatea partidului nostru de a imprima vieţii spirituale o fizionomie proprie, superioară, către care tinde a se situa întreaga societate, fără nici un fel de deosebire între membrii ei.

Toate aceste orientări vizează consensul lor cu interesele şi aspiraţiile maselor, orientarea larg umanistă a obiectivelor generale efectuîndu-se printr-o activitate politico-educativă consistentă şi eficientă. Perfecţionarea acestor activităţi reprezintă o sarcină primordială şi permanentă a tuturor celor implicaţi într-o asemenea nobilă menire.

Omul fiind valoarea supremă a societăţii noastre, fiind create condiţiile fundamentale ca omul să-şi transforme în realitate cele mai îndrăzneţe năzuinţe, socialismul asigură totodată cadrul propice, climatul favorabil creaţiei spirituale a întregului popor. În cadrul Expunerii din 28 noiembrie 1988 s-a subliniat că Festivalul Naţional „Cîntarea României", marea manifestare culturală naţională, „s-a transformat într-o puternică mişcare de creaţie ştiinţifică, tehnică, culturală, artistică de masă, a făcut ca zeci şi sute de mii de tineri de la oraşe şi sate să participe intens la această activitate de ridicare pe o treaptă superioară a nivelului de cultură".

Astfel adevărata menire, adevărata răsplată a muncii artistice, depuse de cei ce şi-au făcut o profesie din aceasta, este întîlnirea cu cei mulţi, iar operele de seamă sînt menite să bucure, să mîngîie, să educe şi să înalţe sufletele oamenilor vremurilor revoluţionare pe care le trăim.

Irinel TOARBĂ

Portret de Mircea ISPIR

Elena Ceaușescu, eminent om politic și savant de renume mondial

Acum, cînd țara întreagă este străbătută de o puternică vibrație revoluționară, expresie a tot ceea ce este nobil și frumos în cugetul și simțirea neamului nostru, aflăm pretutindeni în fapte și gînduri mărturii de înaltă stimă și fierbinte dragoste pentru omul politic, savantul de renume mondial care și-a dedicat viața întreagă slujirii partidului și poporului — tovarășa Elena Ceaușescu.

In irizările policrome ale acestor zile de ianuarie ce marchează o nouă etapă în devenirea socialistă a țării, întregul nostru popor, angajat plenar pentru traducerea în viață prin graiul faptelor a grandiosului Program de muncă și acțiune revoluționară adoptat de ședința comună a Plenarei C.C. al P.C.R., a organismelor democratice și organizațiile de masă și obștești din 28—30 noiembrie 1988, omagiază cu înaltă considerație și profundă stimă, cu nețărmurită dragoste și recunoștință, ziua de naștere a tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al Partidului Comunist Român, prim viceprim-ministru al Guvernului R.S.R., președintele Consiliului Național al Științei și Învățămîntului.

Această sărbătoare devenită simbol în conștiința națiunii române, constituie un minunat prilej pentru a evoca, încă o dată, personalitatea de excepție a reputatului om politic și savant de largă recunoaștere internațională, tovarășa Elena Ceaușescu, activitatea sa prodigioasă, plină de dăruire revoluționară, consacrată avîntului neîncetat al științei și învățămîntului românesc, propășirii multilaterale a patriei noastre socialiste.

Rememorînd drumul parcurs, profundele transformări înnoitoare, care s-au produs în anii luminoși ai socialismului, dar mai cu seamă în perioada ce s-a scurs de la Congresul al IX-lea al partidului, putem afirma cu deplin temei că toate acestea poartă, profund imprimată, pecetea gîndirii creatoare, a contribuției remarcabile a tovarășei Elena Ceaușescu la elaborarea și înfăptuirea politicii partidului și statului de dezvoltare multilaterală a patriei, de propășire a acesteia pe noi trepte de progres și civilizație, de promovare a unei politici de pace, înțelegere și colaborare între toate popoarele lumii. Calitățile sale de adevărat militant revoluționar, de conducător comunist sînt evidențiate de participarea activă, alături de cel mai iubit fiu al poporului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, la toate marile evenimente ale țării, de prodigioasa activitate științifică și social-politică pe care o desfășoară în îndrumarea și conducerea unor importante domenii de activitate. Mărturie a eminentei sale personalități stau, drept corolar al prestigiului de care se bucură, intensa și fructuoasa activitate de cercetare, reflectată într-o operă științifică impresionantă ce însumează numeroase lucrări științifice, publicate de edituri prestigioase din străinătate, comunicate în reviste de profil de largă circulație sau la simpozioane și congrese ce au avut loc pe diverse meridiane ale lumii. Sînt, de asemenea, demne de remarcat ideile sale umaniste cu privire la rolul științei ca factor de cooperare între state, indiferent de mărime, nivel de dezvoltare sau orînduire socială, care i-au sporit prestigiul și respectul de care se bucură în cele mai alese cercuri și foruri de opinie internațională. Activitatea sa, de participant activ la progresul fără precedent al României contemporane, la instaurarea unui climat de pace pe planeta noastră se înscrie ca o contribuție deosebit de prețioasă în tezaurul gîndirii universale.

Pentru a-și putea îndeplini în cele mai bune condiții rolul important care-i revine în societatea socialistă românească, învățămîntul, sub conducerea de înaltă competență a tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, a parcurs un proces permanent de modernizare și perfecționare în concordanță cu celelalte sectoare și domenii de activitate. Beneficiind de o concepție științifică unitară, originală, elaborată și fundamentată de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de îndrumarea și un sprijin permanent din partea tovarășei Elena Ceaușescu, președintele Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, școala românească și-a îndeplinit cu cinste rolul și menirea ce-i revin în societate. Ca reputat om de știință și participant activ la desfășurarea, cu succes, a revoluției tehnico-științifice contemporane, tovarășa Elena Ceaușescu aduce o contribuție definitorie la integrarea învățămîntului cu cercetarea, cu cerințele economiei naționale, cu practica social-politică. In acest sens, un rol determinant îl are contribuția sa la elaborarea și aplicarea programelor de cercetare științifică, la dezvoltarea tehnologică și introducerea progresului tehnic în toate sectoarele de activitate. Alături de întregul popor, noi, slujitorii școlii de pe meleagurile ieșene, am simțit întotdeauna cu toată căldura grija permanentă pe care tovarășa Elena Ceaușescu o poartă dezvoltării și perfecționării învățămîntului românesc, îndeplinirii exemplare de către acest important domeniu de activitate a rolului său de factor de progres și civilizație al națiunii. De mare însemnătate pentru activitatea noastră prezentă și viitoare sînt concluziile cuprinse în cuvîntările rostite cu diferite prilejuri, în indicațiile și îndrumările date, prin care sînt trasate cu claritate direcțiile de gîndire și de acțiune concretă, revoluționară, în vederea creșterii mai puternice a rolului științei și învățămîntului în dezvoltarea generală a țării, în întreaga operă de construcție socialistă din patria noastră.

Sprijinul competent și generos al tovarășei Elena Ceaușescu a făcut posibilă situarea școlii românești la nivelul celor mai dezvoltate sisteme de învățămînt din lume, pregătirea temeinică, multilaterală, definită de o mare flexibilitate, constituind una din coordonatele definitorii ale politicii noastre școlare.

Ca educatori, investiți cu nobila misiune de formare a generației „de aur" a țării sîntem însuflețiți de înaltul exemplu de gîndire creatoare, de dăruire pentru progresul științei, cercetării și învățămîntului românesc al tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, sub îndrumarea căreia strădania noastră capătă noi împliniri. Pentru noi, toți, pentru întregul tineret studios, activitatea și viața tovarășei Elena Ceaușescu constituie un nesecat exemplu de urmat. În acest moment aniversar, alături de întreaga națiune, ne angajăm să fim demni de înalta misiune pe care partidul ne-a încredințat-o, de marea încredere cu care ne onorează, să facem totul pentru deplinul triumf al Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a scumpei noastre patrii spre comunism.

Profesor Domnica MURGOCI
Inspector general al Inspectoratului Școlar al județului Iași

Ca patria prin glorii

El e lujerul iubirii

El e lujerul iubirii
răsărit pe plai de dor
Aerul ce-adie proaspăt
în șuvoi primenitor

El e ploaia răcoroasă
peste-ncinsa brazdei gură
Mîna cea neostenită
ce forează-n lut și zgură

El e ochi de stea, luceafăr
străjuind senina zare
Rodul Dunării albastre
și a primăverii boare

El e seva ce palpită,
zbor de șoim peste Carpați
Adierea de cocoare
peste irișii mirați

El e PATRIA la lucru
fruntea ei dogoritoare
Care caută-n adîncuri,
nesecatele izvoare

Care suie-n mîndre trepte
sub diademă de astre
Chipul nou al ROMÂNIEI
și al devenirii noastre

El e lujerul iubirii
răsărit pe plaiuri dace
Aerul ce duce-n țărmuri
mesaj planetar de PACE...

Mircea COZMA

Din inimă, urare

Din fapte și-adevăr e a Ei cunună
Cu sufletul pentru această Țară
Și visele ei cu-ale noastre se-mpreună
Avîndu-și rădăcinile-n aceeași primăvară
Ca Patria prin glorii să ne înflorească
Și pacea să ne fie-a vieții mîndru steag
Gîndirea Ei savantă și firească
Să ne nimbeze gîndul, demn catarg
La care-ndemnu-i ne e velă-ntruna
De-aceea noi din inimi i-aducem azi urare,
Ani buni de fericire, a-i împleti cunună
Această Țară-n împliniri la scumpa-i sărbătoare
Alături de bărbatul ce ni-i Conducătorul
La loc de cinste fie-ne în lume tricolorul.

Dumitru GRIGORAȘ

Mulți ani, Conducător iubit!

Mulți ani ! conducător iubit
Mii de români din inimi îți urează
În patria-lumină-ai ctitorit
A vieții noastre conștiință trează.

Cum din strămoși urcă la noi
Iubirea de moșie și de neam
Din veacuri fapte de eroi
S-au plămădit în fiecare ram.

Iți dau prinosul de iubire
Flăcăi și fete mîndre de pe plai
Că nu-i mai scumpă primenire
Decît Țara Română, colț de rai !

Tu ești bărbatul care ai clădit
Lumină nouă în cetăți mărețe
De la tribuna Conferinței-ai zămislit
Comori și prețuri noi de frumusețe !

Viteaz bărbat care la cîrma țării
De veghe stai în anotimp sonor ;
Să zboare înspre largurile zării
Speranța, pasăre spre viitor !

In ianuarie plin de ninsori
Cînd glia își mărește sporul
La geamu-mpodobit cu albe flori
Mulți ani ! îți spune patria, poporul !

Mulți ani ! conducător iubit !
Se nalță roșul steag și tricolorul.
Sărbătoresc o țară și-un partid
Pe Ceaușescu, El, Conducătorul !

Constantin MĂNUȚĂ

Tovarășei Elena Ceaușescu

La mulți ani !
Urează un popor, o țară ;
noi împliniri în efortul
desfășurat cu dăruire,
pasiune revoluționară
și nețărmurită iubire.

La mulți ani !
Strălucit om de știință,
om politic luptînd pentru pace,
pentru o patrie prosperă
cu poporul într-o năzuință
pe drumul către comunista eră.

La mulți ani !
Urează din inimi, fierbinte,
prin fapte edificatoare
și sincere cuvinte,
muncitori, intelectuali, țărani ;
continuitate pe calea înfloritoare,
multă fericire, la mulți ani !

Radu FELECAN

Cărțile iubirii

Cunună de lauri

În aceste zile sărbătorești, a apărut, sub egida Consiliului Culturii și Educației Socialiste și a Consiliului Național al Femeilor, la Editura Eminescu, florilegiul literar **Cunună de lauri**. Volumul reprezintă un vibrant și luminos omagiu, adus în acest ianuar aniversar, tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, care a primit înaltul titlu de erou al României socialiste. Prozatori, poeți, dramaturgi, pictori și oameni ai scenei, reprezentanți ai științei, învățămîntului și tehnicii de pe toate meleagurile frumoasei și înnoitoarei patrii socialiste își exprimă simțămintele, gîndurile, cele mai înalte de stimă și recunoștință față de tovarășa Elena Ceaușescu, omul politic, savantul de notorietate internațională, personalitate de excepție a societății românești de azi. Se încheagă astfel o constelație de imagini și fapte convingătoare despre devenirea și înflorirea României contemporane. Volmul **Cunună de lauri** înfățișează coordonatele unei vieți de revoluționar pline de conținut și vizionare. Alături de marele bărbat erou al României socialiste, ctitorul vremurilor noastre de azi, tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarășa Elena Ceaușescu a militat cu consecvență și dăruire comunistă pentru binele și prosperitatea poporului nostru, pentru prestigiul culturii și științei naționale. Semnatarii articolelor, eseurilor, tabletelor, poemelor din acest volum elogiază din adîncul inimii lor elanul creator al acestei personalități de excepție, care contribuie activ la elaborarea grandioasei politici de construcție socialistă a țării. Mărturisirea de credință intitulată **O nouă și strălucită treaptă** se constituie într-un portret convingător al prestigiosului om de cultură, savant de largă recunoaștere internațională care este tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu. În calitate de membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim viceprim-ministru al guvernului, președinte al Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, tovarășa Elena Ceaușescu a participat în anul 1988, alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu — se menționează în volum — la numeroase vizite de lucru în țară. Cu acest prilej au fost date în folosință obiective industriale magistrale ale industriei românești, citadele ale științei și culturii de o mare însemnătate. Tovarășa Elena Ceaușescu a condus în septembrie trecut lucrările celui de al III-lea Forum național de chimie și a luat parte activă la lucrările Marelui Forum democratic din noiembrie. De asemenea împreună cu tovarășul Nicolae Ceaușescu a dus solia de pace și prietenie a României socialiste într-un mare număr de țări ale lumii.

Autori prestigioși, personalități ale vieții noastre culturale precum Radu Beligan, D. R. Popescu, Al. Balaci, Nicolae Dragoș, D. Ghișe, G. Bălăiță, Aurel Rău, Hedi Hauser, Corneliu Leu, Ecaterina Oproiu, Ion Brad, Dina Cocea, I. D. Bălan, Corneliu Sturzu, Platon Pardău, M. R. Iacoban, Ivo Muncian ș.a. semnează vibrante și pline de miez articole eseuri și tablete dedicate marii noastre sărbătorite. Alături de aceștia, condeie mai tinere își exprimă nemărginita lor prețuire, stimă și admirație pentru opera, faptele și personalitatea tovarășei Elena Ceaușescu, astfel încît volumul **Cunună de lauri** devine expresia elogiului nostru unanim în acest ianuar aniversar.

Dan BISTRIȚA

Urare din inima țării

Îngemănate într-un florilegiu omagial, sugestiv intitulat **Urare din inima țării**, versurile vibrante ale poeților de pe întreg cuprinsul patriei exprimă, în forme lirice de aleasă euritmie, respectul și admirația față de tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu, strălucit om de știință și înflăcărat revoluționar, de a cărei magistrală activitate de cercetare și îndrumare se leagă marile împliniri ale spiritualității contemporane. În metafore luminoase, barzii vorbesc despre munca neobosită și viața exemplară a eminentei fiice a pămîntului românesc, despre înțeleptele sale orientări menite să urce știința, învățămîntul, cultura națională pe noi trepte, să le situeze la nivelul realizărilor și cuceririlor de vîrf ale gîndirii contemporane, pentru ca tezaurul de valori majore al României socialiste să se îmbogățească necontenit : Spre culmile științei neobosit ne cheamă / Și o urmăm statornici, uniți, cutezători. / Mulți ani ! noi vă urăm. Mulți ani ! / Să ne trăiți cît Țara, sub cele trei culori !

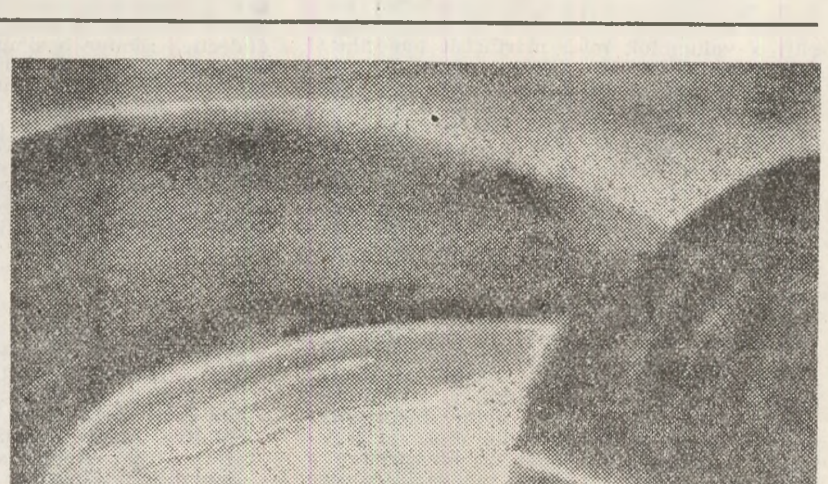
Se desprinde, clar conturat, din poemele volumului omagial, sentimentul viu, fierbinte de stimă și dragoste al națiunii întregi, care-și urmează cu hotărîre și dăruire revoluționară conducătorii iubiți. Tovarășa Elena Ceaușescu, alături de Eroul Țării, secretarul general al partidului, președintele republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, militează pentru ca existența poporului român să fie mai bogată, mai prosperă : Ni se deschide sufletul spre zare / Și sărbătoarea se adună-n noi / Cu gînd curat spre-această clipă mare / Cînd Țara îi slăvește pe eroi, / / Vă fie viața lungă și senină / Lîngă Eroul Țării — Primăvara, / Cînd florile se-mbracă în lumină. / Mulți ani ! Vă adresează-ntreaga Țară.

Urările de sănătate, de fericire pentru tovarășa Elena Ceaușescu sînt rostite cu glas emoționant și pur : Credința că ți-o afli — adînc săpată / In planuri de eroic, brav partid, / Și să te știi cu soarele ce-arată / Un timp socialist, un timp lucid. / / Să-ți afli fruntea lîngă-a Țării Frunte / Veghind ca ei să-i fie drumul drept, / Să nu cuteze nimeni să-i înfrunte / Visul curat și gîndul înțelept... / / Cînd toate-acestea vieții-i sînt cunună, / Și viața-ntreagă-i Țării închinată, / Poporul vine-n glas unit să-ți spună / Urarea inimilor lui curată.

Strofele au o cadență caldă, un mesaj generos și sînt, în esența și semnificația lor, un simbol al recunoștinței întregului nostru popor pentru viața și opera tovarășei Elena Ceaușescu, pentru aportul său inestimabil la creșterea prestigiului culturii românești, al patriei pe toate meridianele globului : Cu viața sa de-a pururi pentru Țară / Ca om politic și savant distins / Din gîndul său pe rînd se luminară / Destinele pe-al patriei cuprins. / / Sădind ale științelor carate, / Ardoarea munci-n dragostea supremă / Un înțeles de purpură străbate / Deplinul rost în românească stemă.

În acord perfect cu simțămintele de dragoste și respect ale poporului, volumul apărut la Editura Albatros reprezintă o contribuție lirică încărcată de ample rezonanțe, un omagiu sincer pentru o existență pilduitoare, pentru omul politic și savantul eminent, pentru revoluționarul devotat cauzei socialismului, păcii și înțelegerii în lume.

Dumitru NICU

Eugen GASCA : „Mureșul"

Conta — Eminescu (VI)

Vasile CONTA scrie și publică principalele sale lucrări, materialist-dialectic fundamentate, înainte ca Fr. Engels să fi elaborat și publicat expunerea polemică din „Anti Dühring" (ediția I Londra, cu o prefață semnată la 11 iunie 1878; prefața ediției a II-a datează din 23 septembrie 1885, a celei de a treia din 23 mai 1894)[1], cu două decenii și mai bine înaintea apariției postume, în reviste germane (1896 și 1898) a primelor articole mai ample din lucrarea „Dialectica naturii", rămasă neterminată și apărută, pentru prima oară, în această formă, într-o ediție din deceniul 3 al secolului XX. Datele simple, incontestabile, indică faptul că Vasile CONTA și-a elaborat sistemul filosofic și l-a publicat integral, inclusiv în limba franceză, înainte de a fi elaborate, publicate și cunoscute scrierile materialist-dialectice ale lui Fr. Engels.

După aceste cîteva rînduri, de simplă inventariere corectă a evoluției ideilor în scrieri filosofice publicate, care-au contribuit la constituirea materialismului dialectic, în a 2-a jumătate a secolului XIX, ca sistem și metodă, se vor găsi „critici" care să exclame „protocronism", iarăși și iarăși „protocronism" și mă vor trimite la Edgar Papu, autor pe care-l stimez, de altfel, foarte mult, pentru scrierile sale pe cît de substanțiale ca informație, pe atît de serioase în susținerile teoretice, esențiale pentru o întemeiere științific consecventă a filosofiei și istoriei culturii. Nu orice pledoarie „pro-domo" este obligatoriu și marcată de subiectivism, cum nu orice sistem materialist monist ar trebui să fie obligatoriu și mecanicist! Analist profund al marilor curente și tendințe din istoria culturii și artei, a confluenței și sintezei lor stilistice[2], Edgar Papu s-a ferit de etichetări superficiale și definitive, fără a fi prin aceasta scutit de urmărirea și insistența autorilor de etichete. Aceștia, după o perioadă de proliferare exuberantă, culminantă în deceniul al 5-lea, al secolului nostru, s-au mai potolit, cu privire la Maiorescu și Eminescu, Blaga și Arghezi, dar au rămas cu ticul de a-și pîndi pe la colțuri contemporanii, pentru a le aplica fițuicile lor cleioase, însoțite de explicații anoste și anonime. Oricare ar fi sursa și nuanța penibilelor etichetări, o obligație morală elementară ne cheamă pe toți să urmărim apariția, devenirea și afirmarea marilor idei filosofice în ordinea lor istorică și logică.

Cum a fost posibil ca un asemenea sistem materialist, profund dialectic, dezvoltat nu numai descriptiv, ci procesual (ca o explicație, interpretare și propunere „aplicativă", deci practic transformatoare), să fie tratat cu o rezervă plină de prudență, ca să nu spunem frică, pe un ton condescendent, de reproș, care conține, în scheomorfa sa, o logică porfirică ascunsă, aceea a judecății premergătoare incendierii bibliotecii din Alexandria antică? Conul de condiționare este complicat și ascuns în epocă, de unde se cere reconstituit printr-o arheologie spirituală, printr-o analiză factuală și psihologică minuțioasă, dar motivul imediat era respectarea monopolului ideologic instituit: „Generalizarea științifică, materialist dialectică, a descoperirilor din știința secolului al XIX-lea a fost înfăptuită însă **numai** (s.n.) de Marx și Engels; ei au dezvăluit adevăratul conținut (sic) al acestor descoperiri, eliberîndu-le de interpretarea idealistă metafizică și de denaturările materialist vulgare"[3] scria, cu un anumit fast ridicul, autorul prefeței publicate în 1959, dar scrisă cu 7 ani mai înainte, contrazicînd nu numai spiritul deschis al sistemului filosofiei marxiste, dar și litera lui, pentru a fi în ton cu „spiritul" epocii dogmatice pe care o traversa. Departe de noi intenția de a-l trata pe Năstase Bolboașă, autorul primei ediții postbelice CONTA, drept un răufăcător prins asupra faptului denaturării adevărului, sau să-i intentăm procese de intenție, pentru că în conștiința sa acest om cinstit și devotat memoriei lui Vasile CONTA, cunoscător pasionat al operei lui Mihai EMINESCU, era convins că trebuie să se sacrifice ca prefațator vorbind într-un limbaj esopic, făcînd afirmații exagerate, evident eronate, de un ridicul grotesc, ușor de depistat pentru orice minte de cititor atent, numai ca apoi să poată publica textul unora dintre operele marelui filosof Vasile CONTA, text care să redea interesul elevilor și studenților pentru filosofia românească, ba chiar încrederea necesară că într-o zi, care avea să vină în deceniile imediat următoare, vor putea citi și comenta operele lui Lucian BLAGA, P. P. NEGULESCU, Camil PETRESCU și ale altor gînditori de seamă ai acestui secol frămîntat de războaie și restriști prelungite.

De altfel, acea prefață nu s-a bucurat de mai mare popularitate decît alt cuvînt introductiv condescendent, scris de Mihai Beniuc, la începutul volumului de Poezii care au încăput în micul volum Mihai EMINESCU, editat cam tot în acea vreme. Lumea citea parte din prefețe, rîdea sau se indigna, și trecea la lectura textului propriu-zis. A fost o mare lecție de morală pe care publicul, de toate vîrstele, a dat-o criticii. Și nu era să fie singura, cînd educatul îl educă pe educator, cu condiția să mai aibă pe cine.

Pe prefațatorul de atunci al ediției CONTA, l-am cunoscut ca erudit și didact talentat, l-am întîlnit de mai multe ori înaintea dificilei apariții a volumului, mi-a mărturisit temerile și starea limită în care ajunsese; apoi l-am întîlnit retras în ocupația lui secundară, de pictor, prob și sobru, refuzînd să mai facă alte concesii, să mai traverseze alte pasaje de derogare de la conștiința lui de gînditor. În aparență contradictorie, existența lui stătea în umbra înțeleptei atitudini galileene, pentru care afirmarea adevărurilor mari, esențiale, primează; elaborarea operei, chiar nepublicate, sau necunoscute parțial, ori imediat în epocă, merită sacrificiul orgoliului personal.

Modestia în procesul cunoașterii, lipsa de orgoliu, care ajută probitatea, ne conduc spre Fr. Engels, care, comparat de contemporanii săi cu Marx, avea grijă să spună și să scrie că nu ocupă decît un loc secund în sinteza gîndirii timpului lor, că ambii nu au un monopol al adevărului și nu dețin singuri brevetul invenției materialismului dialectic și istoric, ca sistem și metodă de interpretare a lumii „iar această dialectică materialistă, care de ani de zile era unealta noastră cea mai bună de muncă și arma noastră cea mai ascuțită, **a fost din nou descoperită** (s.n.) — fapt destul de curios — nu numai de noi, ci, în afară și independent de noi și chiar de Hegel, de către un muncitor german, de Josef Dietzgen (vezi „Das Wesen der menschlichen Kopfarbeit, dargestelt von einem Handarbeiter". „Eine abermalige Kritik der reinen und praktischen Vernuft, Hamburg, Meissner, 1869", nota lui Engels, adică: Esența muncii intelectuale, expusă de un muncitor manual. O nouă critică a rațiunii pure și a celei practice, Ed. Meissner, Hamburg, 1869)[4].

În paginile anterioare, ale acelei ultime lucrări de sinteză filosofică „Ludwig Feuerbach și sfîrșitul filosofiei clasice germane", a cărei prefață este semnată la Londra, 21 februarie 1888, Fr. Engels precizează că începutul desprinderii materialiste de Hegel și depășirea prin dialectică de Feuerbach s-au produs prin anii 1845/46 (dovadă manuscrisul „Ideologia germană. Critică a filosofiei germane celei mai noi, făcută în persoana reprezentanților ei Feuerbach, frații Bauer și Stirner, precum și a socialismului german în persoana diferiților săi profeți, publicat în vol. V, Opere, abia spre sfîrșitul deceniului 4, al secolului XX, deci de necunoscut pentru contemporani, printre care, se înțelege, figurează, pînă în 1882, și filosoful român), iar după ce expune sistematic noua sinteză a materialismului cu dialectica, **includerea**, nu excluderea, metodei hegeliene, observă „Cu aceasta, însă, era reluată și latura revoluționară a filosofiei lui Hegel și liberată în același timp de zorzoanele idealiste, care, la Hegel, împiedicaseră aplicarea ei consecventă. Marea idee fundamentală că **lumea nu trebuie concepută /văzută, n.n./ ca un complex de LUCRURI gata încheiate, ci ca un complex de PROCESE** (s.n.), în care lucrurile stabile în aparență, ca și reflexele lor mintale din cugetarea noastră, noțiunile, trec printr-un neîntrerupt proces de devenire și pieire, în care are loc, în cele din urmă, cu toată aparența de hazard și cu toate regresele momentane, o dezvoltare progresivă /în societate da, într-o secvență limitată da, în infinit nu se poate progresa, decît dincolo de limitele lui cantitative și calitative, ori definiția materiei în mișcare infinită presupune lipsa oricăror limitări, R.N./ — această mare idee fundamentală a intrat într-atît în conștiința obștească de la Hegel încoace, încît aproape că nu mai este contrazisă, în această formă generală a ei, de nimeni..."[5]. În această atmosferă hegeliană, în care Vasile CONTA își desăvîrșește studiile în Europa occidentală a anilor '70, din sec. XIX, el formulează „cu Hegel", nu fără cunoașterea lui, o sinteză materialist-dialectică, în afară și independent de elaborările filosofice ale clasicilor ideologiei proletare, care apar mai tîrziu, după publicarea, inclusiv în limba franceză, a operelor filosofului român și după prematura lui moarte, care a survenit la 22 aprilie 1882.

Din fragmentul citat anterior se poate desprinde marea asemănare a caracterizării dialecticii materialiste în concepția și în expunerea făcută de Vasile CONTA și ulterior de Marx și Engels. Filosoful român și-a elaborat concomitent cu ei și a publicat anterior, inclusiv în limba franceză, sistemul său materialist-dialectic, expunerea principiilor și legilor sale, printr-o gîndire independentă, originală, dar confluentă, în perspectiva mai largă a epocii, cu gîndirea marxistă. În afara cîtorva scrieri și publicații politice și economice, care au apărut și au circulat pînă în anii '80 în cercurile socialiste, de care se vede că nu s-a apropiat, Vasile CONTA nu a avut cum să cunoască scrierile filosofice publicate de Marx și Engels, ulterior publicării operelor sale proprii ca gîndire și stil, produse ca o efuziune genială, în scurta lui viață.

Este de presupus că și Fr. Engels, care-l pomenește în 1888, adică acum 100 de ani, pe Josef Dietzgen, cu mirare și entuziasm, pentru că și acesta ajunsese independent la o concepție de sinteză materialist-dialectică asupra lumii (și a gîndirii umane, în special) s-ar fi referit cu atît mai bucuros la opera unui filosof consacrat, dacă ar fi cunoscut-o și ar fi recunoscut în ea o confirmare a adevărului propriilor concepții, expuse polemic și sistematic, publicate, unele din ele, spre sfîrșitul vieții sau postum, cu întîrziere de cîteva decenii. L-ar fi obligat la aceasta probitatea profesională, a scriitorului de filosofie, nu a polemistului politic, dar mai presus de toate descoperirea consecventă că în **întîmplările** paralelismului, a elaborării independente, de sine stătătoare, originale, a unor lucrări materialist-dialectice, sub pana unor autori atît de diferiți, nu-și face jocul **hazardul** ci **legitatea** istorică obiectivă. Ca și în cazul unor legi din fizică și chimie, biologie, ori în cazul unor descoperiri și invenții, produse concomitent de mai multe minți, sub impulsul condițiilor obiective și a presiunii aceluiași orizont de cunoaștere, materialismul dialectic a apărut ca necesitate internă a sintezei filosofice și s-a dezvoltat în mentalitatea și scrierile mai multor autori începînd cu jumătatea secolului al XIX-lea. Procesul acesta nu este încheiat, că întregul proces dialectic al adevărului, deschis veșnic îmbogățirilor, modificărilor formei, influențelor și sintezelor noi, creatoare. Pe măsură ce datele cunoașterii relevă suficient sistemul informației posibile și al structurilor ei, se descoperă noi mijloace și metode de investigare a constituirilor sincronice și diacronice, fie în Univers, fie în adîncul constituirii genetice, a memoriei acestui „infinit mic" la fel de inepuizabil, al eului și al fenomenologiei lui.

Precum drumul înainte, spre necunoscut, spre viitor este inepuizabil, tot astfel și drumul înapoi, la lucrurile și faptele, valorile constituite în trecut, este inepuizabil în redescoperiri, sensuri și semnificații posibile. În afara unei asemenea perspective duble, larg, infinit deschise, dialectica rămîne o simplă declarație de principiu, care poate fi frumoasă dar inoperantă. A fost nevoie de lumina clară a lucidității timpului nostru, pentru a redescoperi chipul veșnic nou și valorile proprii acestui adevăr etern. Pentru că și adevărurile eterne ale dialecticii se relevă relativ, greu, străbătînd cu un efort continuu, eliberator, meandrele vremii și ale încercărilor omenești, jocul firii și al puterii, într-o nesfîrșită unduire.

Radu NEGRU

[1] Friedrich Engels: **Anti-Dühring**, Domnul Eugen Dühring revoluționează știința, Ediția a II-a, Ed. P.M.R., Buc., 1952.

[2] Vezi Edgar Papu: **Orizonturi la început de veac**, p. 7—19, Ed. Eminescu, Buc., 1982; **Motive literare românești**, Ed. Eminescu, Buc., 1983; **Apollo sau ontologia clasicismului**, Ed. Eminescu, Buc., 1985; **Barocul**, Ed. Meridiane, Buc.; **Despre stiluri**, Ed. Eminescu, Buc., 1986.

[3] Năstase Bolboașă, studiu introductiv despre **Materialismul lui Vasile Conta**, în **Opere filosofice alese**, Ed. Științifică, Buc., 1959, p. XII.

[4] și [5] Engels, Fr., **Ludwig Feuerbach și sfîrșitul filosofiei clasice germane**, Ed. P.M.R., Buc., 1949, p. 48.

opinii

Personalitatea literaturii române

Dramaturgia — un fenomen rareori contradictoriu dar mereu contrazis

Pare curios, dar nu există încă deplină claritate asupra termenului de **literatură** ca un concept operațional. Ce arti domeniale sînt cuprinse în această sferă noțională? Poezia, proza, dramaturgia, critica ar constitui materialul cu care se clădesc în genere istoriile. Iată însă că unele istorii literare nu se referă la dramaturgie — din considerente expuse sau tăcute. În examenul de amplă respirație și, deopotrivă, concentrat, al profesorului Al. Piru asupra literaturii române contemporane sînt reținuți doar opt dramaturgi, cifră stranie în raport cu numărul celor ce s-au relevat pe acest tărîm în a doua jumătate a veacului curent. Critici literari de autoritate — de la Ovid Crohmălniceanu la Nicolae Manolescu, de la Mircea Iorgulescu la Cornel Ungureanu, de la Dumitru Micu la Alex. Ștefănescu integrează în cercetările lor și literatura dramatică. Dar volumele (de pînă acum) de „Scriitori români" ale lui Eugen Simion nu relevă expres o atare preocupare. În cîte un articol răzleț ori aleatoriu, în vreo fișă biografică, sau o prefață de carte se mai face distincție între „marea literatură" — pe care o practică, de exemplu, Marin Sorescu poetul, sau Fănuș Neagu prozatorul, ori Paul Georgescu criticul — și „alte lucrări" de-ale lor, „cum ar fi teatrul", acesta intrînd, probabil, în „mica literatură". Un articolaș recent, bizar, al unui profesor universitar și eseist prețuit pentru multe altele, Mihai Zamfir, reia nu numai marota „rămînerii în urmă" a dramaturgiei române față de proză și poezie, sintagmă desuetă și contravenientă, dar caută să teoretizeze chiar inapetența românilor pentru acest gen literar, întrucît nouă ne-ar lipsi, în genere, „vocația dialogului". Două sute cincizeci de ani de dramaturgie, parcă n-ar justifica, totuși, o atare aserțiune, pe care s-o numim, deocamdată, elegant, hazardată. Dealtminteri, pentru a-și susține apodicțiile, autorul avansează opinia că în perioada interbelică teatrul nici n-a dat mare lucru, ci decît pe Victor Ion Popa și Tudor Mușatescu. E vorba de o carență bibliografică, sau de o simplă piruetă mistificatoare? Cum să-i ștergi, dintr-un condei, pe Victor Eftimiu și Camil Petrescu, Lucian Blaga și Mihail Sorbul, G. M. Zamfirescu și Mircea Ștefănescu, G. Ciprian și A. de Herz, Mihail Sebastian și Al. Kirițescu și să uiți scrierile pentru scenă ale unor Liviu Rebreanu, Nicolae Iorga, Ion Minulescu, Hortensia Papadat Bengescu, Gib Mihăescu? Tentativele de ignorare ori de minimalizare a dramaturgiei române, în indiferent ce conspect voit global asupra literaturii naționale, sărăcesc perspectiva asupra ei și, în fond și în fapt, o denaturează. Marii istorici literari ai țării (spre deosebire de micii istorici literari — ca să ne păstrăm în notă) n-au săvîrșit această eroare. Titu Maiorescu nu înțelegea să facă diferențe între poezia și teatrul lui Alecsandri, iar la Junimea provoca „ședințe de gală" pentru lectura pieselor lui Caragiale, dar și ale altora — Samson Bodnărescu, de pildă, — tradiție pe care cenaclurile literare de azi o nesocotesc fără excepție. Eugen Lovinescu și G. Călinescu au studiat teatrul fără inhibiții și minimalizări, reținînd și nu puțini autori care nici la vremea lor și nici mai tîrziu n-au căpătat proeminență — dar li se acorda dreptul la consemnări, precum poeților sau prozatorilor de rang secund. Și nu se întîlnesc în aceste mari istorii, la capitolele dedicate creatorilor fundamentali, adausuri blazate de tipul reductiv bagatelizant „a scris și teatru". Cum dealtfel nu se întîlnesc nici în istoria lui Lanson cînd e vorba de dramaturgia lui Balzac, ori la Francesco de Sanctis cînd se ocupă de opera lui Metastasio, sau de aceea a lui Manzoni.

Deși cititorul și cercetătorul de azi pot afla date despre dramaturgie într-un șir de studii cu caracter istoric — semnate de Constantin Ciopraga, Dim. Păcuraru, I. C. Chițimia, Paul Cornea — pînă la recentul tom specializat al lui Ion Rotaru — el își poate face o idee apropiată de realitate mai ales din cărțile de istorie, critică, teatrologie, din antologii — mai numeroase în ultimul sfert de veac decît în orice perioadă anterioară — și din cele trei istorii ale literaturii dramatice scrise de Virgil Brădățeanu, Romulus Diaconescu, Mircea Ghițulescu. Dramaturgia românească modernă, foarte productivă și extrem de diversă, a dobîndit cea mai mare pondere, în cultura generală și în cea teatrală, din întreaga ei existență. S-a consolidat ca literaritate și dramaticitate. Se înscrie, sub raport genologic, pe o scală extrem de amplă de specii, modalități și formule. Biruie, încet dar ireversibil, factologia, care a tarat, multă vreme și care a fost o tendință antiteatrală (Unamuno considera factologia nu numai „un convenționalism îngrozitor" dar și o „absență a simțului dramatic al realității"), ilustrativismul, viziunile edulcorat-melioriste, angajarea superficială, factice într-un prezenteism inconsistent estetic. Ea este astăzi **actuală** prin stările de spirit pe care le exprimă și prin problematizare. E modernă prin originalitatea expresivă și conceptualizări, prin mixajul anticanonic al genurilor, libertate a inspirației și tratării, ambitus epic, liric și filosofic, preocupare pentru idei majore și radicalism critic nutrit de aderență funciară la idealul social, aspirație spre universalitate.

Astăzi putem vorbi, în această parcelă literară, nu numai de **piese**, ci de **opere**, constituite atît prin prolificitatea autorilor (Dumitru Radu Popescu, excepțională forță creatoare, tot atît de excepțional individualizată, Paul Everac, neobosit explorator al realităților, în lucrări varii, de felurite dimensiuni și orientări, Tudor Popescu, laborios și talentat făuritor de piese sociale, în special satirice), cît și prin coerența esențială a creațiilor (comediografia lui Teodor Mazilu, a lui Aurel Baranga, drama politică a lui Titus Popovici, tragedia lui Romulus Guga, piesele de factură publicistică, substanțial dramatice, ale Ecaterinei Oproiu), precum și prin personalități conturate: scriitori care au spus un cuvînt nou se exersează în zone felurite, aduc, cu fiecare lucrare un alt conspect asupra actualității și istoriei, celor de mai sus putîndu-li-se alătura, în acest sens, Ion Băieșu, Dumitru Solomon, Theodor Mănescu, Mircea Radu Iacoban și mulți alți reprezentanți ai tuturor generațiilor. E evident că dispunînd de un număr semnificativ de **opere** (tipărite, reprezentate), de un număr remarcabil de **personalități** și de o critică, istorie și teorie **proprie**, în plină dezvoltare, precum și de un număr foarte mare de cititori și spectatori (aproape toate tirajele volumelor de dramaturgie se epuizează la scurt timp după ieșirea în librării, iar în statistica publicului, cel mai mare coeficient îl au prezențele la piesele românești) dramaturgia română modernă se cere examinată în **personalitatea** ei, în ansamblul literaturii române.

Ca în orice alt domeniu, sînt și aici nivele diferite de valoare. Adesea, în opera aceluiași artist se întîlnesc realizări reprezentative și încercări greoaie, malformate, personaje strălucitoare și antieroi fermi. Marin Sorescu, admirabil inovator, creatorul unor specii dramaturgice noi, constructor cutezător de edificii tragi-comice impunătoare în cuprinzător și original arc ontologic, e, deopotrivă, și un artist inegalabil al cuvîntului, limbajul său cărturăresc-țărănesc avînd o savoare particulară — cum se poate vedea și în versurile capodoperei sale **Vărul Shakespeare**, pe care a publicat-o, în parte, în „România literară" și în „Ramuri". Dar există și destule scrieri — nu totdeauna iscălite de autori necitabili — care deși pun în partituri dramatice atrăgătoare conflictualități și notabili eroi, folosesc o limbă comună, degradată uneori de banale comperaje dialogate. Neîngrijirea expresiei verbale, indiferența față de calitatea limbii folosite are, în străfunduri, scuza că se utilizează propoziții „bune pentru actori", repudiindu-se „literaturizarea", iar alteori se invocă necesitatea clarității, sinonimizată, nu odată semidoct, de autori necitabili, cu absența „sofisticăriilor", „absurdismelor" ori „ermetismelor". „Claritatea este, negreșit unul din postulatele generale ale oricărei expresii artistice — riposta, de mult, Eugen Lovinescu — dar e departe de a fi un criteriu și mai ales de a se confunda cu simplismul verbal". Un creator de talia lui Horia Lovinescu s-a înălțat, prin parabole de factu-

Sfîrșit de secol

Literatură și societate

Pentru un scriitor din secolul nouăsprezece era — și pe bună dreptate — o adevărată ofensă ca produsul muncii sale să fie considerat o marfă. Refuzul mercantilismului burghez de pe poziții romantice a atins asemenea proporții încît s-a transformat într-un fel de alergie; drept urmare a început să se respingă însăși ideea că literatura ar avea o utilitate socială. „Creația artistică este gratuită, nu servește la nimic!" — susțineau scriitorii cu înverșunarea înduioșătoare cu care adolescenții apără puritatea dragostei atunci cînd maturii o supun unor calcule prozaice.

Chiar și astăzi, cînd nimeni nu mai consideră literatura o simplă marfă, încă se păstrează o aversiune profundă față de ideea de utilitate a ei. Se vorbește frecvent, și în prezent, despre gratuitatea creației literare. Dacă înțelegem și chiar privim cu simpatie o asemenea reacție, nu avem motive să o și luăm în serios, ca pe un principiu estetic. In realitate, literatura servește la ceva (așa cum și dragostea servește la ceva!) Fără îndoială că nu este vorba de o utilitate practică și imediată, ca în cazul unor bunuri materiale, ci de o utilitate de ordin spiritual. Dar nu se poate și nici nu trebuie (ar fi, printre altele, în dezavantajul scriitorilor) să se nege faptul că societatea are nevoie de literatură. De altfel, dacă nu ar fi necesară, literatura ar și dispărea imediat, resorbită în intimitatea obscură a unor ultimi producători ai ei, solitari și maniacali.

Valoarea estetică însăși este, de fapt, o valoare de întrebuințare. Ca dovadă, se poate „măsura" doar în procesul „folosirii" textului respectiv. Neîntrebuințîndu-l, nu putem să-i aflăm valoarea, pentru că nu există instrumente, de genul termometrului, care s-o măsoare obiectiv, indiferent de așteptările și reacțiile noastre, de interesele noastre, în sensul elevat al cuvîntului (facem mereu precizări de acest fel pentru a menaja susceptibilitatea unor autori care își închipuie în mod naiv că se atentează la libertatea de creație dacă se vorbește despre literatură ca despre un produs oarecare). Există, în orice societate, o nevoie de literatură și, în rîndurile unor categorii sociale, chiar o foame de literatură. Iar pentru scriitor nimic nu este mai important și mai stimulator decît să constate că arta lui interesează, chiar dacă, din orgoliu, nu recunoaște aceasta.

Prin ceea ce esteticienii numesc un „sistem de așteptări" publicul nu numai că stimulează producerea literaturii, în general, dar și determină evoluția literaturii, încurajînd anumite direcții și invalidîndu-le pe altele. Bineînțeles că este vorba de o interacțiune, pentru că și scriitorii, la rîndul lor, propun și adesea impun diferite tipuri de sensibilitate estetică. În orice caz, între scriitor și societate se realizează mereu discrete puneri de acord, ca între orice producător și orice consumator. Dar vai! Am căzut din nou în greșeală! Precizăm deci încă o dată că folosim acești termeni într-o accepție mai mult decît nobilă.

Alex. ȘTEFĂNESCU

opinii

ră universalistă, la o culme de teatralitate Dar destule scrieri de modalitate criptică, alegorii, construcţii simbolice n-au izbutit să-şi divulge decît schelăria, nu şi acel sentiment placentar indefinibil care zămisleşte cu necesitate o structură. Însemnate lucrări din teritoriul teatrului documentar, elaborate de o pleiadă de scriitori — de la Al. Voitin, Paul Anghel, Mihnea Gheorghiu, Dan Tărchilă, la Ion D. Sîrbu, Alexandru Sever, Mircea Bradu. Paul Cornel Chitic — urmăresc din unghiul prezentului mişcări ale ideilor în spaţiul trecutului, istoricizînd şi actualizînd, mitizînd şi demitizînd. Dar o serie, destul de lungă şi ea, de autori se situează pe o treaptă inferioară de elaborare manifestînd un vizibil epigonism în conspectarea istoriei, lansîndu-se în exaltări verbigerante şi clamori sentimentaliste, vădind lipsa tocmai a suportului documentar, diminutivat la dimensiunea informaţiei din cărţile şcolare. E grevată, uneori, dramaturgia şi de convingerea unor autori de vîrstă artistică imatură că au obligaţia de a da caracter didactic explicit, tezist, oricărei scrieri, ceea ce duce la hibridizări şi ostentaţii păgubitoare. Aici problema se pune diferit în raport cu proza şi poezia ; teatrul e mai zelos faţă de spectatorii săi, iar dramaturgii nu pot face abstracţie de cerinţele exprese ale oamenilor scenei şi ale unor adiacenţi culturali improprii. Dar scrieri de o putere artistică impresionantă şi militantism convins — **Piticul din grădina de vară** de Dumitru Radu Popescu, **Răceala** şi **A treia ţeapă** de Marin Sorescu, **Puterea şi adevărul** de Titus Popovici, **Evul mediu întîmplător** de Romulus Guga, **Politica** de Theodor Mănescu, **Cerul înstelat deasupra noastră** de Ecaterina Oproiu, **Diogene** de Dumitru Solomon — îşi vădesc înrîurirea firească asupra conştiinţelor pe toate palierele educaţiei, cetăţeneşti, etice, sociale, patriotice, politice şi într-o vreme îndelungată — căci, iată, se reiau mereu de către regizori şi actori, au o tinereţe efectivă, constantă. Amintesc iarăşi o formulare fericită a lui Miguel de Unamuno : el aprecia, polemizînd cu oarecine, că marea operă (discuţia era despre teatru) nu îmbătrîneşte, pentru că este, ca şi realitatea vie, inerent, etern didactică şi întotdeauna educativă. La care ar fi de completat şi cu notaţia fină a lui Tudor Vianu, că alături de ceilalţi factori ce concură la realizarea unui spectacol, fiecare cu autonomia sa artistică. autorul are un pronunţat **sentiment de răspundere.**

Fenomenul dramaturgic se individualizează şi prin varietatea speciilor în gen, ca şi prin felurimea modalităţilor în interiorul fiecăruia. Sînt dovezi ale **creativităţii** în domeniu, o creativitate îmbelşugată şi continuă. Privindu-l pe om ca subiect activ al istoriei, iar procesualităţile în care e angrenat ca determinate de complexe factoriale, forînd situaţiile dramatice ale conştiinţei sub paradoxurile realităţilor contradictorii, autorul dramatic român de azi formulează un punct de vedere propriu în problemele cardinale ale existenţei, simţindu-se părtaş la destinul naţional. Dramaturgia română, sporind mereu în reflexivitate, îşi înnoieşte mereu conceptele şi structurile. Ea are parte de largi adeziuni de opinie, de un interes crescînd şi de stimuli oficiali, dar trebuie să facă faţă şi unor criterii şi principii învechite, ce blochează situarea axiologică în cîmp artsitic, înlocuind-o cu considerente exclusiv tematice, introducerea forţată în ecuaţia estetică a infraliteraturii dramatice şi a succedaneului zis util, academismul violent autoritar, de esenţă conservatoare, ce refuză ideile şi expresiile noi. Un dramaturg care face un puternic gest novator va avea a evoca, ulterior acestuia, pe cont propriu, disputele din jurul mai fiecărei opere a lui Molière, despre care Saint Beuve aminteşte că începeau prin a fi de gust şi de artă, dar imediat se strecura în ele religia, pe urmă filozofii, moraliştii, ba chiar şi judecătorii, şi pînă la urmă monarhia însăşi.

Însă adversităţile şi neînţelegerile, aş zice chiar şi anumite forme de ignorare, ori tentative ale calificării de minorat literar, pun într-o lumină şi mai clară înfăptuirile dramaturgiei şi relieful ei în peisajul cultural. Literatura dramatică e un fenomen de organicitate spirituală şi de frumuseţe autentică. Concludent pentru buna stare sanitară a organismului nostru intelectual, pentru artele române ale veacului 20 — spre crepusculul său.

Valentin SILVESTRU

Specific şi valoare

Personalitatea literaturii naţionale, specificul, spiritul ei de existenţă, amplitudinea orizontului moral şi estetic, etnic şi ideologic, istoric şi stilistic este în bună măsură creaţia unui timp social, suma talentelor în expansiune creatoare, un spaţiu trăind fast din viaţa capodoperelor, dovedindu-ne ciclic identitatea naţională, dimensiunea reală a proiecţiei noastre în eternitate. Nu există literatură în lume care să-şi definească experienţa istorică, cultura şi civilizaţia în afara conştiinţei critice că destinul fiinţei naţionale va deveni faptă, operă memorabilă numai atunci cînd scriitorii cei mai reprezentativi, cei mai înzestraţi cu harul intuiţiilor de profunzime, originale, voci ale experienţei oglindite de limba etniei, de gramatica ei existenţială, vor construi durabil, monumental pentru o actualitate emblematică, exponenţială, tipologică. Specificul naţional, fenomenul românesc sînt creaţii ale conştiinţei instinctului creator, vocaţia fondului nostru etnic de a se înfăţişa lumii sub zodia faptei. Opera de excepţie, capodopera se naşte în acord cu sintaxa morală a vieţii naţionale, cu gîndirea interogativă, cu retorica asumării realităţii, mentalităţilor, ritmului nostru de a fi, de a recuceri un destin al fiinţei rostitoare. Un mare poet şi un mare gînditor — l-am numit pe Lucian Blaga — a intuit exact dimensiunile ontologice şi estetice ale fenomenului, toposul şi gramatica fiinţei naţionale, rolul decisiv al factorului etnic în desăvîrşirea operei :

„O operă de artă devine **naţională** prin ritmul lăuntric, prin felul cum tîlcuieşte o realitate, prin adînca afirmare sau tăgăduire a unor valori de viaţă, prin instinctul, care niciodată nu se dezminte, pentru anumite forme, prin dragostea invincibilă ce-o trădează faţă de un anumit fel de a fi, şi prin ocolirea altora... Cînd fondul etnic există într-un om, are putere de destin, iar artistul, orice ar încerca, nu scapă de poruncile scrise cu sînge, în anatomia lirică a fiinţei sale... Naţionalitatea unei opere nu trebuie căutată, ceea ce e profund etnic se înfăptuieşte de la sine".

Specificul poporului românesc trăieşte în fiinţa noastră ca un univers de valori, ca un magnific dialog cu memoria istoriei, cu socialul, cu politicul, cu evenimentul, ca un orizont de experienţe fundamentale, de mituri, literatura, de la **Mioriţa** la **Moromeţii**, de la **Meşterul Manole** la **Răscoala**, de la **Scrisoarea III** la **Baltagul**, oglindindu-le noutatea, înălţimea ideilor, legile morale, triumf al continuităţii şi evoluţiei, dinamismului creator, sincronizării cu spiritul european. Privind ideea de specific naţional în literatura românească descoperim un extraordinar şi fecund teritoriu al etnicităţii creatoare de valori, o enormă deschidere spre inima istoriei, o nemărginită şansă estetică de a ridica viaţa românească la universal. Privire ce păstrează arhitectura unei galaxii originale, de neconfundat, totalizînd o apreciabilă disponibilitate de a defini sufletul românesc, spaţiile de identitate psihologică, morală, filosofică, politică, spaţii ce dovedesc în timp că „Artele şi literatura frumoasă trebuie să fie oglinzi de aur ale realităţii în care se mişcă poporul, o coardă nouă, originală, proprie pe bina cea mare a lumii" (M. Eminescu). Oglinzile specificului naţional în literatură răsfrîng un topos etnic şi estetic sincronizat cu spiritul de modernitate, de existenţă neîntreruptă prin creaţie, prin valori adevărate, prin opere reprezentative, prin modele. Sinteza fundamentală a specificului naţional în literatură este condiţionată şi de valoarea modelelor, de destinul lor formativ şi competitiv în actualitate. Model — capodoperă este fapta de conştiinţă şi de creaţie comunicînd potenţialul valoric al naţiunii, asigurînd accesul nostru spre universalitate. Capodoperele literaturii vorbesc şi de geniul poporului românesc, de setea lui de nemurire. Existăm ca naţiune în lume şi prin marii scriitori, prin opera lor, prin perpetua ei tinereţe. Efemerul, ocazionalul, agresivitatea conjuncturilor de moment vor fi învinse prin clasicizarea specificului şi valorilor, prin geniu. Specificul naţional va supravieţui istoriei, gloriilor de moment, patimilor de circumstanţă. Mircea Eliade vorbeşte de pe poziţia unui mare savant şi scriitor într-un stil profetic de uluitoarea, decisiva importanţă a geniului eminescian pentru noi ca români, ca destin spiritual în faţa lumii. în faţa viitorului imprevizibil, ca semn al existenţei noastre specifice : „Deasupra tuturor gloriilor efemere şi deşertăciunilor legate de patimile noastre omeneşti, un singur punct rămîne fix, neclătinat de nici o catastrofă istorică : geniul. Vechea Heladă a pierit de mult, dar geniul lui Homer, al lui Eschil sau al lui Platon a supravieţuit tuturor naufragiilor şi va supravieţui chiar dacă ultimul descendent al Greciei clasice va fi şters de pe suprafaţa pămîntului. Lumea medievală a dispărut de mult din istorie, dar opera lui Dante continuă să nutrească viaţa spirituală a milioane de cititori, din toate colţurile pămîntului. Dramele lui Shakespeare vor fi tot atît de adevărate chiar cînd istoria Angliei va fi uitată pînă şi de ultimii descendenţi. Orice s-ar întîmpla în destinul românesc, oricîte dezastre şi suferinţe ne-au mai fost urzite, nici o armată din lume, şi nici o poliţie, cît ar fi ea de diabolică, nu va putea şterge **Luceafărul** lui Eminescu din mintea şi din sufletul românilor". Concluzia lui Mircea Eliade are valoarea unui program existenţial şi estetic : „Mai puţin patetic, neamul românesc simte că şi-a asigurat dreptul la nemurire, mai ales prin creaţia lui Mihai Eminescu. Petrolul şi aurul nostru pot, într-o zi, seca. Grîul nostru poate fi făcut să crească şi aiurea. Şi s-ar putea ca într-o zi, nu prea îndepărtată, strategia mondială să sufere asemenea modificări, încît poziţia noastră de popor de graniţă să-şi piardă însemnătatea pe care o are de secole încoace. Toate acestea s-ar putea întîmpla. Un singur lucru nu se mai poate întîmpla ; dispariţia poemelor lui Eminescu. Şi cît timp va exista, undeva prin lume, un singur exemplar din poeziile lui Eminescu, identitatea neamului nostru este salvată".

Nu există pînă la ora actuală un studiu critic fundamental care să definească sincronic şi diacronic specificul naţional în literatură, să-i actualizeze ideile, valorile, orizontul de semnificaţii, să ne vorbească de toposul etnic şi estetic al sufletului românesc, conceptul de specific în raport cu noile forme ale literaturii. Existenţa specificului naţional în literatură va fi pusă în relaţie cu fiinţa socială şi istorică a neamului românesc, cu arta scriitorului, cu voinţa lui de a crea opere de o excepţională valoare, destinate generaţiilor de mîine. Ideea de specific naţional în literatură va fi gîndită ca o sinteză vastă, critică a totalităţii operelor ce formează o literatură de la origini pînă azi, judecată şi din perspectiva mutaţiei valorilor, comparativismului, sincronismului, — de ce nu ? — şi postmodernismului. Sinteză a valorilor, a diversităţii tematice, stilistice, a formelor de existenţă, luminate puternic, şi modelator de sufletul etnic, de o conştiinţă nicidecum sceptică atunci cînd e vorba să se disocieze cu realism caracterele specifice, să se pună în evidenţă aptitudinile creatoare ale unei naţiuni. E necesar să se treacă cît mai grabnic cu putinţă la constructia monografică a ideii de specific naţional în literatura românească. Construcţie critică asumată sintagmelor, de neînlocuit : specific-valoare, operă-model, naţional-universal. Actualizarea ideii de specific va răspunde vocaţiei creatoare a spiritualităţii româneşti, va fixa cu mai multă claritate şi persuasiune, în timp şi spaţiu identitatea literaturii neamului românesc, autenticitatea ei. Actualizare avînd şi o semnificaţie de natură sociologică : modelul de literatură românească va fi cunoscut ca fenomen istoric şi social, ca nivel superior de cultură şi de civilizaţie, ca strategie a receptării şi transfigurării realităţii. Modelul românesc va fi astfel valorificat mai ales de tinerii scriitori „textualişti" sau „postmodernişti" ! Negreşit şi cu toată seriozitatea, eficienţa, grila specificului şi valorii va trebui aplicată şi productiilor de ultimă oră, întregii literaturi actuale. Criticul se va întreba : ce aduc nou, specific, original faţă de tradiţie, faţă de literatura clasică tinerii romancieri de azi ? Există în textele lor o realitate specifică, valori autentice ale etniei româneşti care să ne reprezinte în lume ? Analiza critică va lua în consideraţie romanele, poemele, dramele şi din punctul de vedere al specificului naţional. E o analiză mai mult decît necesară şi care nu mai poate fi amînată. Textele puse în discuţie vor dovedi sau nu faptul că orizontul literaturii noastre nu poate fi decît specific fiinţei naţionale, indiferent de retorica comunicării, de gramatica limbajului. Specificul şi valoarea nu vor interzice spiritului critic să vadă în operă şi valul inovator postmodernist dacă există şi dacă e real, rostirea ce angajează conştiinţa şi destinul scriitorului într-un discurs personalizat.

Ideea specificului naţional în literatura de azi angajează conştiinţa critică a realităţii, voinţa ei de a defini un concept şi o experienţă istorică, o modernitate şi o postmodernitate, o nouă sensibilitate şi nouă retorică, realităţi şi forme ale fenomenului românesc ce îşi aşteaptă teoreticienii.

Zaharia SÂNGEORZAN

CONTEXTE

Starea de necesitate

„Publicistica este pavajul pe care şi îngerii trebuie să stea din cînd în cînd să se odihnească" — zice un reputat şi polivalent scriitor. Imaginea, frumoasă în sine, nu mi se pare însă şi adevărată. Pentru că publicistica, aflată într-o neîntreruptă stare de necesitate, nu poate îngădui odihna. Nici măcar pe cea a îngerilor.

Neastîmpărul gazetarului nu va fi niciodată pe măsura neostoitei curiozităţi a cititorului. Cei doi protagonişti ai unei uriaşe scene se incită reciproc, într-un dialog mijlocit, care se converteşte de fapt într-o dezbatere. Pe această scenă colaborează şi se confruntă în fond doi făuritori de istorie. Căci, datorită lor, ziarul, revista nu doar consemnează istoria, ci chiar fac, sau ar trebui să facă, istorie. Nu atît setea de informaţie, cum se crede îndeobşte, întreţine mereu treaz interesul pentru litera proaspătă a paginii de gazetă, cît foamea de real şi aspiraţia profund umană de implicare în real. Captînd istoria în act, publicistica oferă cetăţeanului (cuvîntul mi se pare cum nu se poate mai potrivit aici) dacă nu satisfacţia implicării, măcar iluzia ei, dacă nu trăirea „pe viu" a evenimentului, măcar retrăirea lui în imaginaţie şi posibilitatea reordonării datelor acestuia dintr-o perspectivă proprie. Aşa cum romanul, genul cel mai dificil dar totodată cel mai popular, satisface eterna noastră nevoie de poveste (ceea ce îl va face mereu căutat, citit, discutat), tot astfel revista, ziarul satisfac nevoia permanentă de participare pe de o parte, iar, pe de alta, orgoliul nostru de a fi aşazicînd luaţi în seamă, căci ziaristica îşi are sorgintea în condiţia noastră de zoon politikon. Cetăţeni onorabili, eroii lui Caragiale, nu o dată cu mijloacele precare ale unei alfabetizări insuficiente, citesc, pînă şi ei, cu înfrigurare, gazetele. (Atunci cînd, precum Ziţa, nu sînt absorbiţi de lectura, în foileton fireşte, a Misterelor Parisului). Discută şi interpretează ideile şi opiniile tipărite, chiar dacă de cele mai multe ori fals, întrucît le înţeleg strîmb sau îngust. Autorul faimoaselor momente şi schiţe, scrieri destinate, iniţial, cum se ştie, jurnalisticii, a surprins astfel, între altele, psihologia individului trăitor în Galaxia Gutenberg.

Definitorie în comunicarea gazetar-cititor este calitatea de martor a primului. Mărturia directa se dovedeşte mai importantă decît ficţiunea credibilă, verosimilă. Se petrece, în timp, un fenomen care ţine de psihologia cititorului dar şi de capacitatea realului de a devansa sau de a face chiar derizorie ficţiunea. Fenomenul era descris, nu demult, cu o concizie şi o pregnanţă recognoscibile, de Geo Bogza ; „A doua zi, un ziar îşi pierde interesul. Dar după 50 de ani, devine mai pasionant decît în ziua apariţiei. Cine, dintre cei cărora le-a căzut în mînă o asemenea foaie, nu s-a grăbit să o devore de la articolul de fond pînă la mica publicitate ? Puse în vînzare, ziarele de acum o jumătate de secol ar atinge un tiraj la care directorii lor n-au visat niciodată. În schimb, romanele apărute în aceeaşi epocă dacă nu sînt capodopere, pe cine mai interesează ? Această întrebare descurajatoare la prima vedere, dar tonifiantă în fond, mă duce cu gîndul la mult invocatul în atîtea şi atîtea articole, interviuri etc. adevăr al scriitorului.

Trebuie spus că sînt adevăruri şi adevăruri. Aşa cum există actualităţi de doi bani, sînt, de ce n-ar fi, şi adevăruri minore sau, în orice caz, neesenţiale. Adevărul lui Creangă este copilăria universală văzută de la meridianul humuleştean, al lui Eminescu — limba şi istoria românească, al lui Tolstoi — Rusia, al lui Marquez — America Latină. Pînă la urmă, adevărurile mari ale literaturii sînt adevărurile tuturora, sînt adevăruri obiective, adevăruri pentru totdeauna, pe cînd cele mici sînt mai mult sau mai puţin subiective şi efemere. Iată un paradox : tocmai ziarul de acum 50 de ani, care consemnează sau afirmă adevăruri prin excelenţă subiective să ne intereseze mai mult decît un roman care nu e o capodoperă, dar care conţine şi el un adevăr, adevărul scriitorului, autorului care poate fi un om de talent şi cu o conştiinţă artistică deosebită. Un paradox aparent. În definitiv e firesc să fie aşa : adevărul ziarului este susţinut de realitatea nudă, netransfigurată. Realul îşi ia revanşa, deci, asupra ficţiunii în conştiinţa cititorului de peste o jumătate de secol sau de peste un secol.

Dar înainte şi pentru a fi mărturie peste timp, ziaristica este o operă pentru prezent. Nimic mai „zidit" în tot ceea ce se întîmplă într-o ţară şi în lume decît presa. Adevărata profesiune a gazetarului este în primă şi în ultimă instanţă militantismul. Jurnalistul se află şi în timp de pace, în vremuri normale, şi în momente de restrişte în prima linie a frontului ; pe el trebuie să-l intereseze totul sau nimic. El mînuieşte cea mai teribilă armă : cuvîntul. Şi cît poate depinde uneori însăşi soarta planetei de un cuvînt, de un singur cuvînt ? G. Călinescu, el însuşi unul dintre cei mai străluciţi gazetari români, arhitect de impunătoare publicaţii (era atît de satisfăcut de această îndeletnicire, încît, notează E. Jebeleanu în jurnalul său, ar fi zis odată, pe cînd conducea „Lumea", referindu-se la faptul că ştie să facă un ziar : „Sînt foarte deştept..."), atrăgea atenţia celor cu idei preconcepute că în pagina de gazetă se pot spune lucruri profunde privind varii domenii, în aşa fel încît o revistă să fie aptă „să înfrunte cu onoare judecata urmaşilor în bibliotecă".

Călinescu se referea la revista, dar presa românească ne oferă, şi din acest punct de vedere, exemplul inegalabil al unui ziar. Este vorba, desigur, de Timpul. În mai puţin de doi ani Eminescu, cel mai mare gazetar român, l-a transformat într-o operă ce avea să constituie terenul de studiu a mai multor generaţii de cercetători, istorici literari şi nu numai literari, editori. Timpul din perioada primului redactor Eminescu nu va fi niciodată uitat, cu toate că publicistica eminesciană a îmbrăcat, în anii noştri, haina de gală a ediţiei monumentale fondată de Perpessicius. Pare că poetul, o dată intrat pe tărîmul jurnalisticii, s-a angajat, cu forţa inegalabilă a cugetului şi versului său, să dea seamă de toate cele rele şi cele bune ale lumii şi să spună despre ele „adevărul întreg". (Expresia îi aparţine). Adică, marele adevăr eminescian pe care îl constituia Patria. Timpul era ziarul partidului conservator, dar partidul lui Eminescu era Patria. Putem afirma, cu cuvintele lui Al. Oprea, că dacă „Eminescu a transformat vreuna dintre activităţile sale în profesie, atunci aceasta este, indiscutabil, ziaristica". El, observa acelaşi reputat exeget al publicisticii eminesciene —, „nu cedează spiritului de rutină şi de convenţionalism, ridicînd pagina tipărită la înălţimea unor probleme de conştiinţă, păstrînd nealterată vechea funcţie sacerdotală a cuvîntului scris".

Devansîndu-şi nu numai veacul, dar şi mileniul, Eminescu veghează în continuare de la postul său de prim redactor al presei româneşti. Şi în ceea ce priveşte jurnalistica pe el îl vom întîlni la toate răspîntiile şi în toate drumurile noastre viitoare.

Constantin COROIU

Unirea Principatelor Române

(urmare din pag. 1)

şi instituirea sistemului de garanţie europeană), cît şi prin declaraţia pe care reprezentantul Franţei a făcut-o, la 26 martie 1855, cînd a propus unirea celor două ţări sub un prinţ ereditar, român sau străin : „Printre combinaţiile care se prezintă pentru a asigura Moldovei şi Ţării Româneşti o consistenţă şi o forţă suficientă, prima ne pare a fi Unirea Principatelor într-un singur stat. Nu este necesar să se insiste asupra celor ce a făcut natura spre a uşura această unire, asupra identităţii, limbii, a obiceiurilor şi a intereselor".

Conferinţa de la Viena a luat sfîrşit fără a aduce pacea aşteptată, dar în ceea ce priveşte pe români, marile Puteri au luat act de dorinţa lor pentru Unire şi acest lucru poate fi considerat ca o primă victorie. În anul imediat următor, la 25 februarie 1856, s-au deschis la Paris lucrările Congresului în cursul căruia problema românească nu şi-a pierdut deloc importanţa, lucru ce se poate observa şi din prevederile tratatului de pace încheiat cu acest prilej. Cele două ţări au fost puse sub suzeranitatea Porţii, dar şi sub garanţia Puterilor, erau apărate de „vreun drept particular de amestec în treburile interne", li se garantau „o administraţie independentă şi naţională, ca şi o deplină libertate de cult, de legislaţie, de comerţ şi de navigaţie", li se permitea să se apere printr-o „forţă naţională" şi se stabilea că nici o intervenţie armată să nu poată avea loc „fără un acord prealabil între Puteri".

Congresul de la Paris n-a rezolvat, însă, problema reorganizării, a Unirii sau a separării politico-administrative a celor două ţări. Împărţite în două tabere, Franţa, Rusia, Prusia şi Sardinia de o parte, Turcia, Austria şi Anglia de cealaltă parte, Puterile Europei au hotărît să trimită în Principate o Comisie de informare să asculte doleanţele românilor ce trebuiau exprimate cu ocazia convocării Adunărilor ad-hoc. Intensitatea şi puterea mişcării în favoarea Unirii a reprezentat pentru cercurile diplomatice, pentru opinia publică europeană, o veritabilă surpriză. Adoptarea moţiunilor unioniste de către cele două adunări naţionale a constituit un prim fapt îndeplinit de care guvernele Europei au trebuie să ia cunoştinţă.

La 22 mai 1958 s-au deschis la Paris lucrările Conferinţei căreia îi revenea obligaţia, conform prevederilor tratatului din 1856, de a elabora o convenţie privind organizarea „definitivă" a Principatelor Române. Trebuia, acum, ca naţiunea română să hotărască ceea ce pînă acum influenţase în mod hotărîtor, în sensul aspiraţiilor sale, şi aceasta avea să se întîmple prin soluţia dublei alegeri a lui Al. I. Cuza cînd românii au pus Europa în faţa celui de al doilea fapt împlinit, a unui act istoric de neschimbat în domeniul politic. Alegerea sa a însemnat realizarea prin forţe proprii a unor năzuinţe naţionale pentru care românii au trebuit să dea dovadă de multă energie, de mult tact şi pricepere politică.

Problema care a stat în faţa oamenilor politici români şi îndeosebi în faţa domnitorului, principalul exponent al politicii externe româneşti, a fost, a doua zi după dubla alegere, recunoaşterea ei de către Puterile garante. Inamici ai acestei alegeri erau, îndeosebi, Turcia şi Austria. Prima a înţeles imediat că recunoaşterea actului istoric realizat de români nu putea duce decît la o scădere a influenţei ei şi o pregătire a independenţei. Cea de a doua s-a opus cu înverşunare Unirii pentru că, odată unite, Principatele deveneau punctul de atracţie al românilor din Transilvania, aşa după cum s-a şi întîmplat, în dorinţa lor de a se uni cu Ţara, şi un rău exemplu pentru imperiul multinaţional care era Austria. Din iniţiativa domnitorului au fost trimişi la Paris, Londra, Torino, Viena, Berlin şi Petersburg, V. Alecsandri, ministru de externe al Moldovei, Ludovic Stagee, un bun financiar şi apropiat colaborator a lui Al. I. Cuza, şi principele Obolenski, un alt prieten al domnului, pentru a explica liderilor Puterilor garante şi guvernelor acestor ţări felul în care s-a ajuns la dubla alegere şi importanţa ei. Aceasta cu atît mai mult cu cît la Paris fusese convocată o Conferinţă a reprezentanţilor Puterilor europene spre a examina chestiunea dublei alegeri. Cu toată opoziţia celor două ţări amintite Conferinţa de la Paris, luînd act de atitudinea fermă a românilor, mai ales după ce, în mod demonstrativ, Cuza concentrase în tabăra de la Floreşti regimentele muntene şi moldovene, la a treia şedinţă a sa, din 6 septembrie 1859, a recunoscut dubla alegere.

CARTEA DE CRITICĂ

O apariţie necesară

Am intrat în anul centenarului morţii lui Mihai Eminescu, pe care îl dorim nu numai un prilej calendaristic de omagiere a poetului naţional, dar şi o potrivită ocazie pentru a ne achita măcar o parte din multele datorii ce le avem faţă de el. Iar cea mai presantă dintre toate continuă să fie ediţia completă a operelor sale. Sîntem pe deplin conştienţi de greutăţile ridicate de această monumentală întreprindere, începînd cu cele de descifrare a manuscriselor şi sfîrşind cu acelea conjuncturale, ultimele parcă mai greu de trecut decît cele dintîi. Mai sîntem însă conştienţi şi de altceva : anume că, oricîtă muncă presupune ducerea ei la bun sfîrşit, oricît de înalt competenţi sînt cei ce o elaborează, ediţia academică va fi, la terminarea ei, susceptibilă de îmbunătăţiri. Şi asta nu doar din credinţa că perfecţiunea nu figurează între atributele faptelor omeneşti, cît pentru că întîmplarea dă la vedere amănunte de care n-am fi avut ştiinţă mult şi bine. Ce altă mai bună dovadă decît aceea că se şi aud voci ce contestă, şi nu fără argumente vrednice de luat în seamă, paternitatea lui Eminescu asupra unor articole incluse în sumarul volumelor deja apărute ? Înseamnă atunci că trebuie să aşteptăm pînă ce toate chestiunile neclare se vor limpezi şi nici o îndoială nu va mai plana asupra cutărei lecţiuni ori asupra cutărui editorial nesemnat ? Nici pe departe. Indiferent de îndreptările ce i se vor aduce ulterior, ediţia completă va constitui un indispensabil instrument de lucru, punct de plecare pentru orice discuţie serioasă. Şi, în acelaşi timp, un motiv de mîndrie naţională. Ar fi cea mai consistentă probă că ştim a ne respecta şi cu fapta, nu numai cu vorba, valorile într-adevăr reprezentative.

Pe de altă parte, Eminescu a avut o inteligenţă fundamental critică, cernînd tot ce i se oferea prin sita propriei minţi, neprimind ideile decît după o cîntărire atentă, supunînd realul unui examen complex înainte de a se rosti asupră-i. Dacă e într-adevăr ceva izbitor în scrisul său, atunci e tocmai puţinătatea locurilor comune, a banalităţilor, a — mai ales — frazelor goale, neangajante, îndeobşte reputate a suplini eclipsele gîndirii. Lipsesc din articolele lui propoziţiile „de umplutură", de unde şi maxima lor concentrare. Eminescu este un gazetar de o uimitoare modernitate tocmai prin absenţa frazeologiei de circumstanţă, prin densitatea ideologică. Articolul ţine exact cît cere nevoia de comunicare, nici un quadrat în plus. Această seriozitate şi această responsabilitate nu pot decît să ne impună, reclamînd o conduită similară din parte-ne. Dacă în jurul lui Caragiale, recunoscut pentru frivolitatea ideologică, ne mai permitem să ne jucăm cu vorbele ,deşi nu s-ar cuveni, în cazul lui Eminescu o asemenea uşurătate este neîngăduită Studiul operei eminesciene trebuie să se întemeieze pe cercetări solide, poate că nu din cale afară de spectaculoase, însă furnizînd pe cît posibil garanţii de adevăr.. În absenţa acestora, avem toate şansele de a ajunge prizonierii ridicolului, aflînd pricini de entuziasm necontrolat în locuri ce ar trebui să îndemne la circumspecţie. Acum o jumătate de veac, în volumul secund al **Operei lui Mihai Eminescu,** G. Călinescu avertizase asupra unor asemenea pericole, cerînd „o pietate care să nu degenereze în caricatură". Probabil însă că profeţilor le e scris să vorbească în deşert, căci de atunci încoace supralicitările interpreţilor s-au înmulţit în chip îngrijorător. Şi, amănunt deloc secundar, ele se referă nu atît la opera literară propriu-zisă, cît mai ales la acele însemnări cu statut incert din manuscrise, pe baza cărora Eminescu devine matematician, fizician, biolog şi gramatic, „începutul şi sfîrşitul oricărei discipline", cum se exprimase acelaşi G. Călinescu. În atari condiţii, cartea lui D. Vatamaniuc, intitulată pur şi simplu **Eminescu**, dar avînd un subtitlu lămuritor : **Manuscrisele. Jurnal al formării intelectuale şi al lărgirii orizontului ştiinţific. Laborator de creaţie. Instrument de lucru,** se dovedeşte de-a dreptul salutară. Nu este, cum s-ar putea crede, o interpretare de texte, ci o cercetare a surselor culturii poetului şi a funcţionalităţii lor. Plecînd de la manuscrise, autorul îşi propune să strîngă cît mai bogate informaţii despre lecturile lui Eminescu (autori, titluri, ediţii, enciclopedii, publicaţii periodice), să identifice referinţele, să stabilească originea unora dintre însemnări. Este o muncă de veritabil benedictin ce a presupus ani de scotociri prin biblioteci şi de confruntări, pe care n-avem destule cuvinte spre a o preţui cum se cuvine. Acum, cînd se poartă eseul spiritual şi cît mai speculativ cu putinţă, mărturisind mai degrabă dorinţa de a atrage atenţia, decît de a arunca oarecari lumini asupra operei luate drept pretext, D. Vatamaniuc ne oferă o carte cu aparenţe modeste, dar de care orice viitor exeget eminescian va trebui să ţină seama. Ce ne oferă ea ? Mai întîi, cîteva certitudini. Că, de pildă, articolul **Cultură şi ştiinţă** este ceea ce bănuia Călinescu, o traducere selectivă dintr-un studiu, identificat de D. Vatamaniuc a fi **Bildund und Wiessenschaft** de Moritz Lazarus. Că, de asemenea, cutare însemnare din manuscrisul 2285, 173v despre psihologia popoarelor, crezută originală, este tot o traducere, din **Der arme Spielmann** de Grillparzer. Nu e cazul a ne simţi „jigniţi" de asemenea dezvăluiri, ce par a diminua întinderea operei eminesciene. Căci nu e diminuat Eminescu, ci doar plutonul celor care se grăbiseră a-i atribui, tocmai pe baza acestor porţiuni din manuscrise, dispoziţii creatoare în domenii de care poetul se arătase dornic a nu fi străin. Chiar şi traduceri fiind, ele dau un mai precis contur procesului de formare intelectuală a lui Eminescu, care se informează într-o sumedenie de domenii apelînd la surse de primă mînă. Precizări importante aduce cercetătorul şi în fierbintea chestiune a interesului poetului pentru ştiinţe. Nu le înşir pe toate. Destul să amintesc numai că studiul **teoria mecanică a căldurii** traduce şase prelegeri populare ale lui Adolf Fink, că însemnările asupra nutriţiei plantelor din manuscrisul 2257, 290—313, sînt luate din botanistul Schleiden prin intermediul versiunii germane a tratatului lui H. C. Carey, **Political of social Science.** De adăugat că, uneori, descoperirile lui D. Vatamaniuc, de o meticulozitate puţin obişnuită, pun la grea încercare pînă şi afirmaţiile călinesciene, altminteri confirmate cu lux de amănunte (a se vedea **O proză eminesciană mai puţin).** Aşa, bunăoară, acesta considerase că teoriile fizice eminesciene au „bizareria diletantismului" şi produsese în sprijin un pasaj, identificat de acribiosul Vatamaniuc a fi o prelucrare după celebrul fizician Clausius. Cercetarea notelor ştiinţifice din manuscrisele poetului conduce la concluzii de bun simţ apropiate de acelea formulate de Călinescu : „Eminescu nu este om de ştiinţă în înţelesul ce se dă acestui cuvînt şi nici nu şi-a propus să devină aşa ceva. Orientarea spre ştiinţele naturii răspundea aspiraţiei sale în lărgirea orizontului ştiinţific. Munca aceasta relevă — scrie Călinescu — o fire entuziastă de poet diletant în ale ştiinţelor, o minte curioasă, cunoştinţe solide însă nu. Cercetătorii privesc aceste însemnări fără legătură cu celelalte sectoare ale activităţii sale. Însemnările ştiinţifice nu formează însă un corp separat în scrisul eminescian şi importanţa lor trebuie căutată într-altă parte. Poetul transferă cum vom vedea mai departe multe din tezele de aici în creaţia literară şi în proza politică din epoca gazetăriei bucureştene".

Spre a oferi o imagine cît de cît corectă a mulţimii preciziunilor lui D. Vatamaniuc ar trebui să întocmesc un inventar de probleme. Şi nici atunci, deoarece el ar fi revelator mai cu seamă în ordinea cantitativă, nu şi calitativă. Or, pe lîngă că identifică o sumedenie de surse, Vatamaniuc merge mai departe, străduindu-se să arate unde şi cît au fost ele valorificate de Eminescu. Care idei ale americanului Carey revin în publicistica sa, cînd se referă el la Ricardo, la Say, Adam Smith, Bastiat, Rotscher, Wirth, Descartes, Stuart, Mill, Machiaveli, Locke, Quincy, Galiani, Laplace, Schopenhauer, Darwin, Lavater, Du Bois-Reymond, Nordau şi în ce fel. Urmarea acestor laborioase investigări este documentarea largului orizont de cunoştinţe al poetului. Se relevă, apoi, funcţionalitatea informaţiei sale, pusă la lucru în cele mai variate straturi ale operei. În sfîrşit, se observă mai bine organicitatea scrisului eminescian, probată de exeget şi pe altă cale, anume prin urmărirea transferului de aprecieri şi sintagme între poezie şi gazetărie. Cartea lui D. Vatamaniuc are marele merit de a aşeza cîteva lespezi trainice la temelia unei viziuni realiste a lui Eminescu. Ceea ce, să recunoaştem, nu e tocmai o bagatelă.

Începusem prin a aminti de neplătitele datorii contractate faţă de poet şi aş vrea să închei tot cu ele. Căci Eminescu nu e pur şi simplu un mare poet. E incomparabil mai mult : o pildă de conduită morală, civică şi patriotică. Şi mi se pare că atributul de poet naţional nu poate fi despărţit de această exemplaritate a purtării sale. Dacă nu-l putem urma pe misterioasele cărări ale poeziei, nouă inaccesibile, putem, în schimb, apela la el ca la un model viu de rectitudine şi demnitate, încercînd a-i fi măcar astfel aproape. Este şi aceasta o datorie pe care am contractat-o prin şansa de a aparţine aceluiaşi neam.

Al. DOBRESCU

D. VATAMANIUC, Eminescu, **Editura Minerva, 1988.**

CARTEA DE POEZIE

Bucolicul gnomic

Evoluţia poeziei lui Ion Horea — mai exact a formelor ei de cristalizare — în timp seamănă, dacă schimbăm ce trebuie şi respectăm proporţiile, cu cea a artei lui Brâncuşi. De la închegarea somptuos-melancolică, pillatiană, a realelor pline, naturale (naturiste chiar), de o mănoasă concreteţe — spre esenţializare tot mai severă, tinzînd asimptotic spre semnul pur, spre gîndul sublimat. **Poamele ,crengile, sălciile, otava din livezi, fagurii, fîntînile, viile** etc. s-au resorbit parcă în ascetismul evocării, lăsînd doar umbra unei amintiri pe ecranul memoriei, ca trecătorii pulverizaţi de explozie la Hiroshima. Poetul cu „fraza lirică în general fluentă şi moale ca lîna, (cu) limbaj simplu (şi) pe ici pe colo pătat cu cîte un mac, (cu) o preferinţă vădită pentru muncile şi bucuriile vieţii agreste", care „horaţianiza" în 1958, cînd l-a „descoperit" Călinescu (din care am citat), şi-a păstrat, după 30 de ani, în volumul recent **viaţa viaţa,** înclinaţiile tematice fundamentale (cu unele adaosuri pe care le voi releva), dar spunerea lirică nu mai are amploarea rapsodică de demult, ci a devenit densă pînă la eliptic, scurtă pînă la criptic, interogativă şi sentenţioasă. Poetul e acum, uneori, un „Horaţiu" care... barbizează:

„nu te mîntui, nu te saturi,
parcă rîpi ţi-ar sta pe umeri,
şi din straturi sapi în straturi
în adînc, la timpii sumeri"

sau :

„ţara e-n unghi
păsări cînd zboară,
cercul de trunchi,
piatră de moară"

sau :

„în verdele dauritul
începe nunta şi ritul" etc.

Din peisajele largi, generoase, au rămas, ca-ntr-un puzzle descompus, doar crîmpeie, ţăndări răspîndite prin varii poeme, din care criticul poate reconstitui, printr-un efort de coagulare, vechiul — şi, în esenţă, neschimbatul — univers al lui Ion Horea. Poezia sa merge deci pe acelaşi „drum tăiat de ploi, mai cu hîrtoape", traversează „dealul pădurii" şi „mirişti în dogoare", calcă „pe cîmpuri, nutreţul" ori „bălaiele paie" sau „pe urme de cară", o ia „prin pîlcuri de otavă" şi stîrneşte „praful de pe vale", se strecoară printre „sălcii şi răchiţi" ori „foi de cucuruz", trece pe lîngă „porumbul de pe margini ; ori fînul strîns în clăi", pe lîngă „turma din zăcătoare", „vitele în juguri" ori „mînjii buieci", tulbură „liniştea din vie" iscînd „zumzet de albine" ori „glasuri de cocoşi" ; se aude mereu „sapa, hîrleţul", miroase a „bucate şi legume"...

Elementele pe care le-am „antologat" mai sus ar fi, într-un fel, în „mecanismul" poetic al lui Ion Horea, ca şi **crenguţa** pe care Stendhal o lăsa în minele de sare din Salzburg, scoţînd-o a doua zi învăluită în cristale mirifice. Vechile, stăruitoarele imagini bucolice ale fondului său sufletesc, Ion Horea le încastrează azi în poeme lapidare şi îngîndurate, apoftegmatice ca nişte variaţiuni, frecvent reiterate, la **Glossa** eminesciană :

„nici în glumă, nici în jale,
nici la urmă, nici întîiul,
cată dacă poţi în cale
să nu-ţi dezveleşti călcîiul"

sau :

„dar din cît ţi-i dat şi-i duce
«de-o fi pace, de-i război»,
cînd o fi să stai sub cruce,
îţi dă cineva-napoi ?

filozofi din depărtare
viaţa asta, spuneţi voi,
dacă nu-i o înşelare,
ţi-o dă cineva-napoi ?"

Cioburile de imagini rustice ale Ardealului originar sunt acum distribute într-un murmur de vers, în care parcă şi virgulele trebuie să cînte, într-o „concizie epigramatică", după expresia lui Gheorghe Grigurcu, îmbibat de ceaţa unei melancolii, cu un ce verlaineian în ea a întrebărilor fără sfîrşit :

„sînge să fie ?
inimă bună ?
steaua tîrzie ?
ziua sub lună ?
zodii nescrise ?
soarta ? norocul ?
cine-mi promise
ceasul şi locul ?"

Bîntuit de mirajul înţelepciunii şi al liniştii ataraxice, poetul reflectează sceptic şi mereu interogativ la soarta lumii şi a poeziei :

„şi iarăşi, spre ziuă
mă-ntreb, ce folos,
cuvîntul pe care
din neguri l-am scos",

la rostul poetului şi al scrisului, la veşnica trecere şi la ceea ce rămîne. Eminesciana nepăsare e rescrisă în alt diapazon :

„şi criticii, iată,
se-arată în turmă
la cea judecată
de azi ori din urmă.

tu vezi-i, auzi-i
şi treci înainte,
străin de iluzii,
robit de cuvinte".

Pe aceeaşi linie, Ion Horea traduce în sunet propriu **Mai am un singur dor** :

„cînd o fi să mă duceţi
ca să-mi faceţi prohodul,
pe la Ogra să treceţi
peste Mureş, cu podul

unde sălcii se-apleacă
şi răchitele cîntă
peste apele tulburi
o cîntare mai sfîntă.

de la Rîpă dincolo
să mă-ntîmpine plopii,
cînd li-i dat să mă vadă
cu diecii şi popii,

şi-un popas lîngă luntrea
ce aşteaptă cuminte
să mai faceţi o clipă
după datine sfinte".

Muzica spiritului din **Stelele-n cer** infuzează în cutare poeme :

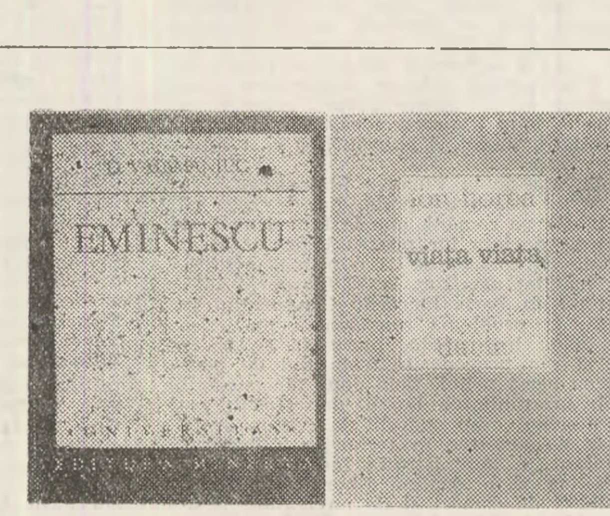
„omul şi mările
ceruri în rupere
vin întrebările
vin să mai supere".

Laude se cuvin artizanului mereu scotocitor în rezerva încă neistovită de sunete proaspete în rimă : licee / ori ce e, superstiţii / ştiţi-i, Gomore / să-i devore, nucul / ducu-l, şi tu / sfîrşitu', adă-le / Pleiadele, mare-s / Ares, le nedumeri / nu meri (mergi), Banaturi / sfaturi, stive / Ninive, îngustă / nu stă, spune ce / întunece, treptele / aştepte-le ş.a.

Poemele de azi ale lui Ion Horea sunt ca nişte transcripţii pentru violoncel ale unor partituri, cîndva, orchestrale. E şi „pierdere", e şi real cîştig ; şi e oricum — îndrăznesc să cred — simptomatic pentru drumul poeziei.

George PRUTEANU

Ion Horea, viaţa viaţa, **ed. Dacia, 1987.**

editorială

DOCUMENTE

Viața și arta

În anii douăzeci numele lui Panait Istrati a făcut vîlvă în mediul literar european, iar scrierile sale au cunoscut o audiență neașteptată. După război interesul a renăscut, cărțile sale au fost reeditate, cu succes, în mai multe limbi de largă circulație. „Cazul Panait Istrati" a suscitat în tot acest timp numeroase comentarii — care nu l-au elucidat: el a rămas, și astăzi, un „caz". Pînă și condiția sa de scriitor mai ridică semne de întrebare. Literatura franceză, cu spiritul ei integrator, l-a adoptat ușor, izolîndu-l însă, cel puțin pentru început, sub semnul exotismului. Literații noștri au inițiat dezbateri privind apartenența creatorului **Neranțulei** la literatura română sau la cea franceză, fără să fi ajuns, în cele din urmă, la o încheiere edificatoare: s-a păstrat mereu în jurul numelui său o păgubitoare ambiguitate. Sîntem puși astfel în fața unei situații ciudate: Istrati este prozatorul român cel mai cunoscut în spațiul european (și nu numai european), pe de o parte, menținîndu-se însă, pe de altă parte, o anumită suspiciune în ceea ce privește caracterul reprezentativ al creației sale pentru cultura din care își trage (nimeni nu o poate nega, totuși) sevele. Între pricinile pentru care opera lui Istrati nu a fost discutată așa cum este discutată opera oricărui alt scriitor român se numără, poate, orgoliul criticilor — care cred că printr-un studiu sau chiar numai printr-o cronică literară hotărăsc destinul unui autor. „...Panait Istrati nu s-a ivit din cenaclu, din concubinajul Universității cu Critica, din amorul Finanței cu Editura. (...). Iritarea multora vine de-acolo că dl. Panait Istrati dovedea în ziua înfățișării la rampa literaturii, că existase dincolo de cuiburi și în afară de parlamentul literar. Criticii, care păzesc cu galoane și sculare în picioare porțile literaturii în București, au rămas, într-adevăr, neplăcut impresionați. Ignoranța acuză totdeauna obiectul iscat pe neașteptate de nedelicatețe" — scria Tudor Arghezi. Desigur, au existat specialiști care au privit cu neîncredere apariția unui talent care fusese validat aiurea, de alții, fără încuviințarea lor. Un motiv mai serios al suspiciunii îl reprezintă însă imaginea deformată a posibilităților implicării operelor autorilor noștri în concertul literaturii universale. Unii și-au spus (sau își spun), fără îndoială cu bune intenții, dar cu puțină înțelegere, că nu se cade să fim reprezentați în acest concert de un simplu... povestitor cu iz oriental, cînd am putea oferi universalității romane de analiză psihologică, experimente literare moderne, la nivelul experimentelor europene de penultima sau chiar ultima oră. E luat, se vede, prea puțin în seamă mecanismul real al „pieții" culturale vizate; nu se ține cont de un adevăr atît de simplu ca acela că o astfel de piață nu poate fi interesată de copii sau variante la ceea ce ea are în original, că ea e atrasă tocmai de ceea ce e diferit, de „altceva". Erau pe calea cea bună oamenii de cultură interbelici care își propuneau să caute, după spusele lui Mircea Vulcănescu, limbajul în care să ne adresăm culturii universale; simpla dorință de a fi în pas cu alții nu înseamnă automat și plasarea la nivelul acestora. Istrati răspundea prin povestirile sale unor necesități spirituale ale cititorilor săi, pe care o cultură bogată în experimentele livrești cele mai felurite ca aceea din Franța nu le mai satisfăcea. Succesul literaturii lui nu se explică astfel — și mai ales confirmarea pe care o constituie reeditarea, în zilele noastre, a succesului din anii douăzeci. Și tocmai proprietatea scrisului lui Istrati de a răspunde unor aspirații pe care nu le satisfăcea practicarea intensă a livrescului a întreținut legenda în jurul personalității autorului. Ceea ce atrăgea cu precădere atît adeziunile zgomotoase cît și opozițiile esteților era modul cu totul neobișnuit în care el înțelegea să f... scriitor. Ibrăileanu surprinde cu multă exactitate condiția sa atunci cînd afirmă: „Istrati, biograficește, n-a ieșit din viață. **E** în viața reală de toate zilele: e, întîi, un om și apoi un scriitor. Scriitorul e, în plus, în marginea vieții. Ba, cînd a luat condeiul să scrie **Chira Chiralina**, era numai un om și încă deloc un scriitor. A început să scrie **din viață**, dacă se poate spune astfel, din mijlocul vieții, din afară de artă. A putut aduce, astfel, spontaneitatea, simplitatea, adevărul vieții nealterate". Și, în alt loc, în legătură cu latura „orientală" a lui Istrati, exhibată de toți interpreții operei. „Istrati, om din Orient, nu e un «oriental». (...). ...ceea ce trece prin toată opera lui, ceea ce se zbate în ea este lupta — chiar împotriva fatalității. Orientul nu luptă, se resemnează și face filosofie, mai ales acel «Orient» pe care-l au în vedere cei care găsesc în d. Istrati un «oriental». În opera d-lui Istrati e o tensiune de voință de la început pînă la sfîrșit".

Corespondența lui Istrati (a apărut primul volum din cele patru anunțate, sub îngrijirea aceluiași statornic prieten, de zile bune și de zile rele, al operei istratiene, Alexandru Talex) nu poate fi citită în afara unor astfel de considerații, ea dovedindu-se un document de prima mărime privind gîndirea și simțirea scriitorului. Corespondența face explicit ceea ce opera sugerează. Ibrăileanu ne vorbește, am văzut, de ceea ce nu este oriental în spiritul lui Istrati. Dar atitudinea filosofică a povestitorului este totuși emanația unui mod particular de a fi — care în nici un caz nu era acela al mediului literar european din care a făcut, o vreme, într-un fel, parte. În el trăia un om altfel alcătuit și despre incompatibilitatea pe care o resimte vorbește în scrisorile sale de cîte ori se ivește prilejul. „Nicăieri în Orient n-am fost atît de singur ca la Paris, nicăieri nu-i mai mare sărăcie de prieteni adevărați: dintre cei care să te întrebe altceva decît **«ce mai faci»**. Nimeni nu trăiește pentru om, nimeni nu-l caută". Iar Istrati vroia să trăiască pentru om, îl căuta. Locul său, ca al altor oameni de cultură din această parte a lumii trebuie să fi fost undeva la mijloc, între occident și orient, ființa sa spirituală fiind alcătuită dintr-o îmbinare de trăsături proprii și unuia și altuia dintre cele două spații culturale. E neîndoielnic că Istrati nu și-a construit opera după preceptele unui sistem filosofic (în orice caz nu după acelea ale unei filosofii explicite); dar nu e mai puțin adevărat că ea este produsul unei mentalități caracteristice. Sistemul său de valori, în primul rînd, este fundamental diferit de acela al scriitorilor cu care vine în contact. Este primul care își dă seama de acest lucru și îl consemnează — nu o dată cu amărăciune. „Sînt sătul și de conferința mea și de cei care mă aclamă cînd le rostesc adevăruri neplăcute — îi scria lui Ernst Benz în februarie 1932. Sîntem toți niște cadavre. Totul este egoism și vanitate. Mă grăbesc să mă regăsesc la Nisa, cu fotografii mei ambulanți, care nu-mi vorbesc de cărți, autografe și alte nerozii intelectuale". Istrati nu se acomodează niciodată cu adevărurile lumii în care destinul îl aruncă. Și, deși devine un scriitor cu operă de circulație europeană, nu-și trădează convingerile, nu se convertește la alte valori. Literatura i-a adus ceea ce nu a dăruit altora, mai bine pregătiți să primească succesul și să se supună gloriei; el nu se lasă însă ademenit: „Am trăit, am cunoscut, am iubit, am gustat totul. Nu mai cred în puterea artei. Este o meserie ca oricare alta și poate cea mai josnică dintre toate, fiindcă înșeală pe omul simplu, cel mai bun dintre oameni". În vreme ce Europa culturală trăia sub hipnoza ultimelor succese literare Istrati își exprimă fără reținere puțina considerație pe care o arăta scriitorilor la modă. „Ce gîndesc despre Gide? Un om fals. Nu cred în convertirile publice și răsunătoare. Am crezut în aceea a lui Barbusse. Mă căiesc. Îl costă asta ceva? Niște farsori cu toții!" Ceea ce îl putea atrage pe autorul lui **Mihail** nu e în nici un caz gloria literară. Care sînt totuși valorile acestui neconformist de la gurile Dunării care îndrăznește să se sinchisească atît de puțin de voturile specialiștilor, de cuvintele de ordine ale rafinaților vremii? O spune el însuși, într-o manieră nu mai puțin originală, reproșîndu-i fostului tovarăș de drum de dinaintea călătoriei în U.R.S.S. că îl căuta în cărțile pe care le-a scris. „...privitor la cinica ta afirmație că m-ai fi căutat întotdeauna. Unde? — **În manuscrise**, răspunzi tu. Nu sînt satisfăcut. Cărțile mele de pînă acum nu cuprind decît o minusculă parte din mine: **artistul** (dacă vrei). **Prietenul** — omul însetat de prietenie reală, nu livrescă, acesta se va arăta doar începînd cu **Mihail**, — și încă! Uiți că acest fel de a trăi l-am îngropat de mult, — din îndepărtata zi cînd mi-am dat seama că arta e o prostituată care promite mult și nu dă decît un fund bine săpunit. (...). A trebuit deci să-mi **trăiesc** arta, cea mai bună: **prietenia**; apoi, pasiunile mele. (...). Și e pentru mine o imensă bucurie să descopăr, nu cărți frumoase, ci frumoase și puternice naturi umane, generoase afecțiuni care să se aplece asupra mea cu mai multă aviditate decît asupra cărților mele, pentru că eu iubesc viața mea și viețile ființelor care îmi seamănă. Mă dăruiesc acestora, și aș vrea ca și ele să mi se dăruiască. Toate acestea mai presus de artă, care nu este decît un reflex al viețiilor noastre". (către Jean-Richard Bloch, august 1926). Prietenia este pentru Istrati valoarea supremă. „Prietenia este singurul sentiment nemuritor, în ciuda tuturor vicisitudinilor existenței" — scrie unui corespondent. „Prietenia — mai presus de cele mai frumoase cărți din lume, — iată ceea ce iubesc!" — îi scrie altuia. Dezamăgit de apostolii sociali el face din prietenie un țel suprem, esența pură a omenescului. Istrati nu e totuși nici un romantic întîrziat nici un exaltat amețit de idealuri abstracte și cuvinte bine împerecheate. El a cunoscut viața în încercările cele mai umilitoare și a avut prilejul să cîntărească oamenii de pe toate treptele sociale. Nu e un naiv, dar nici nu devine un sceptic, și se întoarce mereu, cu o încăpățînare fascinantă, la valorile fundamentale ale omenescului („Țelul meu este: **umanitate**, nu **frumusețe**..."), iar atunci cînd aceste valori sînt încălcate intră în conflict cu... viața: „Într-adevăr, ea este aceea pe care o acuz. Prea își bate joc de măreția umană, mai necesară omenirii decît pîinea și pe care aș dori-o mai răspîndită. S-ar zice că nu există nici un raport între **viață** și **viața morală**. Sau sînt eu nebun! Totuși nu sînt nici apostol; nici ascet. Dar nu se poate abdica de la tot!"

Istrati nu reușește să se adapteze la convențiile care iau din ce în ce mai des locul realităților. Poate nici nu înțelege în întregime sensul unei lumi în care cuvîntul se substituie vieții. Pe el cuvintele nu-l sperie, nu-l încîntă și nu-l amețesc; e un realist care îi condamnă pe literatorii ce mimează apropierea de oameni și de suferințele lor. Și era în măsură să-i judece și pe unii și pe alții. „Cum vrei tu să nu insult toată această pleavă literară, cînd mă gîndesc cît este de îndepărtată de suferințele oamenilor, așezată confortabil peste această suferință și trăind, ca un păduche, pe spinarea ei? Așa că numai ideea că mă număr și eu în banda asta de profitori îmi repugnă, mă scoate din sărite. Am o poftă nebună să las totul baltă și să mă dau la fund, dar cum să mă afund, cînd sînt strivit de atîtea responsabilități, de atîtea datorii și obligații".

Pentru gustul unor literați din zilele noastre Panait Istrati ar putea să pară prea plin de... viață. În orice caz, despre responsabilitatea scriitorului față de oameni autorul lui **Mihail** e cel mai în măsură să vorbească: el a **trăit** această responsabilitate.

Constantin PRICOP

Panait ISTRATI, Corespondență cu scriitori străini, **ed. Minerva, 1988.**

CARTEA DE PROZĂ

Romanul ca aventură personală

Am încercat să citesc romanul **Seara tîrziu** în paralel cu eseurile din volumul **Simple întîmplări în gînd și spații**, pe care nu am avut răgazul să le parcurg și nici să le comentez la vremea potrivită. În amîndouă cărțile am descoperit același spirit neliniștit, polemic, în căutarea unui adevăr de toate zilele, mai pregnant și mai luminos, dacă se poate, decît acela al ideilor.

„Autorul", spune Alexandru George pe coperta romanului, „și-a citit singur, la un moment dat, acest roman, anume în clipa în care a crezut că 'distanța' față de el a ajuns destul de proprie unei lecturi cu ochi străini. Și bucuria lui cea mai mare a fost să descopere, în ciuda convenției unor așa-zise însemnări intime și a unei singure voci care vorbește, **un personaj** diferit de el, cu care existențele, mediul și întîmplările doar se intersectează.

Speranța autorului e că toți cei care vor lua în mînă această ficțiune vor găsi aici un suflet pur și simplu, un om cu ale cărui necazuri, bucurii, speranțe și împliniri să intre ei înșiși și mai ușor în rezonanță și să-l caute doar pe acesta".

Mie personal mi-a venit foarte greu să duc pînă la capăt o atare experiență. Naratorul „romanului" se naște pe șase aprilie 1930, ca și autorul (vezi pagina 257). Cunoaște, și are o admirație fără margini, pe Tudor Vianu și pe Camil Petrescu. E scriitor, la rîndul lui, și se preocupă de dramele scrisului, citește pe Nietzsche, Spengler, Blaga, Max Nordau, Ortega Y Gasset, pe Cioran, Noica, pe alții, face o vizită lui Petru Comarnescu, audiază în discuri rare, pe Wagner, Grieg, studiază pe Kant și își permite observații subtile despre El Greco. Pe scurt: autorul și personajul se lipesc, unul pe altul, ca abțibildul pe o foaie de sticlă. În plină transparență.

Romanul este scris în chip de jurnal, după o idee preluată din Jules Renard: „Orice jurnal este un roman avortat". Identificarea naratorului în persona autorului nu face decît să sublinieze un pact de lectură și să determine o viziune nu numai romanescă: trăitorul între ficțiuni face și din propria viață o ficțiune, atunci cînd se apucă de scris.

Este interesant de observat cum se produce fenomenul acestei deviații dinspre real înspre fictiv în cazul unui intelectual din generația lui Alexandru George. El se obiectivează. Încearcă să-și înstrăineze existența prin scris. Mai posedă ceva din voința demiurgică, moștenită de la generația dintre cele două războaie, e mai aproape de Camil Petrescu decît de Anton Holban, care caută cu tot dinadinsul să se confunde pînă la epuizare în pasta ficțiunii.

Definindu-se nu numai ca cititor (de lux, aș zice!), Al. George, prin mesagerul său epic, face portretul unei singurătăți comparabile, pînă la un punct, cu aceea din **Un om sfîrșit**. Singurătatea aceasta bîntuită de nostalgia comunicării trece, în mod bizar, într-o atitudine contemplativă, de tip moralist. La Rouchefoucauld, La Bruyère sînt la doi pași. Constatarea subiectivă, trasă, ca printr-un alambic, din experiența personală, nu lunecă perfid în autobiografism cioranian, ci se distilează în observații generale. „Toți singuraticii care au scris pentru ei și-au transformat caietele de însemnări în interlocutori, în prieteni. La mine nu s-a întîmplat acest lucru". Sau în altă direcție: „Cînd buzele mele și ale ei se unesc, se produce din partea ei o absorbție care mă lasă amețit literalmente, mi se face negru înaintea ochilor, iar urechile îmi țiuie strident cîteva minute... Mă întreb însă ce se întîmplă cu bărbații pe care Anca îi mai și iubește, după un astfel de sărut". În altă parte naratorul vorbește de „marea singurătate" și de amintirea săracă a unor sărbători fericite.

Curios, personajul acesta, numit într-un loc G., e funcționar, ca și eroii lui Kafka. E singur, bolnav de singurătate. Se mai și însingurează, din voință proprie. Are nostalgia acută a comunicării, pe care și-o forțează, în cîteva rînduri... Se atașează, în chip estet, de oameni străini, pe care-i cunoaște la rînduri, în conversații anodine. Acest G. devine, în adevăr, personaj, un altul decît autorul, cu viață interioară intermitentă, dezamăgită, dar niciodată nefericită pînă la capăt, ca în proza lui Kafka.

Jurnalul naratorului debutează la 24 februarie 1957 și se încheie la 16 decembrie 1959. Evenimentele timpului nu transpar nici în maniera ironic-parodică a lui Radu Cosașu și nu se întorc cu tăișul înspre prezent, ca-n cărțile „obsedantului deceniu". Am putea găsi un corespondent în romanele și jurnalele lui Radu Petrescu. Alexandru George s-a revendicat, în cîteva rînduri, de la generația „școlii de la Tîrgoviște", cu care are, în mod cert, mai multe puncte în comun. Și Tudor Țopa, și Radu Petrescu și Costache Olăreanu și Mircea Horia Simionescu au recuperat o perioadă a existenței dintr-o perspectivă fals-autobiografică. Mistificația, în cazul tuturor, și a lui Alexandru George, se produce într-un spațiu al nimănui, care se întinde între existent și scris. Toți acești scriitori se feresc de umori și de resentimente, elimină efemerul cu un instinct sigur și cern întîmplările zilei printr-o sită deasă, ca și culegătorii de aur pepitele. Cărțile lor apar cam în același timp cu volumele, și ele inspirate din experiența imediată, scrise de autorii generației tinere, pentru care experiența personală trece, altfel filtrată, în ficțiune. Va trebui, totuși, să medităm asupra acestei coincidențe, care face din roman o aventură personală.

Două „promoții" îl despart pe Tudor Vlad de Alexandru George. Și totuși, în intervalul scurt al „anilor de ucenicie", timpul a lucrat diferit pentru cei doi prozatori. Cel mai în vîrstă, Alexandru George, transformă un jurnal, care în punctul de plecare a fost unul intim, în experiență obiectivă. Tudor Vlad parcurge același traseu, dar în sens invers. El se trezește în posesia unui jurnal, acela al străbunicului său — pleacă așadar de la o experiență „obiectivă" — și-l convertește într-un „roman personal": **„15 iunie 1986.** Astăzi am început transcrierea jurnalului lui Victor Vlad străbunicul meu. Și-a notat într-un caiet (lipsesc, din păcate, destul de multe pagini) evenimentele pe care le-a trăit din momentul cînd s-a alăturat armatei române ce intrase, în vara anului 1916, în Transilvania. Am găsit caietul într-un dosar cu acte ale bunicului meu și nu l-am citit integral datorită dificultăților provocate de degradarea hîrtiei și de contururile șterse ale unor litere...".

Ce urmează este tot un jurnal — al scrierii romanului, alcătuit după gustul post-modernist, cu apariția, în carte, a autorului ca personaj. Cel care povestește e însuși autorul, scutit de orice intermediar narator. Așa face și Sábato, în **Abadon exterminatorul.** Așa fac și post-moderniștii noștri, începînd cu Nicolae Iliescu. Determinantele sînt multe și nu este cazul să le luăm în considerare aici. Am putea spune, doar, că scriitorul — căzut din grația divină — devine vecinul de bloc al personajelor sale. Nu mai desemnează pe nimeni să-i conducă narațiunea, el nu cunoaște viața prin intermediari. Cartea încetează să mai fie ficțiune — aceasta ar fi prima ipoteză —, este trăitul imediat. Ar apare, din punctul acesta de vedere, o estetică nouă. Estetica aceasta nu apare. Viața devine, încetul cu încetul, fictivă. Aceasta ar fi cea de-a doua ipoteză.

Adevărul este undeva la mijloc. La Sábato, viața începe să devină fictivă. În **Abadon...** apar, ca personaje, Sábato, dar și personaje din Buenos Aires, dar și eroi din **Despre eroi și morminte.** Sábato a avut îndrăzneala aceasta, de a amesteca în aceeași fiertură diabolică fictivul și realul, dar îl va avea în spate pe Borges, cel care-a avut intuiția, plecînd de la Mallarmé, că totul e o carte. Că la fel de fictivi sînt și Alejandra și Sábato. Sau la fel de „adevărați".

Tudor Vlad a avut ghinionul că nu a creat, ca scriitor, un personaj ca Alejandra, în cărțile publicate pînă acum. Numele lui, ca autor, nu are creditul lui Sábato. Și-n mod fatal, ne interesează cu mult mai puțin ce face Tudor Vlad în armată, cum se documentează el la Iași, ca să-și scrie romanul, cum așează, ca-ntr-o tartină, realitatea anului 1916 peste realitatea anului 1986.

Am citit cu plăcere cartea lui Tudor Vlad. **Adunarea și scăderea zilelor** poate pune mărturie, pînă la un punct, asupra destinului de generație. Ne putem chiar recunoaște în această adunare și scădere a zilelor, pentru că — așa ne este dat — sîntem contemporani unii cu alții. Trăim aceleași evenimente, scădem sau adunăm aceleași zile.

Fac aici o paranteză: autorul plasează acțiunea unui capitol de roman în Iași. De la Bolta Rece și pînă la Mitropolie distanța se măsoară cu pasul mic. Plecînd dintr-un loc și ajungînd în altul, dacă nu faci ocoluri — povestite în carte — minore — îți este imposibil s-ajungi „într-un tîrziu" la destinație.

Adunarea și scăderea zilelor e un roman „deștept". Făcut din amintiri de familie și din amintiri personale, este în stare să evoce — printr-un „jurnal" pe care-l bănuiesc prelucrat — și să inducă o stare de alarmă... În cartea aceasta **ceva** miroase adevărat. Autorul nu minte, avînd și argumentul talentului. Dar pentru o carte scrisă „cu sînge" e prea puțin. Ca autor de ficțiuni îl prefer pe Tudor Vlad din **Porțile serii.**

Cînd scriitorul devine personaj, cititorul așteaptă din partea lui un act de conștiință. Tudor Vlad se încîntă pe sine în cîteva frumoase ambiguități. Ar trebui să citez, abundent, din roman, pentru a fi convingător. Spațiul nu mi-o îngăduie. Promisiunea de adevăr, angajată în carte, este oricum înșelată.

Val CONDURACHE

Alexandru **GEORGE**: Seara tîrziu. **Ed. Cartea Românească, 1988.**

Tudor **VLAD**: Adunarea și scăderea zilelor, **Ed. Albatros, 1988.**

8 decembrie 1988. Fălticeni. De la Iași, Suceava și Botoșani, cu trenul, evident accelerat, cu mașina, nu și cu avionul (la Fălticeni nefiind încă aeroport), cîțiva scriitori, actori, muzicieni au călătorit spre acest oraș din Nord, numit, nu fără temei, Florența moldavă, pentru a se întîlni cu iubitorii de frumos din aceste locuri. Se inaugurau, printr-o șezătoare, ce avea să fie întru totul reușită, Intîlnirile revistei „Convorbiri literare", suită de manifestări culturale, menite să întîmpine Congresul al XIV-lea al partidului și cea de-a 45-a aniversare a zilei de 23 August. Un public cald, receptiv, cu o deschidere spre actul de cultură pe măsura bogatei tradiții, așa cum a subliniat în cuvîntul de început scriitorul Grigore Ilisei, aflat, de altfel, pe teren propriu, cel care a condus timp de aproape două ore „ostilitățile". Criticul Constantin Pricop, cu vorba sa așezată, dar temeinică, a încercat să situeze „Convorbirile literare" în peisajul publicisticii românești contemporane. L-a completat cu patetism poetul Corneliu Sturzu, redactorul șef al revistei, care a rostit și două poezii, una dintre acestea fiind inspirată de meleagurile Fălticenilor, ce au atingere cu biografia sa. Apoi, soprana Me-

Fălticeni — un oraș al vremurilor noastre

Sintagma sadoveniană despre „Locul unde nu se întîmpla nimic" nu se potrivește perfect realității interbelice a Fălticenilor, de unde-și are izvoarele. Scriitorul s-a inspirat din destinul unui om din partea locului, dar încremenirea zugrăvită de Mihail Sadoveanu este mai mult a eroului său și a mediului nobilimii aflate în amurg. Altfel se întîmplau destule la Fălticeni, mai ales pe tărîm cultural. Eugen Lovinescu își scria aici cărțile în lungile sale vacanțe de vară. Apărea „Șezătoarea" prestigioasa revistă de folclor condusă de Artur Gorovei, .a și alte publicații nu lipsite de ecou în epocă. Profesorul Vasile Ciurea își urma neobosit misiunea sa culturală de temeinicire a Muzeului Fălticenilor, la fel cum proceda și un alt dascăl de aici, Aurel George Stino, care scria, la importante reviste românești și străine despre viața culturală a tîrgului.

Exista însă o ofilire, pentru a folosi tot un cuvînt sadovenian, în viața economică și edilitară a orașului. Înfățișarea lui prea patriarhală în partea de sus, sau de-a dreptul insalubră în zona comercială, era o dovadă a unei stagnări și a unei pustiiri întristătoare. Multă vreme s-a părut că tîrgul e condamnat pentru totdeauna la o asemenea înapoiere.

Anii socialismului, anii „luptei cu inerția", invocată de poetul erei comuniste, Nicolae Labiș, ivit și el pe aceste meleaguri, au conferit Fălticenilor un dinamism fără precedent. Prin munca eroică a oamenilor de aici s-a edificat o industrie puternică, care a generat o rapidă și spectaculoasă întinerire a așezării. Am trăit și trăim în ultimii ani la Fălticeni ritmuri trepidante. Ne-am străduit cu toții, edili, arhitecți, constructori, cetățeni ai orașului, să durăm ceva frumos și trainic. Totodată, am înțeles că ceea ce se construiește reprezintă munca plină de sacrificii a poporului nostru și noi avem datoria să păstrăm și să cinstim această muncă. S-a afirmat că orașul nostru este frumos și bine gospodărit. E aceasta opera întregii suflări de aproape 30 000 locuitori, cît numără astăzi Fălticenii. Oamenii au înțeles că de munca și atitudinea lor depinde prosperitatea orașului în care trăiesc. Concomitent cu procesul de construcție materială ducem o neistovită bătălie pentru făurirea conștiinței umane, pentru modelarea acesteia. Numai o conștiință înaintată, fertilizată de un profund spirit revoluționar poate fi în stare, cum sublinia atît de elocvent tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea la Plenara comună a C.C. al P.C.R., și a organismelor democrației noastre muncitorești-revoluționare, a organizațiilor de masă și obștești, să ducă la îndeplinire mărețele obiective pe care și le-a propus poporul nostru în drumul spre piscurile comunismului. Acest om luminat al timpului pe care îl trăim nu se poate naște decît în contactul permanent cu marile valori ale spiritualității. Căutăm, tocmai de asta, să le oferim fălticenenilor manifestări culturale de înaltă ținută. Muzeele noastre, organizate pe baza celor mai noi realizări în acest domeniu, au devenit școli de educație patriotică, etică și estetică. Același scop îl urmăresc și „Zilele culturii fălticenene". Dorim să ardă aici la Fălticeni o vie flacără culturală. Sîntem pe cale de a spori baza materială prin construcția unui modern edificiu pentru Centrul de creație și cultură „Cîntarea României". Între dinamismul economic fără precedent, între înfățișarea reînoită a orașului și viața lui spirituală plină de efervescență există astăzi o deplină armonie. Este acesta rezultatul grijii cu care secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, înconjoară toate așezările patriei. Orașul nostru, asemenea altora ale României socialiste, poate fi socotit emblematic pentru dezvoltarea țării în „Epoca Nicolae Ceaușescu".

Costică ARTENI
Primarul orașului Fălticeni

Oameni și locuri

Cu privire la Fălticeni și la rolul acestui oraș în spiritualitatea românească s-au făcut, nu o dată, referiri la geniul locului. Nimeni, de bună seamă, nu s-a gîndit la o plămadă fermecată a pămîntului de aici, din a cărui atingere s-ar putea produce acel miracol al spiritului. Există însă în alcătuirea peisajului dintre văile Șomuzului și Moldovei un echilibru greu de definit, dar înriuritor, un echilibru perfect între înalt și adînc, între puternic și domol, între dramatic și liric. E o plasmă nevăzută ce-ți prinde antenele sufletului, electrizîndu-le parcă. Și acest curent străbate cu iuțeală și folos drumul fără pulbere ce duce de la suflet la minte și de la minte la suflet. Sînt destule locuri pe pămînt unde te simți proteguit. Au ceva odihnitor în alcătuirea lor cea mai profundă. Nu multe-s cele ce-ți dau aripi. Aici simți, chiar fără să te fi gîndit vreodată înainte, că ai putea să zbori și chiar zbori, adică zboară cu îndrăzneală gîndurile. Cu săgeata luminii în nesfîrșirea cosmosului. Fălticenii se numără printre aceste locuri binecuvîntate. Nu întîmplător în acest ținut s-au ivit unele dintre geniile neamului românesc. Ion Creangă a avut și are pereche între oamenii simpli, a căror vorbire scapără ca un amnar de farmec și înțelepciune. Împrejurările i-au fost prielnice lui Ion Creangă și geniul său, strîns în curgerea timpurilor și a veacurilor, s-a putut exprima magnific. Din mulțime, el a fost chemat și hărăzit să urce în sferele sublimului darurile de preț ce-i împodobesc de la începutul lumii pe acești oameni. Și mai este ceva, la fel de important, deși unora li s-ar părea, poate, de mai mică însemnătate. Este curățenia morală. Lucrurile mari nu se pot naște decît într-un mediu favorabil. E nevoie de un aer curat ca să sui piscurile, altfel te sufoci și te pierzi pe drum.

Locurile, peisajul, cu frumusețea lor, i-au stimulat pe oamenii de aici. La rîndu-le aceștia le-au dat o nouă strălucire. Priviți satele acestui colț de țară! Cît vezi cu ochii case frumoase, ogrăzi sclipitoare, flori în grădini și în ulcelele de lut din ferestre. Pînă și cel mai amărît dintre oameni avea, dacă nu o casă arătoasă, cel puțin una luminată de albul varului cu care o spoia primăvară de primăvară. Altfel n-ar fi avut îndrăzneala să scoată capul în lume. S-ar fi rușinat și s-ar fi îmbolnăvit de inimă rea.

Locurile și oamenii s-au înfrățit ca într-o poveste. Mihail Sadoveanu, care aici își are obîrșiile, a surprins această legătură de adîncime și i-a închinat pagini memorabile, intitulate simbolic „Oameni și locuri". O veșnică și benefică logodnă.

Grigore ILISEI

Glasul timpului

Fălticenii ne-a întîmpinat cu calmul lui proverbial. Aici fiecare colț înseamnă un nume: Creangă, Sadoveanu, Eugen Lovinescu, Arthur Gorovei, Ion Irimescu, Grigore Vasiliu Birlic, Jules Cazaban și atîția alții.

Îmi amintesc de anii copilăriei cînd veneam la bîlci, la Fălticeni, mîncam mere murate cumpărate de la țăranii din Rădășeni, scoase din butoaie primăvara.

Nu, nu cred că Fălticenii a fost locul „unde nu s-a întîmplat nimic". Desigur fără industrie, doar cu o activitate negustorească, orașul părea amorțit. Și totuși a pulsat și pulsează de o viață intelectuală demnă de invidiat. Nu mă gîndesc doar la aspectul său edilitar în continuă transformare, la industria chimică implantată pe aceste locuri, ci la psihologia locuitorilor săi, alta decît o cunoscusem în copilărie.

Ca aspect urbanistic Fălticenii este un oraș ca oricare altele din nordul Moldovei: nici mai arătos, nici mai pricăjit. E drept că în ultimii ani s-a construit mult, ca pretutindeni de altfel, s-a „citadinizat". Îmi revine însă în memorie imaginea Fălticenilor de altădată cînd ne pregăteam cu cîteva săptămîni înainte să mergem la bîlci, la Fălticeni, unde se aduna mulțime de oameni din satele de primprejur să vîndă ori să cumpere, unde noi, copiii, ne puteam da în scrînciob, înfulecînd vată de zahăr ars ori gogoși cu marmeladă, scoase atunci de negustor din cazanul cu ulei fierbinte. Țin minte și astăzi firma scrisă cu chinovar, „La gogoașa înfuriată", scîncetul meu trăgîndu-l pe tata de poala hainei să-mi cumpere fluierul acela de lut în formă de pasăre, meșterii anonimi care-ți făceau la repezeală portretul, dacă-ți dădea mîna să plătești, ori fotograful cu capul băgat în burduful negru iar în fața panoul pe care era pictat un vînător înalt cu o gaură la mijloc unde țăranul își băga obrazul. Fotografia pe care omul o primea a doua zi îl înfățișa falnic, surîzător, victorios. Și cîte „dureri înăbușite" zăceau în sufletul său, numai el le știa. Doar odată în an e bîlci la Fălticeni și merită să-ți dai osteneala să ajungi acolo. Măcar așa, să ai ce-ți aminti pînă la anul.

La bîlci ne întîlneam cu rubedenii din partea tatei veniți de la Rotopănești cu care nu știu ce puneau ai mei la cale fiindcă, noi, copiii, ne fofilam printre oameni căscînd gura dinaintea circului unde un zdrahon striga într-o pîlnie să intrăm pentru a vedea femeia cu trup de șarpe și alte minunății despre care nu mai auziseră prin părțile acele.

Notabilitățile urbei soseau la bîlci mai spre înserate, treceau tacticos în hainele lor nemțești, priveau, nu cumpărau nimic, (ceea ce trebuia de cumpărat, cumpăraseră slujnicele dimineața) trăgeau doar cu urechea la ce vorbeau oamenii. Printre ei erau și învățători, profesori de la liceul „Nicu Gane", studenți veniți în vacanță, funcționari de la primărie ori prefectură. Unii dintre ei se lipeau de cîte un om mai slobod la gură, cu darul rostirii. La un pahar de rachiu omul începea să-și dea drumul, să cînte o doină, să spună o strigătură, să povestească o snoavă, să îngîne o baladă. Surtucarul scotea din buzunar un carnețel și un plaivaz și scria ce spunea omul. Cîteodată omul se oprea dintr-odată din cîntec, îl privea țintă pe surtucarul cel tînăr, întrebîndu-l în doi peri.

— Dacă nu-i cu supărare nă-i fi dumneata cumva de la poliție?...

— N-ai grijă omule, zîmbea cel cu haine nemțești. Eu sînt folclorist.

— Atunci ce însemnezi acolo de cîte spun eu?, întreba mai departe țăranul.

— Uite așa, le scriu pentru ca să le public. Sînt tare frumoase.

— Ihi, mormăia omul, care va să zică tot de la poliție ești mata. Uite că nu mai zic nimic.

După cîteva pahare de rachiu cînd totul se lămurea că ce și cum e cu folclorul omul nostru căpăta curaj și începea:

— Da pe asta o știi? Ia-n să ți-o zic eu matale.

Și începea iarăși. Cîteodată se poticnea.

— Na, că pe asta am uitat-o .Da'o știe bine cumătru-meu Gheorghe. Treci odată pe la noi, pe la Liteni, că ți-o spune el.

Am în bibliotecă o broșură cuprinzînd cîntece și doine culese de Olivia Sturzu, o mătușă de a mea și de o altă învățătoare de la oamenii din comuna unde a fost și ea dăscăliță. Învățătoarele au tipărit-o la Fălticeni pe cheltuiala lor. Numai așa, de dragul ca aceste cîntece de alean și de jale să nu se piardă. Făcea și ea parte, mi se pare, din cercul de prieteni ai lui Arthur Gorovei, unul din cei mai activi folcloriști ai noștri.

Dar toate acestea le-am aflat tîrziu, cu mult mai tîrziu, cînd Fălticenii de atunci nu mai existau.

În schimb străbat străzile orașului de azi. Nu, tăvălugul ultimului război, nu a secat rădăcinile sădite în conștiințe de acei oameni luminați. Cine-și amintește de sacrificiile acestor cărturari nu poate să nu se bucure văzînd că visul lor se împlinește.

La Fălticeni cartea, arta în general, e la loc de cinste. Nu cred să existe în sud-estul european un muzeu atît de armonios închegat ca memorialul Ion Irimescu, în care opera sculptorului să nu fie atît de sugestiv și pregnant reprezentată. Marele artist, cu spiritul oamenilor de aici, a ținut să restituie ținuturilor sale natale o parte din truda sa de o viață. Despre opera lui Ion Irimescu s-au mai scris și se vor mai scrie cărți. Dar nimeni cred nu va putea înțelege sensul adînc, tulburător al operei maestrului decît studiind cu migală muzeul de la Fălticeni.

Și nu întîmplător în acest oraș există o Galerie a oamenilor de seamă în clădirea Lovineștilor. Și, iarăși, nu este întîmplător că edilii de astăzi ai orașului au reamenajat vechea casă a Sadovenilor cu dumbrava ei minunată și că tot la Fălticeni a fost construită în ultimii ani cea mai mare librărie din nordul Moldovei.

Există la Fălticeni o atmosferă specifică de ceea ce numim poate cu un termen prea vag „act de cultură". Poate și din cauza acestei mentalități specifice locului, industria, coordonată a civilizației moderne, s-a întîmplat firesc în atmosfera tîrgului de altădată.

Dar orice om care dorește să afle mai multe despre acest oraș care face parte din copilăria mea, să se oprească acolo. Poate și bîlciul de altădată va fi reînființat la dimensiunile și gustul omului de azi. Cine știe? Din acest punct de vedere fălticinenii sînt imprevizibili. Ei tac și fac industrie și agricultură și teatru și literatură și plastică... Glasul pămîntului nu se desminte...

Corneliu STURZU

Intîlnirile revistei „Convorbiri literare" la Fălticeni

Glasul pămîntului

Încă înainte de-a ne muta „la deal", unde tata devenise proprietar prin achitarea forțată a polițelor lăsate fără acoperire de către N. N. Beldiceanu ce figura pe contractul de cumpărare, acolo în livada Neamțului celui bătrîn, cei doi frați — Mihai și Vasile, care urmau cursurile de Agronomie — tăiau uscăturile, scoteau din rădăcină ce nu mai dădea rod, altoiau tot ce se mai putea altoi și puneau pomi de speță aleasă.

Două imagini stăruiesc limpezi de la acea vîrstă a mea atît de fragedă: cea dintîi îl înfățișează pe tata — înalt, bălan și gras — în „partea de la vale" a grădinii, asistînd pe nenea-Vasile, care învelește cele cîteva pere Bergamotte (pergamunte, cum le spuneam noi) ale perișorului pus de dînsul doar cu doi-trei ani în urmă, în niște săculețe de hîrtie cu găuri pe care le leagă cu grijă la gît.

Cea de-a doua imagine îl arată pe Șandru săpînd o groapă în care a dispărut pe jumătate, în vreme ce tata cu pelerina-i în falduri pe umeri și-n cap c-o pălărie neagră cu boruri largi, îl supraveghează. Dar cine-i acest Șandru? Cine să fie decît omul la toate al conului Mihai Sadoveanu: un bărbat scund și spătos de vreo 40 de ani, pleșuv, e îmbrăcat țărănește, c-un chimir gros și lat peste cămașa-i creață și scurtă, — un chimir de care-s atîrnate cu lanțug un briceag și alte cîteva lucruri de primă necesitate, ce se scutură și zăngănesc la fiecare mișcare a lui. În picioare poartă opinci mari și grele și căciula-i neagră, țuguiată, odihnește pe marginea gropii, în vreme ce broboane de sudoare îi strălucesc pe la tîmple și pe fruntea-i lată. Sumanul se află și el undeva mai departe, agățat în creanga unui copac, căci e primăvară fumurie și cald și și l-a scos demult de pe umeri.

— Ce ziceți? E destul, coane? întreabă omul nostru c-o voce groasă de bas.

— Destul, Șandrule, destul! răspunde glasul blajin al tatii. Poți ieși la suprafață.

Aici imaginea se rupe dintrodată. În schimb, îl văd pe eroul nostru spălîndu-se la fîntînă... Au trecut doi anișori poate chiar trei și Șandru e tot slujitor la noi. Se spală cu apă multă, pe care și-o asvîrle în față și pe pieptu-i păros. E vremea amiezii și se pregătește să se ducă la mîncare, în bucătărie, unde Bunica, — coana Maria — a așezat pe mesuța cu trei picioare o strachină și-o lingură de lemn. Șandru se scutură bine de apă, face o cruce mare și largă, din creștet și pînă la brîu și dintr-un umăr în celălalt și intră în tinda cu cuptor și de-acolo în încăperea spațioasă, unde-l așteaptă borșul de cartofi și brînza de oi. Cîteva cepe stau înșiruite lîngă strachină. Sosește și mămăliguța aburindă, atunci răsturnată din ceaun.

— Sărut mînile! zice argatul.

— Ia și mînîncă cît e fierbinte! zice vocea aspră a coanei Maria. Ți-o fi fiind foame, după atîta săpat și cosit!

— Bogdaprosti! rostește, domol, Șandru, așezîndu-se pe scăunelul scund în fața bunătăților, care îmi fac și mie cu ochiul și la care mă uit cu jind de la fereastră, unde pîndesc cu-aceeași curiozitate și uimire să văd „cum mînîncă Șandru"!

Să vă spun și d-tră? Să vă spun. Odată ce ceremonialul tăiatului mămăliguții cu ața îndeplinit și pătrimea ce i se cuvine pusă lîngă strachina de borș, începe prin a rupe o bucată de mămăligă și-a o strînge în pumn pînă se face ca un glonț galben, după care vîră ghemotocul în gură și-l înghite pe nemestecate.

— Gheogîrț! se aude, în vreme ce se vede cum trece glonțul prin gît, înaintînd cu greu. — Aici Șandru ia o lingură de borș, o horpăie cu zgomot, dar nu toată, mai lăsînd un pic pe care îl scutură în laturi, pe bătătură, lipită cu lut. Mînîncă apoi încet și tacticos, pînă sfîrșește și mămăliguța și borșul. — Mai mînîncă el și niște brînză cu ceapă pe care o zdrobește cu pumnul, dar pe mine partea asta nu mă interesează. Aștept să-l văd pe argat cum se scoală, spunînd ca din afund de groapă:

— Bogdaprosti!... în vreme ce-și face iar crucea mare ce mulțumește Celui-de-Sus și trece spre cofele de apă, — pe care de altfel chiar el le-a umplut înainte de masă. De una din cofe atîrnă o ceașcă de tuciu legată cu lănțug. Servitorul nostru ia ceașca, o cufundă în cofă, bea hulpav din ea pînă se satură, după care varsă ce-a mai rămas înapoi în cofă!

— Tată, am întrebat eu într-o zi, de ce varsă Șandru apa rămasă în ceașcă înapoi în cofă?

Tata a rîs:

— Păi, apa e lucru scump. Profiriță! Și greu de scos din fîntînă!... Nu crezi că se cuvine să nu se păråduiască nici o picătură?

— Tată, am strigat eu, indignată. Eu n-aș bea, Doamne ferește, după Șandru. De ce-l lasă Bunica să toarne înapoi apa nebăută din ceașcă?

— Păi, se vede că și bunică-ta socotește la fel ca Șandru! Asta-i!

— Dar mata!... am strigat eu, cu sufletul la gură. Și mata crezi la fel?

Tata a rîs cu poftă, lăsîndu-se pe spate, cu gura larg deschisă în care i se vedeau dinții albi și puternici.

A rîs cît a rîs, după care s-a încruntat ușor și m-a privit ca pe un mormoloc ce eram.

— Du-te și te joacă, Profiriță și lasă-l pe Șandru cu ale lui!

— Dar... am început eu iar...

— Nici un dar, a zis, sever, tata. Fă bine și nu te mai duce la bucătărie, să te uiți cum mînîncă și beau rîndașii!

Sigur că tata avea dreptate, dar eu nu puteam renunța la rezolvarea unei probleme atît de încurcate, căci pe lîngă „băutul" și „mîncatul" lui Șandru, mai erau și alte întrebări ce mă scormoneau în legătură cu el. Așa, de pildă, Safta, nevasă-sa, ce urca des la noi la grădină cu cîte-un copil de țîță în brațe și alți doi-trei, care abia mergeau, ținîndu-i-se de fuste. Erau cu toții oacheși, cu luminile ochilor sticlindu-le sperios, un pic cam zbîrliți și sumar îmbrăcați, cu picioarele goale și capetele descoperite. Am întrebat-o și pe mama despre familia muncitorului nostru, dar ea a spus: „vai de sufletul lor!" și-a dat din cap cu milă. La Bunica am avut mai mult succes. Cînd am iscodit-o cam cîți copii are Șandru, s-a răstit la mine:

— Da ce, crezi că i-am numărat? Zece, doisprezece, cincisprezece, știu eu? Și totdeauna unul pe drum!

— Cum „pe drum"? m-am mirat eu.

— Pe drum! În burta Saftei! Tu n-ai văzut că ea e totdeauna cu burta la gură?

— Ba da.

— Ei, atunci ce mai întrebi? Copchilul și anul, copchilul și anul! Zău dacă înțeleg eu cu ce mai hrănește atîția plozi!

Într-adevăr că Safta, nevasta lui Șandru, era pentru mine o altă mare uimire. Nici n-aș putea spune cum arăta la față; atîta știu că avea în cap bariz tras peste gură și o burtă bolohănoasă, care mie mi se părea ceva nemaipomenit de ciudat și în același timp disgrațios. Mă miram cum de umblă ea așa pe drumuri, printre oameni, cînd s-ar fi cuvenit să se ascundă pe undeva, să n-o vadă nimeni... Ea însă părea bine dispusă, călcînd cu liniște pe tălpigele-i goale, prin glod și praf și spinii grădinii. Se ducea să vadă ce face „omul" ei și-apoi intra și pe la bucătărie, unde Bunica o primea cu multă blîndețe, dînd copiilor să bea lapte și pe ea tratînd-o cu cîte-o plăcintă, ori ce-aveau atunci la îndemînă. Cum mînca Safta nu v-aș putea spune, că nu m-am uitat niciodată. Eu mă jucam cu Pachița — tot un copil de-al lui Șandru — o fetiță slăbuță și palidă, cam de vîrsta mea, cu ochi negri frumoși și blînzi ce priveau lumea din jur cu oarecare nepăsare, — mi se părea mie.

— Hai, Pachiță! De-a ce vrei să ne jucăm? o întrebam eu.

— Orice! răspundea ea cu liniște, zîmbindu-mi palid. — Și vă pot spune, dacă vreți să știți, că niciodată nu m-am certat cu dînsa. Îmi făcea toate gusturile și-mi suporta toate invectivele. Parcă mi-ar fi șoptit:

— Hei, ce știi tu? Habar n-ai de nimica. Habar n-ai ce-i viața și necazurile!

Odată mi-a spus:

— Hai, mergi cu mine acasă la noi? E Lăsata Secului și-a făcut mama vărzări...

— Merg! i-am răspuns eu cu grabă. Mă duc să cer voie de la mama...

Știam că stă pe strada Pietrari, cea dintîi ulicioară ce-o ia la dreapta cum cobori pe strada Rădășeni. Am stat o clipă la îndoială dacă să rămîn și eu desculță, ca Pachița, pe urmă însă, la îndemnul mamei, mi-am pus ghetuțele galbene și mi-am schimbat rochița pe care o agățasem într-o creangă de copac. Pachița avea hăinuța ei de sărbătoare: o rochiță în carouri multicolore, cu guleraș și manșete albe. Era însă desculță și cu capul gol, pe care codițele-i întunecate îi puneau parcă o cununiță. Nu era deloc urîtă Pachița și de multe ori aveam remușcări pentru felul cum mă purtam cu ea, mai ales că avea o fire tare blajină și-un pic melancolică, parcă.

Iania Herdeanu, solistă a operei din Iași, originară din Fălticeni, a cîntat pentru suflet și minte, acompaniată inspirat de pianistul Fredy Pîrlitescu. O boare de poezie proaspătă a fost adusă de membrii cenaclului Nicolae Labiș, al Liceului „Nicu Gane“ din Fălticeni. Poetul Marcel Mureșeanu a alternat tonurile ludice cu cele grave. Horia Zilieru a scos pentru prima oară la lumină sonetele măiestrit cioplite în ultima vreme, sonete despre „părinții din părinți“, despre țărani și sufletul românesc.

A fost, apoi, rîndul actorului Dionisie Vitcu care, avînd parcă iarba fiarelor, știe a ajunge ca nimeni altul la inima publicului.

Cuvîntul plin de emoție, din încheiere, al tovarășului Gheorghe Vîrlan, secretar cu propaganda al Comitetului orășenesc de partid din Fălticeni, organizatorul acestei acțiuni culturale, nu a făcut decît să sublinieze trăirea sălii și a protagoniștilor șezătorii. Ceasurile au trecut ca și clipele. Cum la fel au stat lucrurile și în cadrul întîlnirii oaspeților cu tovarășul Costică Arteni, prim secretar al Comitetului orășenesc de partid, primarul orașului Fălticeni.

OBSERVATOR

Îmi aduc bine aminte de acea vizită la casa lui Șandru. Nici n-ași putea-o uita, căci toate cîte le vedeam mă uimeau cu desăvîrșire. Casa, adică cocioaba, era ultima locuință din capătul uliței, aproape în cîmp. Ce să spun? O singură încăpere în care trona o sobă mare de cărămidă, pe cuptorul căreia se vînzoleau o droaie de copilași oacheși — ca și Pachița — și care, la intrarea mea, s-au ascuns. Alți copii mai mărișori se-ncurcau printre picioarele noastre și-al mamei Safta, care m-a primit cu brațele dechise, mi-a făcut loc curat, pe laiță și mi-a pus în mînă o plăcintă caldă încă și-așa de mare, că mă gîndeam că n-am s-o pot mînca toată și-atunci, ce mă fac?

N-am avut cînd și nici n-ași fi putut să număr cîți copii erau, căci se piteau pe sub laiță, pe cuptor, prin colțuri. Mie, atunci, mi s-a părut o „puzderie“ cum spunea Bunica; ale cărei vorbe despre familia lui Vasile Șandru abia acuma îmi dădeam seama cît erau de adevărate.

Să fi fost dosiprezece? Cincisprezece? Ori poate și mai mult? Și cu ce-i hrănea oare Safta? Avea poate vreo vacă cu lapte? Vreun porc, găini, ca la noi acasă? În jurul colibei nu văzusem nimic, dar știu eu? Poate se aflau în altă parte ori nu observasem eu bine. Sau poate îi hrănea doar cu borș de cartofi, fasole și mămăligă?

— Vai de sufletul lor!... spunea mama cu glasu-i dulce.

— Muierea asta a lui Șandru face se vede cîte doi și trei copii odată! De asta-s așa de mulți! D' apoi cîți i-or mai fi și murit! — îmi tuna la ureche vocea aspră a Bunicii mele.

*

Dar cel mai mult mă uimea pe mine buna voie a acestor oameni. Fața Saftei era întotdeauna blîndă și luminoasă, bucurîndu-se parcă de toate cele din jur: pomi, iarbă, flori, cer, nouri, soare, ori chiar vînt sau ploaie. — Cît despre Șandru, era deajuns să-l vezi cum își scuipă-n palmă și cu cîtă poftă rupe din pămîntul hleios și-l svîrle tacticos pe malul gropii, de parcă ar fi fost vorba de vreo comoară... La fel cînd ducea vacile de funie, la păscut, ori cînd cosea iarba înaltă și mătăsoasă din grădină, ca și cum ar fi fost la un concurs și trebuia neapărat să ia premiul întăi. Întotdeauna c-o vorbă de haz ori o glumă gata să-i țîșnească de pe buze, călca apăsat și rar, legănîndu-se într-o parte și-ntr-alta — „ca o rață“ spunea Bunica care, mai cu seamă iarna, cînd omul nostru rînea cu sîrg zăpada de pe lîngă casă, făcînd cărări, îl chema pînă la bucătărie, cu voce domoală:

— Ia vină-ncoace, Șandrule, să bei un păhărel de rachiu, că-i fi înghețat afară, în ger, atîtea ceasuri de cînd rînești!...

Argatul își scotea căciula și-și descheia sumanul, intrînd în căldura ca de cuptor a bucătăriei și, fără grabă, parcă cu evlavie, apuca păhărelul cu picior, îl privea în zarea luminii și-abia apoi îl dădea de dușcă, dintrodată, lăsînd capul pe spate și scuturîndu-se ușor, de parcă alunga frigul ce se cuibărise într-însul. Tușea apoi, se ștergea cu palma la gură și ochii lui priveau o clipă țintă, undeva departe.

— Hai, să-ți mai dau unul?... zicea cu blîndeță coana Maria.

— Oare?... rîdea cu toți dinții lui mari și lați Șandru. De credeți dumneavoastră că se cuvine...

— Păi, cum să nu ți se cuvină, cînd te-ai sculat cu zorile și de-atunci bați război cu troienele! spunea bunică-mea, pe cînd îi turna al doilea păhărel și i-l întindea cu mîna-i mare și uscățivă.

— Apoi cum să nu bat război, zicea argatul, dacă mîne sară vin urătorii? Unde-au să joace „Damele“? Trebuie musai s-o alung dintre cerdace! Dar acuma, gata, e ca în salon, pot juca și cu picioarele goale, dacă vor și nu li-i frig! Întăia lux!

Bunica zîmbea, pe cînd cel care se lăuda dădea al doilea păhărel de rachiu pe gît. Mult mă miram eu cînd îl vedeam cum se scutură și se-nfioară, tușind gros și închizînd o clipă ochii de parcă ar fi făcut o rugăciune.

Au trecut mai bine de 70 de ani de-atunci și totuși imaginile și sunetele de care vorbesc îmi sînt uimitor de prezente. Ba, mai mult, pe lîngă aceste imagini și sunete, se răscolesc în adînc și sentimentele, care îmi încălzesc inima și mi se urcă cu lacrimi în ochii fierbinți. Văd toate cîte au fost, ascult clopoțeii sunînd, la fereastra sufrageriei, în Ajunul Anului-Nou, privesc cu admirație și cu teamă la Nunțile, care bătucesc restul de zăpadă lăsat de lopata lui Șandru, rîd și mă apropii cu fereală de Capra, care își joacă numărul la fereastra copiilor, clămpănind lemnos, în vreme ce urătura răsună ritmic, ca și dansul păpușii de lemn pe care o joacă un flăcău tînăr și bălan, cu cojoc și căciulă țuguiată:

Ța-ța-ța, Căpriță, ța!
Că Căprița e-a făta!...

Și iată-mă, în sfîrșit, după atîta emoție, harmalaie și zarvă, în patul meu din Odaia națională, intrînd într-un somn lin, ca unul care a alergat prin ger și prin zăpadă și-acum a ajuns la liman, zdrobit de oboseală. Toate cîte au fost decusară s-au depărtat, au amuțit, s-au cumințit. Pînza adormirii mă-nvăluie, protejîndu-mă... Bine că toate s-au isprăvit. Au fost frumoase, dar tot mai bine-i în așternutul cald, ce mă acoperă, mă ocrotește. Acuma nu se mai poate întîmpla nimic, e liniște, o lungă, lungă liniște... Dar, dintrodată mă trezesc, îngrozită... Ce s-aude? Undeva, un glas ca din străfunduri spune ceva ritmic, parc-ar cînta întovărășit din cînd în cînd, uimitor de rar, de sunetul gros și vibrant al unui clopot bătrîn, așa de bătrîn, de parcă abia răsuflă, își dă duhul și geme parcă după ajutor:

— Balang! Balang!...

În prima clipă, inima-mi înfiorată parcă mi s-a oprit din mers, ca un ceas care a stat. Ce-i asta? Cine îndrăznește să trezească oamenii din somn la un ceas atît de tîrzielnic? Căci trebuie să fie trecut de miezul nopții, căci e mult de tot de cînd au sunat clopoțeii și-au boncăluit buhaiele la geamul nostru de la sufragerie... de cînd au jucat horele nunților între cerdace, și Dihania cu nas lung de cîrpă a venit pînă la mine sub cerdac, amenințîndu-mă cu cioara ei moartă... de cînd Capra a clămpănit la odaia copiilor, în capătul balconului, obraznică și fioroasă cu panglicele ei colorate fluturînd ca niște limbi de șarpe. — Da, trebuie să fie trecut de miezul nopții... Atunci cine cutează să ne scoale din somn?

Mă scutur, mă-nfior și ascult:

...Traian...
și-a încălecat...
cu frîu de mătasă
cît vița de groasă...

Bine dar acela-i glasul lui Șandru al nostru. Nu poate fi decît el, care-a venit să-l ure pe tata, la geamul biroului, în celălalt capăt al casei. Și clopotul? De unde a luat el asemenea năstrușnic clopot cum nu mai are și n-a mai avut niciun urător de cînd e lumea lume? — Aveam să aflu a doua zi că era balanga de la vaci, pe care a desprins-o din cuiul șurei slujitorul nostru cel năzdrăvan.

Cum? Glasul lui Șandru? Ascult, ascult și deodată înțeleg. Nu-i glasul argatului nostru, e glasul Pămîntului din veacuri, care s-a despicat și ieșind ca o iazmă la suprafața formidabilei lui gropi, mă leagănă ca pe un prunc în așternut:

S-a sculat mai an
Bădica Trăian...

Mă leagănă și-mi cîntă pînă adorm, alinată, ocrotită, fericită, ca niciodată în viața mea, căci am priceput ceva ce n-ași putea spune, dar care îmi umple sufletul și-mi alină toate spaimele copilăriei mele de la Fălticeni.

Profira SADOVEANU

Hybris

Partea din mine

Aud în preajmă nordice vocale,
consoanele albastrelor coline,
cînd scînteiază dorul meu de tine
arpegii și petale senzuale,

oraș moldav în irizări alpine.
Strălimpezimi de lună și opale
ard merele — ca focuri boreale —
văzdubu-nmiresmînd. Ce iarnă vine?

cu întristata voce-a fetei tandre
în sufletul oprit demult la vamă
incandescența clipei să măsoare.

Bătrînul vin mă trece prin meandre,
spre asfinținuri și încet destramă
ecou tîrziu de corn de vînătoare.

Fălticeni, 9 decembrie '88

H. Z.

Intîlnirile revistei „Convorbiri literare“ la Fălticeni

Unirea la Fălticeni

În anii aceia cînd — după expresia așa de plastică a lui Ion Creangă — „se fierbea Unirea“, Fălticenii abia își încheiau cel de-al optulea deceniu de existență. Un orășel tînăr, cu cîteva sute de locuitori, care nu se semnalase prin nici o întîmplare mai deosebită, tîrgul de pe Valea Șomuzului era atunci cu adevărat „locul unde nu se întîmpla nimic“. Din această stare l-a scos uriașul val al luptei pentru Unire. Capitală de județ — județul Suceava, moștenitor al numelui vechii cetăți de scaun, pe atunci aflată sub stăpînirea habsburgică — Fălticenii și fălticenenii au știut să scrie o pagină din istoria acestei lupte.

Tratatul de la Paris (1856), încheiat în urma Războiului Crimeii (1853 — 1856), hotărîse să se convoace în Moldova și Muntenia adunările speciale — așa numitele **Divanuri Ad-hoc** — în care reprezentanții poporului român să exprime dorințele pentru organizarea viitoare a acestor principate. Se știa foarte bine că dorința cea mai generală privea Unirea. Componența Divanurilor Ad-hoc devenea decisivă. Alegerile pentru deputați în aceste divanuri trebuiau să aibă loc în capitalele de județe iar în lupta mare care se prefigura, între unioniști și separatiști, căpăta o importanță deosebită fiecare urnă. Unul din cele dintîi comitete unioniste formate în orașele Moldovei a fost cel din Fălticeni, rod al unei atmosfere de puternic entuziasm descrisă de scriitorul Nicu Gane, fiu al orașului: „În Folticeni, orașul meu natal, era pe vremea aceea o generațiune întreagă de tineri excepțional de numeroasă, compusă din cîte doi și trei frați, și anume frații Morțun, Forăscu, Botez, Sungurof, Razu, Pleșescu, Stamate, Văsescu, Ghițescu, Gane, Măcărescu, Romano etc., toți în număr de aproape 40, uniți prin strînse legături din copilărie și care îmbrățișasem cu entuziasm ideea mare și mîntuitoare a Unirii. Toți eram gata să facem orice jertfe cu averea și persoana noastră, pentru realizarea acestui ideal care ni se înfățișa ca un soare luminos pe cerul patriei noastre. (...). Era o suflare puternică de reînviere care trecea peste țară și căreia nici un obstacol din lume n-ar fi putut să-i puie stavili“.

Comitetul unionist din Fălticeni a desfășurat o activitate puternică, a întreprins acțiuni viguroase, pe de o parte pentru a asigura legalitatea alegerilor pentru Divanul Ad-hoc. Propaganda în favoarea Unirii era cu atît mai necesară, cu cît lîngă Fălticeni, la Horodniceni, își avea așezarea unul din fruntașii taberei antiunioniste, Neculai Istrate (1818 — 1861), om de mare autoritate și cu mare influență asupra administrației locale.

Alegerile pentru Divanul Ad-hoc au prilejuit, în toată Moldova, o amplă înfruntare a celor două tabere; antiunioniștii aveau sprijinul deschis al caimacamului N. Vogoridi, putînd exercita, în felul acesta, presiuni administrative asupra funcționarilor publici (a fost, la Fălticeni, cazul profesorului N. Verdeanu, **destituit** din slujba sa pentru că aderase la idealurile unioniste, fără să facă din aceasta o taină). S-a mers mult mai departe: s-au falsificat listele electorale. În aceste liste, care cuprindeau numele alegătorilor pe colegii (proprietari mari, proprietari mici, săteni și orășeni), au fost trecute persoane cărora legiuirile nu le acordau dreptul de a vota, dar care își manifestau sentimentele antiunioniste, în timp ce sprijinitorii Unirii au fost... triați! Astfel, alegerile de la 8 iulie 1857 au dat cîștig de cauză separatiștilor și cel dintîi dintre aleși la Fălticeni a fost tocmai N. Istrati. Valul de proteste a fost uriaș și Marile Puteri au trebuit să anuleze aceste alegeri incorecte. Noile alegeri, desfășurate la 30 august 1857 pe baza unor liste întocmite corect, au adus unioniștilor victoria decisivă, serbată cu entuziasm la Fălticeni: „Hora Unirii s-a jucat atît în saloane, cît și pe stradă“, notează un localnic, martor al evenimentelor.

Hora Unirii avea să se mai joace la Fălticeni, în același an, la 6 decembrie, cînd caimacamul N. Vogoride își serba ziua numelui; tinerii unioniști au transformat, însă, această festivitate oficială într-o mare manifestație pentru Unire: lăutarii au pornit să cînte, „în aplauzele frenetice ale publicului întreg, Hora Unirii, vestita horă a lui Alecsandri, care era cîntecul înălțător, hrana noastră sufletească cea de toate zilele. Atunci, toată lumea (...) se prinse de mînă într-o horă strașnică uriașă, cum nu se mai văzuse în orașul nostru, în care oamenii de toate vîrstele, de toate treptele sociale, giucau cu o furie nebună și în același timp cîntau în cor (...). O! Cine ar putea să descrie entuziasmul fără seamăn ce mișca acea sumedenie de oameni care își vînturau căciulile în aer, frămîntau pămîntul cu călcăile și cîntau de răsuna văzduhul! Erau valurile poporului care, întocmai ca un șuvoi ce a rupt stavilele, nu mai întîmpină piedici“. (N. Gane).

Peste numai un an și ceva, Unirea Principatelor era realizată prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, la Iași și la București. Faptul a fost sărbătorit la Fălticeni la 27 ianuarie 1859, printr-o mare manifestație. „Iată — a spus, cu acest prilej, Al. Millo, unul din fruntașii unioniști ai locului — frații de peste Milcov au împlinit ceea ce noi am început. Alexandru Ioan I s-a proclamat domn și al Valahiei. Să serbăm dară astăzi Unirea țărilor noastre surori, Unirea aceea atît de dorită! Să serbăm reînvierea națiunii române!“. Și iarăși s-a încins o uriașă Horă a Unirii. Se zice că N. Gane, prins și el în joc, se adresa celor care profesaseră crezuri separatiste cu aceste cuvinte: „poftește..., poftește și dumneata de te bucură, să-ți mai speli din păcate!“. Hora era, **trebuia să fie, cu adevărat a Unirii.**

Ștefan S. GOROVEI

Iași, 15 decembrie 1988.

Casa „Eugen Lovinescu“ din Fălticeni

Casa „Nicu Gane — Artur Gorovei“ din Fălticeni

Galeria oamenilor de seamă ai Fălticenilor

Din laboratorul de creaţie al dramei „Hanul de la răscruce" de Horia Lovinescu

După debutul din 1953 cu „Lumina de la Ulmi", piesă care „a stîrnit o adevărată furtună" în rîndul comentatorilor, Horia Lovinescu se impune printre dramaturgii contemporani de frunte cu „Citadela sfărîmată" (1954), care-i aduce şi primul mare succes : Premiul de Stat al R.P.R., clasa a II-a, şi titlul de Laureat al Premiului de Stat al R.P.R. pe anul 1955.

Următoarea creaţie dramatică, „Hanul de la răscruce" (1955), „cu personajele sale stilizate, cu ambianţa sa electrizată de simboluri", vădind predilecţia autorului pentru teatrul modern, pentru originalitatea şi noutatea mesajului artistic, va ridica un nou val de controverse.

Ca un răspuns la aceste dispute, mai mult sau mai puţin pătimaşe, în articolul intitulat „Dramatism cerebral sau seducţia laboratorului" (revista **Teatrul**, nr. 4/1957. p.p. 17—22), comentînd „Hanul de la răscruce", Ecaterina Oproiu îi consacră o amplă şi atentă analiză : legătura dramei lui Horia Lovinescu cu teatrul modern, frecvenţa motivului „Hanului de la răscruce" în literatura universală, originalitatea şi construcţia dramei, sistemul de simboluri folosit de autor, analiza textului propriu-zis. Autoarea articolului din care s-au extras citatele formulează în final următoarele concluzii : „Piesa lui Horia Lovinescu este o experienţă. Din păcate o experienţă mai mult interesantă, decît izbutită. Dar dacă experienţa nu a reuşit pe deplin, cred că nu este cazul să cerem închiderea laboratorului".

Evoluţia ulterioară a teatrului românesc în general şi a creaţiei scenice lovinesciene în special, a infirmat asemenea etichetări. Privite în ansamblu, piesele lui Horia Lovinescu se înscriu în sfera teatrului contemporan de idei, a cărui formulă era mai greu acceptată de critica de specialitate a anilor '50.

Premiera piesei „Hanul de la răscruce" a avut loc la 8 februarie 1957, pe scena Teatrului Municipal, reunind, într-o distribuţie nu prea întinsă, actori de mare autoritate ca George Mărutză (Hangiul), Anca Vereşti (Logodnica), Tanţi Cocea (Actriţa), Gh. Storin (Călugărul), Mircea Şeptilici (Magnatul), Aura Buzescu (Femeia), Puiu Hulubei (Logodnicul), Mircea Albulescu (Electricianul) şi Benedict Dabija (Bătrînul). Spectacolul nu a cuprins la vremea respectivă şi alte personaje sau adaosuri faţă de textul apărut mai tîrziu în volum.

Recent am intrat, prin bunăvoinţa doamnei Stela Lovinescu, căreia îi aducem şi cu această ocazie vii mulţumiri, în posesia cîtorva pagini de manuscris, intitulate „Prolog la actul I" al dramei „Hanul de la răscruce", în care Horia Lovinescu conturează existenţa a încă unui personaj — **Comentatorul**, avînd în viziunea sa rolul corului antic, personaj „care descoperă odată cu spectatorul desfăşurarea acţiunii, o urmăreşte interesat, fără însă să participe efectiv, fără să poată interveni în cele ce se întîmplă pe scenă".

Prezenţa Comentatorului i-a fost impusă dramaturgului de eterogenitatea personajelor sale şi a mediilor din care acestea proveneau ? Credem că Horia Lovinescu a considerat că textul ar fi cerut poate prea mult timp dacă ar fi cuprins replici şi scene explicative referitoare la biografia personajelor, „partitura" Comentatorului rezolvînd cu mai mult efect cerinţele fundamentale ale unui text dramatic, adîncind motivaţia psihologică a dramei, atenuînd impresia de artificialitate şi schematism.

Este greu de aflat efectul acestei intervenţii asupra textului, pe care o presupunem ulterioară premierei „Hanului de la răscruce", deoarece autorul a păstrat manuscrisul la care ne referim în vederea, probabil, a unei noi montări scenice.

Publicarea sa pune la îndemîna regizorilor virtuali ai unui nou spectacol cu piesa „Hanul de la răscruce" (acum, cînd teatrul lui Horia Lovinescu este atît de puternic ancorat în realitatea imediată) un preţios document literar păstrat de dramaturg în laboratorul său intim de creaţie.

Adrian COCIRŢA, Ioan IGNAT

Prolog la actul I

Comentatorul (apare din nişă luminat de reflector în timp ce restul scenei, fosa şi cortina sînt în întuneric. Vestmintele lui trebuie să sugereze un călător : o pălărie cu boruri puţin mai largi, un fel de pelerină care-l acopere în întregime. Totul, destul de bine dozat însă pentru ca acest personagiu convenţional să nu sugereze o altă epocă. Comentatorul trebuie să fie un actor sensibil cu o voce caldă. El are în oarecare măsură rolul corului antic, care descopere o dată cu spectatorul desfăşurarea acţiunii, care o urmăreşte interesat. fără să participe efectiv, fără să poată interveni în cele ce se întîmplă pe scenă. Trebuie să aibă sentimentele de mirare, proaspete şi emoţionate ale celui care asistă printr-o indiscreţie la o dramă străină.

In acelaşi timp, trebuie să sugereze faptul că evenimentele petrecute pe scenă privesc într-un mod indirect tot restul oamenilor, că între ele şi cei din sală există o solidaritate nevăzută : de unde emoţia cu care vorbeşte.

Apariţia comentatorului ar putea fi premearsă de cîteva măsuri muzicale, de un motiv, care-l va anunţa şi în celelalte tablouri.

După ce apare el, scena se luminează pînă la scara care urcă din fosă şi pînă la tăbliţa indicatoare a drumului spre Han. După ce s-a oprit ca să-şi tragă parcă răsuflarea după un drum lung, îşi pune mîna streaşină la ochi şi descifrează săgeata indicatoare „Spre Hanul de la Răscruce").

— In sfîrşit am găsit locul. Pe poteca asta, pînă la han nu mai poate fi mult. Ce ţinut ciudat ! Sîntem undeva în apusul Europei şi totuşi cel mai apropiat oraş e la 30 de km de aici şi colo jos pe coasta oceanului nu se găseşte decît un biet cătun de pescari. Ce singurătate şi ce linişte ! Nu se aud decît valurile izbind surd în diguri. Totul e în adevăr nespus de ciudat aici. Nici despre Hanul ăsta de la Răscruce n-am auzit niciodată vorbindu-se. Nu e trecut în nici un ghid turistic. Dacă mi-ar spune cineva că totul e o iluzie, mai, mai că l-aş crede. Şi totuşi am presimţirea că aici se va întîmpla ceva. E parcă un fel de aşteptare în aer. în neclintirea pomilor, în tăcerea amurgului care se lasă încet. Ştiu că în noaptea asta la han se vor întîlni mai mulţi oameni. Dar cine sînt şi ce se va întîmpla cu ei ? Nu-i cunosc şi totuşi, nu ştiu cum se face, dar soarta lor nu mă lasă nepăsător. Ce vînturi i-or fi purtat într-aici ? Ce bucurii, ce interese, ce dureri ? La urma urmei fiecare om e o parte din omenire, o parte din noi. DA ! Mi se pare că am auzit paşi. (Apare bătrînul, îşi aprinde pipa şi dispare). **După înfăţişare pare un localnic şi e puţin cu chef. O fi vreun pescar ? O, dar uite-i că vin unul după altul. ca la o întîlnire anume, fără însă să se vadă între ei, ca şi cum ar sosi din toate colţurile zării, pe drumuri diferite. Oare de unde vine femeia asta cu chipul ei de „mater dolorosa" şi încotro se duce ? Pare nehotărîtă ca un om care nu mai are nici o ţintă în viaţă. Dacă vrea să găsească un adăpost în noaptea asta tot spre Hanul de la Răscruce trebuie să se îndrepte. Altfel o să înnopteze sub cerul întunecat şi rece. Hai, mamă, hotărăşte-te odată ! Aici în apropiere ai să găseşti un adăpost cald şi semeni de ai tăi.** (Femeia dispare). **Ce privire sfîşietoare avea. N-am putut să mă uit în ochii ei ! Trist e locul ăsta. Adică locurile, nu pot fi triste ci oamenii care trăiesc în ele le fac aşa.** (Se aud rîsete). **Nu-i de mirare. Sînt doi tineri. Cînd priveşti atîta fericire inima îţi bate mai repede şi te cuprinde un jind.** (Oftînd, dar surîzînd). **După 40 de ani e mai greu să surîzi. Trebuie să faci un mic efort. Ei, dar copiii ăştia se vede că ştiu drumul. Locuiesc probabil chiar la Han şi se întorc după o zi de hoinăreală, să ia o masă bună şi să doarmă fără vise. Parcă au nevoie să viseze ! Tinereţea e un vis treaz.** (Logodnicii apar, se îmbrăţişează. dispar). **Fericiţilor !**

Pe cărare se mai văd doi oameni. Vin unul în spatele altuia. Dar ar trebui să fii orb ca să nu-ţi dai seama cîtă deosebire e între ei. Vai, ce mîndru e cel dintîi. Ce mulţumit trebuie să fie de el dacă păşeşte aşa ţanţos ca un cocoş.

Domnule... domnule... Nici n-a vrut să-mi răspundă. Vroiam să-i cer doar un chibrit să-mi aprind ţigara. Ah, dar uite că vine în urma lui flăcăul ăsta. Se vede bine că-i un muncitor. Un om ca toţi oamenii. N-o să facă pe mîndrul cu mine. (Apare muncitorul fluierînd). **Hei băiatule ! Dă-mi şi mie un chibrit te rog.** (Muncitorul dispare). **Ce ciudat ! Mi se pare că oamenii ăştia nici nu mă aud, nici nu mă văd. Parcă ar păşi într-un vis. Mai bine să plec la han. Acolo baremi trebuie să ardă un foc adevărat. Dar ce zgomot se aude ? Parcă ar fi un automobil. Da, da, i s-a stricat motorul. Stăpînii sînt furioşi. Cineva le arată drumul spre han. Vin încoace. Ce frumuseţe de femeie ! Doar în filme am văzut asemenea femei. Şi el, cît e de stăpîn pe mişcările lui, cu toate că-i bătrîn. Parcă aşteaptă ca pămîntul să-i sărute tălpile cu care-l calcă. Să spun drept, oameni de soiul acesta n-am prea întîlnit printre cunoscuţii mei. Mai bine mă feresc din calea lor. Peştele mare îl înghite pe cel mic. Năstruşnică întîlnire o să fie în noaptea asta la Hanul de la Răscruce ! Cei din han nici nu bănuiesc ce oameni feluriţi se îndreaptă spre ei. Acolo trebuie să fie linişte.** (Se ridică încet cortina). **Prin urmare acesta e Hanul de la Răscruce. Pare mai degrabă părăsit. A, nu. Am zărit o umbră după colţ. Asta în adevăr, e neaşteptat. E un călugăr.** (Călugărul străbate scena). **Cît de singuri sînt unii oameni ! Cum pot trăi atît de singuri ? Uite-l şi pe hangiu. Aprinde felinarul pe terasă. În adevăr, se înserează. Oare înăuntru o mai fi cineva ? Tare aş arunca o privire.** (Se deschide decorul. Îl vedem pe profesor). **Domnul ăsta cred că mai mult se face că citeşte şi că de fapt gîndurile îi zboară în altă parte. E trist şi plin de amărăciune dar nu vrea s-o arate.**

Domnule, v-a căzut semnul din carte. Nici el nu mă aude. Doamne, dacă oamenii ăştia ar avea nevoie de un ajutor, dacă li s-ar întîmpla o nenorocire, ar trebui să stau cu mîinile încrucişate. Şi nimic nu-i mai îngrozitor decît să stai cu mîinile încrucişate în faţa suferinţelor omeneşti. Cel puţin dacă am putea învăţa ceva din ele.

(Lumina se stinge asupra comentatorului, scena se întunecă complet, apoi lumina se reaprinde şi... începe acţiunea).

Aurel Băeşu şi Fălticenii — popas şi matrice spirituală

„Autoportret cu peisaj"

Fălticenii şi împrejurimile acestuia au constituit, pentru M. Sadoveanu şi Aurel Băeşu, prin subiectele pe care în operele acestora le-au determinat, dar şi prin structura lor ideativ-afectivă, configuraţia unei adevărate matrice, sufleteşti — la care orice cercetare va trebui să se raporteze statornic.

Este sentimentul pe care ni l-a procurat o relativ recentă manifestare în care Fălticenii şi-a omagiat un ilustru înaintaş, pe linia resuscitării permanenţelor spirituale ale oraşului. În faţa unui public numeros şi pasionat, vernisajul unei expoziţii, cumulînd cele mai reprezentative opere ale lui Aurel Băeşu (1886—1928), concertul de muzică preclasică în care absolvenţii Conservatorului ieşean, pianista Liliana Golescu şi violonistul V. Turiceanu (Suceava), s-au produs cu aleasă virtuozitate, au dat comemorării semnificaţia elevatului act de cultură.

Pentru Băeşu Fălticenii înseamnă Uliţa Rădăşenilor (azi Ion Creangă), uliţă a copilăriei orfanului de timpuriu, care şi-a încropit aici, în magazia din spatele căsuţei sărace a bunicii, primul său atelier de pictură permanentizîndu-şi o ocupaţie începută la cinci ani cînd îşi asalta rudele pentru a le realiza portretul (stai şi ti fac")[1] Colina bătătorită cîndva de catiheţii lui Ion Creangă, era — aşa cum în mare măsură este şi acum prin grija actualilor locuitori şi edililor oraşului — un peisaj agrest cu interferenţe tîrgoveţe, stăpînit de gospodării înecate în verdeaţă şi pîlcuri de pomi fructiferi ; din cînd în cînd cîte o cumpănă de fîntînă structura spaţiul adăugîndu-se şi ea acelei asocieri de simţ practic pozitiv şi alunecări spre reverii şi vis pe care, sub clar de lună sau în plină, toridă arşiţă de vară, peisajul o procura ambivalent. Această sinteză civilizaţie-natură, realizată fără crispări şi reguli inginereşti, în care cele două elemente se completează reciproc şi armonios avea să fie botezată „grădina liniştii" de către un alt localnic, cărturar de frunte al urbei (A. G. Stino) — loc de popas şi reverie, de fructuoasă activitate practică dar mai ales spirituală. Acestor spaţii, specifice Ţării de Sus a Moldovei, le datorăm în 1904 cele patru volume (urmate în curînd de altele) ale lui Mihail Sadoveanu (pe atunci locatâr, îndărătul unei frumoase livezi de meri, în capătul străzii), versurile şi cercetările de arheologie ale lui N. Beldiceanu, studiile şi romanele lui Eugen Lovinescu ; ele au ocrotit neodihnele lui A. Gorovei trudind la redactarea celei mai de seamă reviste de folclor a ţării dar şi veghile intelectuale şi emulaţia — unică — ale dăscălimii fălticenene, asigurînd oraşului o poziţie distinctă în viaţa culturală a României interbelice. Un loc, dar şi un topos al sensibilităţii româneşti — spaţiu de autentică matrice sufletească pentru artă, fie ea literatură sau pictură. Este un loc în care prin ţîrîit de greieri simţi depărtările, osmoză perfectă între spaţiul delimitat, chiar închis şi cel deschis. El desemnează un perfect echilibru între natură şi om, între pornirile slobode ale firii şi adaosul construcţiilor lui artificiale, dar şi un anumit fel de a vedea, la scară umană, atît de legat de receptivitatea noastră populară, de acel funciar sentiment românesc al naturii de atîtea ori enunţat în sublimările lui literare dar atît de puţin studiat ca „dat" psihic...

Răspîntiile spre aceste grădini apar la Băeşu în lucrările **Uliţa Rădăşenilor, Peisaj din Fălticeni** sau **Casa Sadoveanu.** Într-o asemenea „grădină a liniştii" sau cu gîndul la ea, l-a pictat pe M. Sadoveanu între pomii înfloriţi ai proprietăţii sale în cunoscutul său portret din 1918, în acelaşi an pe copiii acestuia Profiriţa, Teodora, grupul Mircea, Bogdan şi Tincuţa, iar ulterior pe Lia (1919) cu ochii de viorele, cum se exprimă într-o scrisoare din 1923[2] şi Laurenţiu (1922). Peste zăplazul casei bunicii începeau zările şi nesfîrşitul. Prin huciurile Oprişenilor şi Soldăneştilor, prin miraculoasa dumbravă din faţa Casei Sadoveanu şi nu mai puţin misterioasa vale a Şomuzului se va desfăşura veselia cuceritoare la oină sau jocul de-a capra, veselie alternînd succesiv cu tristeţea şi melancolia orfanului — complex care nu-l va părăsi nici mai tîrziu cînd va trebui să lupte cu valurile vieţii şi ale lumii artistice. Aceleaşi locuri le va cutreiera, mai tîrziu, în vara anului 1918, împreună cu Mihail Sadoveanu, desemnînd un periplu comun al sensibilităţii. Aici şi în împrejurimi îşi va forma, consolida gustul pentru peisaj. Este cazul acelui peisaj cu mesteceni — unul dintre primele — realizat după peregrinările sale pe Valea Văii şi Dealul Bogăţii din împrejurimile comunei Baia, unde tatăl unui bun coleg de gimnaziu (Mihai Ştefănescu) îl chema să-i ţină, în vacanţe, tovărăşie feciorului, ajutîndu-l astfel cu discreţie[3].

În general peisajul lui Băeşu este consecinţa unei ambiguităţi : nedisimulată plăcere a receptivităţii naturii, adeziune afectivă faţă de aceasta, dar şi un concomitent sentiment de reţinută durere. Treptat, în ultimii ani ai vieţii acesta se va accentua, confirmat de o lentă dar sigură ftizie. Ţinuturile nemţene de munte, unde s-a stabilit cu nostalgia unui profesorat la Piatra Neamţ, se vor substitui treptat „grădinii liniştii" ; este o altă zonă, de un viguros şi potolit pitoresc, de o măreţie calmă, cu adînci rezonanţe istorice. Cunoscuse acest perimetru după ce refăcuse cromatic pe cartoane peisajul mahalalei ieşene, nu mult deosebit de cel fălticenean, experienţă în cadrul căreia pictase cunoscuta lucrare **Bojdeuca lui Ion Creangă.**

Zona nemţeană este în pictura lui Băeşu una a perspectivelor panoramice ca în acel **Peisaj din Piatra Neamţ** (1926). Venită după experienţa italiană a peisajului (ca natură dar şi ca viziune plastică modernă a pictorilor vremii), această zonă va însemna în primul rînd un sperat remediu al suferinţelor sale. În contrast cu vlăguirea continuă a corpului său are revelaţia unei colectivităţi umane, în deplin acord cu solul, sănătoasă şi stenică, rezistentă la noxele civilizaţiei moderne. Am greşi dacă l-am anexa pe Băeşu corespondentului plastic, postgrigorescian al semănătorismului literar — fenomen frecvent la epigonii maestrului de la Cîmpina. Ca şi alt confrate, debitor şi el în oarecare măsură zonei nemţene (Lascăr Vorel), Aurel Băeşu este impresionat de vigoarea ţăranului — bătrîn sau adolescent (Sabin de la Dorna) dar definitorie în constituirea personajului nu va fi aceasta ci acea stare de insiduoasă melancolie, proprie peisajelor fălticinene, mult amplificată în psihologia ţăranului de munte din portretele ultimului său deceniu de viaţă. Este cazul unor tablouri ca **Moş Grigore, Portret de ţăran,** sau **Moş Simion Parfichi din Hangu.** Melancolia bătrînilor. în contrast cu vitalitatea condiţiei lor rustice este una a vîrstei dar şi a unei lumi ce nu-şi mai găseşte locul în noile vremuri. Este un anumit moment de criză socială şi sufletească discret sesizabilă în lucrările unui om, el însuşi pătruns de obsesia iremediabilă a propriului său destin. Este melancolia unei lumi ce stăruia încă în locurile retrase ale provinciei în care idila veche se mai prelungea, conferind evocărilor tonalităţi de nostalgice litanii. Este lumea lui Sadoveanu cu a cărui sensibilitate A. Băeşu, fost tovarăş de peregrinări pe Valea Şomuzului, mărturiseşte vizibile confluenţe ; îndatorate aceluiaşi sol şi consonanţe sufleteşti. Habitat al existenţei şi fertil popas al creaţiei, Fălticenii devin concomitent un autentic spaţiu al matricei spirituale.

Gh. MACARIE

1. Eugenia Antonescu : **Viaţa şi opera în Expoziţie retrospectivă** (catalog) **Aurel Băeşu,** Muzeul regional Bacău, 1966, p. 11.
2. Cf. scrisoarea din 1923 către Otto Briese inclusă în albumul **Aurel Băeşu,** text de Valentin Ciucă, Ed. Meridiane, 1987, p. 13.
3. Mărturie orală făcută la Bucureşti, 20.II. 1977, de către generalul în rezervă Mihai Ştefănescu (Tabloul s-a aflat ulterior în colecţia Ştefănescu — Baia).

Cenaclul „Nicolae Labiş"

Primăvara

E primăvară
Sosesc din nou care de foc zburătoare.
Potopul a trecut
Răsar primele civilizaţii
Se topesc zăpezile
Şi harnicii se grăbesc să are.
Urmele stranii ale trecutului.
In livezi ca Alexandria, Tiahuanaco,
Plesnesc primii muguri
De inteligenţă prematură.
Acum se mai adună ceva
Din rodul bogat
Al dărniciei zeilor,
Care se va pierde iar peste timp,
Printre anotimpurile raţiunii
Pînă cînd va veni din nou,
Primăvara..

Marius DASCALESCU

Cu tine

Mă întreb ce-ai făcut cu neaua privirilor tale
Ce-ai făcut cu dealurile, cu cîmpiile
Din sufletul tău ?
Unde-ţi sînt ochii strălucitori
Indreptaţi spre coloana aceea
Mai înaltă decît albele amintiri ?
Mă întreb unde ţi-s paşii preschimbaţi
în lumină
Peste abisul singurătăţii ?
Toate unde sînt ?
Incearcă să-mi dai ceva din lumina
Aceea de fulger trecător,
Din zîmbetul preschimbat în uitare,
Răspunde-mi doar...

Tudora MUGUREL-TUDOR

Incertitudini

Am încercat
să neg dragostea.
Pentru o clipă
am crezut în neiubire.
Pămîntul a fost sterp,
Spaţiul şi timpul
nu aveau coordonate.
Atunci am înţeles,
că totul izvorăşte din iubire
şi iubirea
e întîia dimensiune a universului.

Mihaela PAVEL

pro juventute

„Convorbiri literare prin corespondență“

DANIA PÎRVU-DORIN, Iași: Poeziile trădează sensibilitatea și febrilitatea specifice vîrstei. De aici șansa unor versuri reușite ca: „eu mă desăvîrșesc brusc / încordată de umerii tăi“, dar și „nesansa“ acestor imposibile îmbinări de cuvinte: „dacă mă sprijin pe lacrimi / o să-mi cadă-n flăcări albe ochii“ ● **DAN NISTOR, Sibiu:** Prea puțin pentru a-mi forma o părere. ● **VERAN VALENTIN, București:** versuri laconice, simple, uneori expresive: „simt prezentul ca pe o tolbă / cu săgeți otrăvite“; sau „sînt încolțit de propriile mele păreri“; sau „e simplu să-ți dovedești viața prin moarte“ ș.a. Dar multe poezii care încep așa, în forță, spre final abia mai respiră, palide și decolorate. De ce trebuie neapărat să „completezi“ poemul cu adaosuri căznite, umbrind astfel versurile, să le spunem, inspirate?

Dar, în totul, impresia e favorabilă, iar modestia și luciditatea dovedite de scrisoarea ta mă întăresc în convingerea că te afli pe drumul cel bun ● **CATALIȘAN SEBASTIAN-CĂLIN, Turda:** Povestirea am transferat-o „Poștei Argonaut“. Iar cu o poezie nu se face primăvară ● **DAVID ALEXANDRU, Piatra Neamț:** Cu **Elegia** pastișați poezia eminesciană. În rest, „poezii“ care vorbesc fără a spune chiar nimic, de genul: „Un Timp s-a înclinat / Umbrei tîrzii / numai el știe Unde / contopit cu ea / venea din alt Timp / ca și altă dată / dintr-un spațiu Mov / și Viu“ ● **PIUS KRAMAR, Suceava:** Versificați cu virtuozitate, sensibilitate și chiar o anume eleganță. Am convingerea că vă puteți încerca puterile pe orice temă dată, cu bune rezultate. Dar ca să fiu sincer mi s-au părut proaspete doar două versuri: „E un ceas de odihnă și soarele-l simt / că vrea să se-așeze pe banca din poartă“. Din celălalt plic, propun spre publicare **Suceava, cetatea mea eternă.** Să mai vedem, poate și niște versuri albe ● **CORNEL ROIBU, Bacău:** Nu există urme de poezie autentică în plicul dv. Să nu confundăm ușurința combinării la întîmplare a unor cuvinte (întîmplare din care se pot ivi și imagini acceptabile ca: „De pe un țărm / ca o gărgăriță pe un arc de palmă / Molda lui Dragoș / și-a luat zborul (!) / în apele Styxului“), cu talentul poetic. Pentru că acestea nu sînt versuri: „...In zori, cînd apropii / Pădurea mahmură, în fluiere fiartă / / Alerg, urlu-n pajiști ce-n ei debordează / suvoi, curcubeie de jaf spre lalele“ etc. ● **CONSTANTIN VLADU-PIANA, Mehedinți:** Două poezii nu pot spune nimic. Mai trimiteți ● **MARIUS SÂRBU, Lugoj:** Am remarcat doar 4 versuri din cele 3 poezii ale dv.: „ruga neobosită a poetului / pelerin din nevroze în nevroze / cînd sacrificat, cînd aureolă / cînd mim“. ● **CĂTĂLIN SEREDIUC, Suceava:** Trimiteți un grupaj mai consistent, să-mi pot forma o idee. ● **DEDU GHEORGHE, Pitești:** În afara îndemînării „încorporării“ versurilor unor mari poeți (Eminescu, Bacovia, Stănescu), sau a refrenelor boemei la modă cîndva, în propriile producții, nu am descoperit nimic în plicul dv. care să intereseze poezia. ● **CONSTANTIN ANTIM, Gorj:** Din masivul dv. manuscris, am reținut doar poemul **Tatăl și fiul,** pe care îl voi propune spre publicare. În rest, aș zice că e prezentă toată recuzita poeticească, dar lipsește poezia. Să mai vedem. ● **LILIANA NUSELUK-REBENCIUC, Suceava:** Deocamdată, compunerile tale, cărora nu le pot nega o anumită sensibilitate, sînt, ca să te citez: „doar o simplă căutare în substraturile cuvîntului“. Dar mai trimite. ● **OCTAVIAN T., Iași:** Ciudate poeziile dv. Am impresia că le mai știu de undeva. Aștept alt grupaj, pentru a mă edifica. ● **DUMITRU ANTONELA, Brașov:** Din cele 14 poezii, am ales doar două: „Cînd în mine vorbește albul / Toate celelalte culori tac. / Se aude numai un sunet de harfă / Ce cîntă a pace. / Și vin porumbeii albi / să soarbă putere din cîntecul meu. / Iar eu îmi tac toate culorile / Lăsînd puritatea să cînte“. **(Cîntecul de pace),** și: „Sînt o clepsidră / prin care timpul a încetat / să se mai scurgă / Ca să te închidă / în mine / Pentru totdeauna“ **(For ever),** care mi se par de bun augur. Dar, atenție la cacofonii (una e prezentă și în **For ever),** și la grafia unor cuvinte: se scrie foșnesc, veșnici, veșnicie, nu fojnesc, vejnici, vejnicie. ● **ȘONTICA DANIELA, com. Cilibia, jud. Buzău:** Mi-au plăcut două poezii din cele trimise: **Duet** și **Metamorfoze,** pe care le voi propune spre publicare. Nu aș face acest lucru dacă nu aș avea convingerea că te reprezintă cel mai bine din tot grupajul. Adaugă bunului tău instinct poetic multă lectură, și, după un timp, mai trimite-mi poezii. ● **OTILIA CLARA POP, Brașov:** Multă sensibilitate vădesc poeziile tale și acuratețe a limbii. Voi propune să fie publicate **Substituire** și **Miracol nocturn,** cele mai reușite din tot grupajul. Au sinceritate și simplitate. Sfaturi? Înafară de: lectură, lectură și iarăși lectură, din marii scriitori români și străini (dar nu numai poezie!) alt sfat nu se poate da. Mai trimite, dar după un oarecare timp, cel puțin jumătate de an. ● **ANA DINU, Galați:** În poeziile scurte m-a nemulțumit faptul că te lași furată de rime și de cuvinte obținînd un antipatic ritm de muzică ușoară („Încă mai aștept să-mi serli pe-a frunzelor toamne (!) / cuvîntul „dor“. / Dar tu-mi vii cu tăcere. / Și vîntul suflă fiori de durere / și lacrimile tale mă dor“). În schimb, în lungul poem care începe cu „Ninge cu fulgi de burete alb“ am găsit imagini care „trădează“ un acut simț al amănuntului concret, plin de veritabilă poezie. Am mai remarcat ca pe un alt lucru pozitiv tăietura directă a versului. Nu-l voi propune totuși spre publicare, pentru că are destule imperfecțiuni. Voi propune în schimb poemul începînd cu „Stă ucis printre straturile de flori“, deși nu are prospețimea celui dintîi. ● **CARMEN VLADUȚU, Suceava:** „Cîți citesc poezia publicată acum în reviste, plachete? Un număr infim, nici poeților, cei care creează de fapt, nici lor nu le place... Rar cînd apare o figură interesantă, la care să revii... În rest, poezie de gînd contorsionat, schilodit, de domeniul coșmarului. Și asta o fac poeții începători, cît și cei recunoscuți deja în lumea scrisului, este o poezie ce rămîne acolo, în paginile revistei, pentru totdeauna... Ori în ce scrie nici poetul singur nu știe cam ce-a vrut să spună, dacă a avut ceva să ne comunice...“. Ai dreptate, aproape în totalitate. ● **FLORIN GRIGORIU, jud. Călărași:** Sînt destule insule de poezie reușită în masivul dv. manuscris. Dar înconjurate de o apă sălcie uneori, mîloasă și aluvionară alteori, niciodată clară. Cred că acesta este nivelul valoric pe care îl puteți atinge, evoluția la această vîrstă fiind greu de presupus. Sau, știu eu? Poate printr-o disciplină severă, care să implice multă lectură... Deocamdată rețin și propun spre publicare **Al nouălea poem.** ● **CIPRIA ANTONIU, Tg. Jiu:** Vă trebuie o autocenzură mai drastică. O poezie realizată, ca **In zori** (în care am detectat cele mai reușite versuri din tot grupajul: „Cum Manole / privighetoarea zidește-n mătasea unui cîntec / carnea neagră a nopții“) e compromisă de versul „Prin praful roșiatic al licuricilor (!) / trec stele“; **Elegia** de: „sădesc numai flori cu miros de fericire“; **Floare de mușețel** de: „dau să scap de lung și albastru nezbor“, etc. Fiecare cuvînt în parte trebuie justificat și răsucit pe toate fețele pînă să-l folosiți. ● **DINA II., Zalău:** Totuși, în lume ieși cu ce ai mai bun. Trimiteți și „copiii nerahitici“. ● **TONI GREC, Pașcani:** Am remarcat versul: „Privirea este o dimineață cețoasă“. ● **CREȚU CRISTIAN, Călărași:** Gîndești just despre poezie. Dar practica încă nu e la nivelul teoriei. Mi-au plăcut versurile: „Cînt în amurgul de iarnă / Cînt pe străzile fără de capăt ale nopții“, și tendința spre amănuntul concret din catrenul: „Cîte o sirenă prin ceața deasă / Și trenul trecînd în fugă peste pod / Pornind din mica haltă de cîmpie“. Mai trimite după un timp, după ce vei citi mult din creația marilor poeți. ● **CONSTANTIN DASCALU, Slatina:** Sînt departe de poezie asemenea compuneri: „Iar florii-i plătesc albele petale / Ce mor pe drum fără-a ști suferința Că ele îmi sînt lumina în care, / Mă-nchid și-mi îngădui suferința“. ● **VALENTIN RADULESCU, Gh. Gheorghiu-Dej:** Am ales poemul **EU, Robinson Crusoe,** cel mai reușit din tot grupajul, pe care-l voi propune spre publicare, după ce va suferi cîteva mici retușuri. Pe direcția deschisă de această poezie e bine să vă canalizați atenția. ● **ANFAN GALAȚEANU, Bîrlad:** Cu greu pot admite că „poeziile“ dv. sînt scrise în limba română. ● **ROȘCA NECULAI, Suceava:** De unde combinații așa ciudate („...se naște / sufletul, ca un dar refuzat / între două biserici“)? Și cum putem păși „cu ochii în mînă“? ● **DANIELA OATU, Vaslui:** O beție de cuvinte poetizantă, în general simptom al adolescenței. Să mai vedem, dar după un timp. ● **MACOVEI COSTICA, Iași:** Nu mai chinuiți poezia, vă rog. Și de ce scrieți „ce-a de mîine“, „s-au altele“ etc.? ● **GOLEA SORIN, Covasna:** Doar atît? ● **CRISTINA CRACIUNESCU, București:** O poezie despre care nu prea poți spune nimic, nici de rău, nici de bine. Ceva mai puțin mimetică, mai vie, **Alt ritm** (mai ales versurile: „o dimineață ninsă / stau încercuită în / gîndul care apropie / copilăria, mere / pe-o fructieră de sticlă, / pașii de vată / ai timpului neatins...“ ● **CETEAN DANIELA, Iași:** Nu am găsit nimic deplin realizat în plicul tău. Totuși mai trimite. ● **DOINA NADA, Neamț:** Poezia dv. e doar palidul reflex al unui suflet generos și bucuros de viață. Proza vădește un oarecare simț al amănuntului semnificativ, dar o singură bucată nu mă poate edifica decît parțial. ● **LIGIA STAN, Piatra Neamț:** Am remarcat **Scrisoare** și **Știu.** Dar cum puteți explica prezența lîngă niște versuri cu parfum special, ca: „Știu ce-nseamnă să trăiești într-o provincie / plicticoasă — / Stele verzi stau agățate de ramuri / ca niște căpățîni indolente de zei; / să înduri mocirla luminii“ etc., a acestor năstrușnice și absurde scorniri: „îmi scapără coastele alungite de stele“, „să-ntineresc îmbătrînind de frumusețe“ ș.a.? Mai trimiteți. ● **NICOLAE ZARNESCU, Slatina:** Poate doar în **Semeția piscului** și **Sunet inutil** să mai fie puțină viață. În rest, totul e atît de făcut, de forțat, de mestecat în gol! ● **SORANA DIMA, Lugoj:** Am vrut să purced la o critică mai ascuțită, însă citind versurile: „Cine se pune cu mine / Henrich al X-lea / va păși pe eșafodul cuvintelor“ mi-am zis că e mai bine să mă liniștesc. ● **GHEORGHE SIRBU-SOTIR:** Ați „inventat“ un limbaj pe care nu-l înțeleg: „eheu nici o cană de joardă / clinc-clinc olario olariu / la tindă celestul de o scoabă / niciodată sau mult prea tîrziu“. ● **ANGELA BACIU, Galați:** Mai multă sinceritate și căldură puneți în versurile dv., și mai puțină imitație și prețiozitate.

REDACTOR

Menționați pe plicurile adresate acestei rubrici: Pentru „Convorbiri literare prin corespondență“.
Manuscrisele nu se restituie.

Prezențe la „Junimea“

Totuși

A trece unul pe lîngă celălalt
Ca niște roboți programați
A lăsa loc absurdului
Ființă mîncătoare de inimi și ochi

A te întoarce din drum
Pînă ce dai de răspîntie
Casa-ți portabilă tăcerea
Tangentă în spațiu și timp la

A avea posibilitatea
Printr-un gest simplu
De a ieși din
Iluzia refugiului ales

Dar oare de cîte ori
Reușim a ieși
Din propria-ne umbră
Tăcerea-și urma drumul ei

Totuși
M-am întors dintr-o călătorie
Și cu un zîmbet stingher pe buze
Ne-am salutat

Singurătatea

Mare este o doamne
Singurătatea
Și toate drumurile ei
Duc în deșert —

Peisaj transparent
Al liniștii
Spațiu-al luminii
Și-al răbdării

Mergeam pe un drum de țară

Mergeam pe un drum de țară
Nu mai știu unde mergeam știu doar că
Mergeam pe un drum de țară
Urmînd imaginea imaginii
Surîsul trupului senin

Și mai știu că n-am ajuns nicăieri
Cum aș fi putut s-ajung de vreme ce
Mergeam pe un drum de țară
Urmîndu-mi imaginea imaginii
Surîsul trupului senin

Sfatul

Poetul să se ferească de
Experiențe neconvertibile în poezie

(Care sînt acestea?
Nu se știe)

Fructele negre

Fructele negre
Din pomul cu păsări
Vor cădea în curînd
Fructele negre
Din pomul cu păsări
In fluviul incolor
Și fără margini

Michael ASTNER

Cenaclul Junimea

● **Ședința 196** (7 octombrie). Redeschiderea ședințelor cenaclului. Recital de poezie. Probleme organizatorice.

● **Ședința 197** (18 noiembrie). Citește poezie **Giuseppina Herțanu.** Au participat la discuții: **Indira Spătaru, Constantin Savin, Lucian Vasiliu, Alexandru Dobrescu.**
Invitat, criticul **Alexandru Dobrescu.**

● **Ședința 198** (25 noiembrie). Citește poezie **Liviu Gașpar.** Au participat la discuții: **Lucian Vasiliu, Constantin Parascan, Ovidiu Lazăr, Daniel Dimitriu, Val Condurache.**
Invitat, criticul **Daniel Dimitriu.**

● **Ședința 199** (2 decembrie). Citesc poezie **Codruța Ciubotaru** și **Maria Lucreția Sturza.** Au participat la discuții: **Giuseppina Herțanu, Constantin Savin, Vasile Proca, Constantin Parascan, Oana Lazăr, Daniel Dimitriu.**

● **Ședința 200** (9 decembrie). Ședința festivă a cuprins două recitaluri, reprezentînd cele două „perioade“ ale noii serii a cenaclului „Junimea“. În prima parte au citit, prezentați de **Daniel Dimitriu,** fostul conducător al cenaclului „Junimii“, **Marian Costandache, Vasilian Doboș, Ion Dumbravă, Bianca Marcovici, Dorian Obreja, Mariana Codruț, Lucian Vasiliu,** iar în cel de al doilea, prezentați de **Constantin Pricop,** actualul conducător al cenaclului, **Elena Cîmpan, Indira Spătaru, Cornel Urîtu, Giuseppina Herțanu, Cătălin Anuța, Constantin Savin, Liviu Gașpar.** Ședința festivă a fost completată cu o expoziție de carte a foștilor membri ai cenaclului și o expoziție de grafică **Vasilian Doboș** și **Vasile Butnaru.**

Ședințele au fost conduse de criticul **Constantin Pricop.**

Voci tinere

Anotimp

Cad norii în pîlcuri groase — stele
de-argint pe umerii toamnei

aerul miroase-a singurătate și
cețurile-și dau mîna-n cuvînt

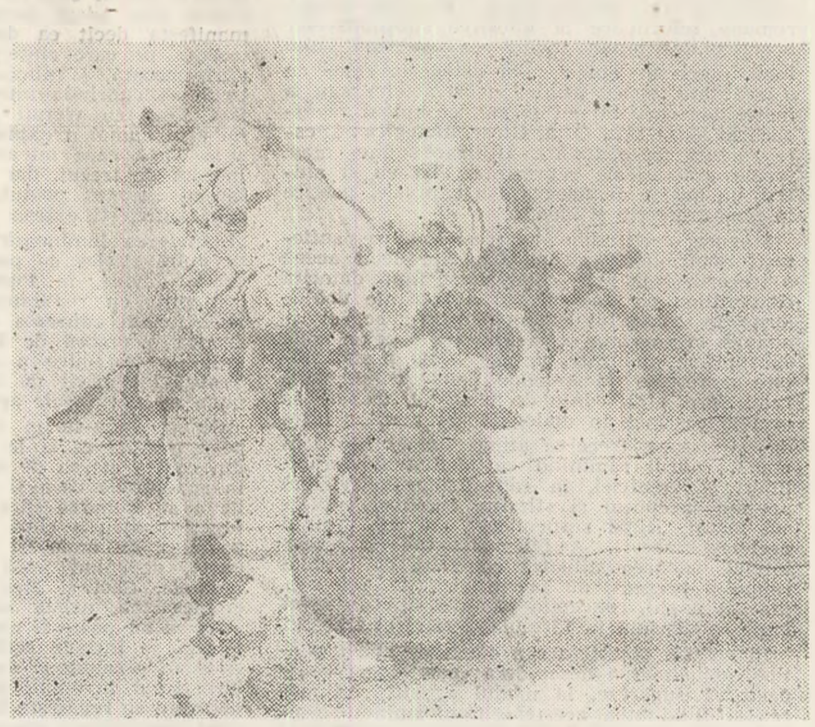
lîngă zidurile tăcerii acesteia
un ochi de timp privește
o pasăre care s-a rezemat de cer

Gest

Noaptea se plimbă prin odaia-mi
îngenunchiată de liniște
cu o privire lungă și prăfuită
ca o cărare
sprijinindu-mi cu umărul amintirile,
și-atunci am vrut să-mi așez palmele
pe cer sau pe mare
și să dau drumul dimineții
prin ochii mei,

pe urmă să-mi lipesc buzele
de lumină
pentru ca soarele să nu mai semene
cu mărul din mîinile mele.

Suzana PĂSTRĂGUȘ

Aurel BAEȘU: „Vas cu trandafiri“

Arpegii

Substituire

Acum,
cînd mă scald
în mireasma tulburătoare
a trandafirilor galbeni
și cînd luna
crește pe cer,
tălpile
îmi pornesc singure
pe urmele știute de fetița
plimbîndu-se noaptea
prin satul bunicilor...

Otilia-Clara POP

* * *

Stă ucis printre straturile de flori
numele tău...
Simbol al recunoștinței
ce ți-o port,
scriu cu dreapta
numele tău.
Pe ziduri, pe bănci, pe flori...
e încrustat numele tău.

Scriu numele
pe o pasăre măiastră,
pe aripile păsării Phoenix...
Scriu numele tău
și alung cu penița
strigătul pescărușului
înecat în valuri,
algele ce s-au înfundat în nisip...
Pe țărm, îngropat în nestemate,
stă ucis
numele tău.

Ana DINU

Suceava, cetatea mea eternă

Cetatea mea e din lemn de vioară,
Casele ei sînt clape vechi de pian...
In aerul 'nalt struna lui Ciprian
Ridică acorduri în fiece vară.

Turnuri o mie se-nalță spre soare,
Străpung auriu fruntea dimineții...
Veniți, s-au strîns în Agora poeții,
Cu gingașele lor căprioare.

In fiece ceas, inimile noastre
Bat sunet fierbinte, năvalnic, prelung...
Vechile acorduri, curate, ajung
Pretutindeni, în zările-albastre.

Sîntem mai tineri, a mai trecut un an,
Și visele noastre tot zboară...
Cetatea mea e din lemn de vioară,
Casele ei sînt clape vechi de pian.

Pius KRAMAR

Metamorfoze

Azi m-aș coborî
din pădurile mele sălbatice
într-un decor citadin.

Din nechezatul roibilor lunari
am oprit fosforescența zăpezii
și pămîntenii se miră —
ca niște frunze ce nu cred în frig.
De mine
se agață cîteva verbe
ca puful păpădiilor
de o aripă enigmatică.
Invăț niște sensuri cu disperare:
aceeași valoare însă are secunda.

Merg pe o stradă comună
cu timpul, cu spațiul...

Daniela ȘONTICA

Dor și armonie eminesciană (I)

Considerații asupra poeziei „Peste vîrfuri"

Peste **vîrfuri** reprezintă expresia cea mai deplină a unui orfism de substanță, punctul de maximă concentrare a magiei verbului eminescian, cînd poezia își amestecă apele cu cele ale cîntecului, iar cîntecul își întregește înțelesurile cu cele ale poeziei. Aici totul este vag, lipsit de contururi și mișcat de elanuri subterane contradictorii, grele de indicibil. Din aceste rațiuni, substanța sa pare să fie identică cu cea a extazului, adică pură. Nu este însă vorba de accepția mistică pe care abatele H. Bremond o atribuie extazului poetic, ci mai curînd de însușirea prin excelență a acestuia de a se situa la hotarul dintre vis și metafizic.

O durere stăpînită și difuză care pare să urce din adîncimile insondabile și pline de taină ale naturii și ființei, însă care nu este numită pentru că nu poate fi determinată, devine însuși fondul lucrării peste care strălumineazà timid aspirații tot atît de vagi: „Peste vîrfuri trece lună, / Codru-și bate frunza lin, / Dintre ramuri de arin / Melancolic cornul sună, / Mai departe, mai departe, / Mai încet, tot mai încet, / Sufletu-mi nemîngîiet / Îndulcind cu dor de moarte. / De ce taci, cînd fermecată / Inima-mi spre tine-ntorn / Mai suna-vei dulce corn, / Pentru mine vreodată ?"

Lapidară și sugestivă, respirînd în atmosfera unei frumuseți stranii, deschiderea cosmică a primului vers fixează dimensiunile cadrului exterior, în vecinătatea căruia se va desfășura drama interioară a „sufletu(lui) nemîngîiet". Grație valorii de timp etern, pe care prezentul verbului „trece" o dobîndește în context, mișcarea aproape vizibilă a lunii „peste vîrfuri" creează impresia unui spațiu nemărginit. În chip identic, utilizarea nearticulată a substantivului sugerează un număr ilimitat de „vîrfuri" care ar putea să fie ale brazilor, imaginea lunii lunecînd peste înălțimile acestora fiind extrem de frecventă în lirica lui Eminescu. Avînd însă în vedere modul în care cuvîntul este folosit aici, comparativ cu alte contexte, nimic nu împiedică imaginația să le închipuie ca aparținînd munților. Cine are în minte primele două versuri ale celebrului **Wanderers Nachtlied** de Goethe, „Uber allen Gipfeln / Ist Ruh", nu le poate reprezenta altfel. Astfel, dacă în cele mai multe situații în care apare la Eminescu, substantivul „vîrfuri" primește aproape întotdeauna o determinare, deci își precizează înțelesul, acestea putînd să fie uneori ale brazilor, ca în **Mai am un singur dor** („prin vîrfuri lungi de brad"), iar alteori ale copacilor în genere, ca în poemul dramatic **Mureșanu** („Lună treci prin vîrfuri de copaci"), în versul analizat, cuvîntul este lipsit de circumscrierea necesară. Drept urmare, închipuirea poate corela noțiunea cu realități diferite, sporind haloul de incertitudine al tabloului și totodată farmecul său.

În mod similar, pentru a se integra în spiritul atmosferei deja instituite, „peste vîrfuri" nu trece **luna,** ci **lună,** fapt ce accentuează parcă inconsistența ori realitatea puțin convingătoare a astrului, specifică stărilor de neliniște și reverie nocturnă. Regulile limbii române referitoare la folosirea substantivelor nearticulate impun includerea „substantivului **lună,** nume de obiect, ...în categoria celor cu o realitate strict psihică (abstractele) sau a materiilor care nu au formă, ci numai revărsare în sine" (Ion Coja, **Glose filologice : „Peste vîrfuri trece lună"**). Utilizarea unei atari forme gramaticale reprezintă, aici ca și aiurea, un mijloc de adecvare a expresiei poetice la fondul afectiv și ideatic.

Singura certitudine a acestei pînze sufletești neterminate nu pare să fie decît aceea a trecerii, însă prin chiar acest fapt, datorită conotațiilor pe care verbul **a trece** le dobîndește în contextul operei eminesciene, el a-adaugă la sugestia de **nelimitare** a celor două substantive analizate, pe aceea de **nestatornicire** a tuturor alcătuirilor omenești și naturale. Spre a nu confunda termenii, trebuie să arătăm că dacă în dialogul care are loc între om și natură, trecerea atinge numai ființa umană, codrul rămînînd cu atributele durabilității și veșniciei, în cadrul marilor viziuni privind începutul și sfîrșitul lumilor, universul însuși, „clipă suspendată", stă sub semnul aceleiași treceri. Astfel, adăugînd la acest înțeles valoarea stilistică conferită de context timpului prezent, nu facem decît să relevăm, din alt unghi, concepția poetului atît de revelator condensată în formula „vecinicei treceri".

În esență, obiectivare a stării de spirit poetice, nălucitoarea deschidere cosmică nu poate decît să sugereze, la modul artistic, întinderea și fluiditatea acesteia. Conformîndu-se unor atari însușiri, conținutul său propriu-zis urmează să se dezvăluie treptat, pe măsura înaintării sale către ea însăși, adică o dată cu transformarea imaginilor care reflectă realitatea exterioară în noțiuni și sonorități care privesc realitatea interioară.

Urmînd deci sensul acestei mișcări, care coincide cu descinderea din înălțimi străbătute de lună, în profunzimi sufletești cutreierate de temeri și speranțe, starea poetică dobîndește, la nivelul imediat următor, înfățișarea și atributele codrului. Element de relație între ceresc și teluric, codrul eminescian, ale cărui vîrfuri stau întotdeauna aproape de aștri, pare a mijloci schimbul de energii între aceste lumi, împlinind o funcție magică. Numai în virtutea înzestrării sale cu o atare funcție, poate fi motivat împrumutul de forme și elemente între cer și pămînt, acea extraordinar de abundentă vegetație cerească și înstelare terestră.

In același timp, scrutat din perspectiva mitosului, codrul, ai cărui „trunchi vecinici poartă suflete sub coajă" **(Călin)**, nu pare să fie decît un adăpost și o ipostază totodată a unei umanități mitice românești. Situat la confluența pămîntului cu cerul și a naturii cu spiritul, codrul constituie în viziunea lui Eminescu un spațiu sacru, uriaș depozit de virtualități mitice și magice, ca și de energii regeneratoare.

Relevîndu-se pentru o clipă în imaginea codrului, adică obiectivîndu-se în entitatea astfel numită, starea de spirit poetică preia toată această zestre, densificîndu-și substanța. Bogăția și adîncimea lirismului eminescian nu pot fi explicate decît prin dezgroparea stratificărilor cuprinse în verbul său, prin intermediul cărora se pot desluși vocile unei lumi demult apuse. „Bate"-rea frunzelor, în cazul de față, este semnul sigur al unei suferințe difuze care stăpînește codrul, expresia durerii la Eminescu fiind realizată nu de puține ori prin agitația sau zbaterea elementelor naturii. Ea trebuie pusă în relație cu trăirile eului liric în primul rînd, iar prin încărcătura mitică și magică a cuvîntului, cu o nelămurită și nemărginită durere ancestrală. Prelungind-o și amplificînd-o „melancolic", sunetul de corn unifică prin cîntec, în zariște infinită, suferința personală și colectivă, cea a naturii și a spiritului.

Călăuzit de o intuiție artistică sigură, care descoperă în fiecare moment elementul necesar și revelator, poetul recurge la un simbol orfic tocmai pentru a sensibiliza starea de spirit care tinde să se regăsească. Căci, deși materială și exterioară prin formă, muzica rămîne, grație conținutului ei, arta cu cea mai puternică aderență la fondul lăuntric al ființei și prin chiar acest fapt, cea mai ideală. Or, cîntecul de corn face posibilă trecerea din planul exteriorității în cel al interiorității, consolidînd, din punct de vedere compozițional, unitatea întregului.

La nivel prozodic, tranziția aceasta se răsfrînge din însuși modul în care sînt dispuse versurile în strofa de mijloc. În primele două, asistăm la revărsarea durerii-cîntec în spațiu, pe arii din ce în ce mai largi. Răsunetul tot mai îndepărtat și mai slab al cornului — comunicat de sensurile și de gradele de comparație ale adverbelor și sugerat, în același timp, de repetarea acestora ca și de ritmul unduitor al versului — presupun o continuă extensiune a sa în planul exterior. Stingerea lui treptată nu trebuie nicidecum interpretată ca o epuizare sau ca o dispariție definitivă a durerii, ci numai ca o imposibilitate a sesizării întinderii ori dimensiunilor sale. Căci numaidecît, după această impresie de pierdere în necuprinsul spațial, în ultimele două versuri ale strofei, ecourile și fascinația ei răsună în profunzimi interioare, transfigurînd „sufletul" poetului. Avînd deci puternice rezonanțe lăuntrice, sentimentul unei dureri atotstăpînitoare, amplificat în mod neașteptat, prin diminuarea sunetului de corn, deschide pentru poet zări ademenitoare către inexistent. Devenirea de pînă acum a stării poetice, acea retragere și înaintare spre ea însăși, se îndrepta, în fond, către acest punct. În acest moment, iluminată de înțelegerea morții ca reîntoarcere în esențial, prin contopirea voluptuoasă cu plaiul terestru și stelar, durerea poetului, surdinizată încă dintru început prin contactul cu elementarul, adică percepută „melancolic", își adaugă dimensiunea „dulcelui" („Sufletu-mi nemîngîiet / Îndulcind cu dor de moarte"), și se identifică cu însăși substanța dorului. Utilizarea, în acest loc, a chiar conceptului de **dor,** înlătură orice dubiu asupra naturii trăirii poetice.

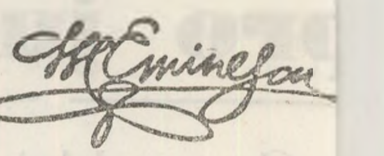
În final, odată cu tăcerea care se instituie în planul exterior magia morții pare să triumfe. Totodată însă, paralel cu instaurarea liniștii și în contrast puternic cu ea, apele lăuntrice se tulbură sub acțiunea mereu mai nepotolită a unor curenți subterani. Astfel, din prea plinul și nelămuritul resurselor sufletești și în consens cu misterioasa dialectică a dorului, pe același trunchi al durerii și plăcerii, răsar, alături de ispita morții, pîlpîirile unor noi aspirații, care îmbogățesc și complică nemăsurat de mult conținutul psihic al dorului. La fel ca într-o compoziție muzicală, unde motivul inițial este reluat și amplificat mereu, fluxul liric odată declanșat nu se mai poate manifesta decît ca dor. Icoana unei fericiri trecute, pe care cîntecul a readus-o în minte („...fermecată, / Inima-mi spre tine-ntorn ?") tinde să cuprindă întreaga ființă. Căci înzestrat fiind cu virtuți orfice, sunetul de corn nu este numai o expresie pasivă a durerii, ci și o forță care întemeiază sau creează. Fermecată de trecut, dar întoarsă spre un viitor incert, „inima" poetului bate în ritmul unor stări sufletești extrem de complexe și mobile. „Reînvierea luminoasă", prin regăsirea unității eului sfîșiat de patimi din aceasta de pe urmă, devine, în **Peste vîrfuri,** dorință de contopire cu realitatea visului de fericire. Însă fondul „dureros de dulce" al întregului aruncă o umbră de îndoială asupra posibilității de împlinire a tuturor acestor elanuri. Sensul întrebării de la sfîrșit, al cărei răspuns se lasă veșnic așteptat, nu poate fi altul.

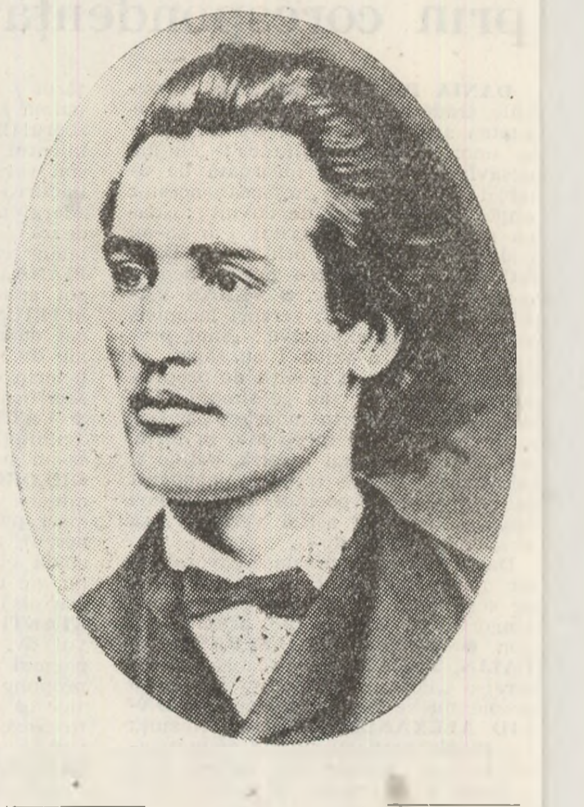
Obiectivîndu-se în imaginea lunii trecînd peste vîrfuri ca și în cea a baterii frunzelor din codru, starea de spirit se întrupează apoi în sunetul de corn și găsește totodată prilejul de a se întoarce spre sine însăși și de a se regăsi pentru o clipă în „sufletul" și „inima" poetului, de unde își întinde aripile mai departe, devenind pură aspirație fulgerată de îndoială. Căci și aici, ca și aiurea în lirica eminesciană, există acea sete sau căutare a ceea ce nu poate fi niciodată și niciunde găsit. Poezia se încheie astfel, sub aceleași auspicii care au prezidat și debutul ei, singura deosebire fiind inversiunea de planuri. Neliniștea codrului se regăsește în freamătul ființei, după cum deschiderea cosmică spre nemărginit și nestatornic își află corespondentul în adîncimea și fluiditatea stărilor sufletești. În felul acesta, între natură și spirit, ca și între uranic și uman, se instituie o perfectă simetrie. Neobișnuita forță sugestivă a textului nu poate să fie decît consecința mișcărilor de profunzime ale substanței poetice, **Peste vîrfuri** fiind cea mai deplină expresie artistică, din literatura noastră, a stării poetice de dor, surprinsă în dinamica esenței sale.

În acest punct al interpretării, o radiografie cvasifenomenologică a conceptului de dor, considerat în accepția curentă a termenului, spre a observa dacă tendințele fundamentale ale poeziei aderă la aceste constatări, se impune cu necesitate. Descinderea spre zonele cele mai adînci ale acestei stări devine o înaintare către stratul cel mai profund pe care îl conține cuvîntul. În cazul conceptului de dor, acesta se identifică cu cel al durerii. O suferință morală, cu registre extrem de diverse, pare a fi semnul cel mai distinct pe care adversitățile de tot felul l-au săpat în brazda spiritualității noastre. Totodată însă, grație tiparelor arhetipale, acele miraculoase resurse de înțelepciune și imaginație care au schimbat soarta funestă a păstorului carpatic într-un triumf, durerea spiritului și-a asociat sentimentul unei satisfacții trecute sau viitoare și s-a transformat în dor : „S-a contopit în el durerea, de unde vine și cuvîntul, — observă Constantin Noica, în **Creație și frumos în rostirea românească** — cu plăcerea, crescută din durere nu pricepi bine cum". Creație a geniului limbii române, cuvîntul închide în adîncurile conținutului său atît o filozofie a durerii, cît și a modului de a o transcende, spre a o face favorabilă omului. Considerată deci din perspectivă fenomenologică, sfera noțiunii dezvăluie o încărcătură psihologică și alta de natură metafizică sau apropiată de cea a visului în stare de veghe. În primul caz, conținutul său, obținut din acea stranie contopire a durerii cu plăcerea, pe care am descoperit-o și în substanța bucății analizate, este deosebit de complex și chiar contradictoriu, de o plenitudine interioră neobișnuită, dar și de o lipsă de precizie uimitoare. Pe drept cuvînt, Constantin Noica, în aceeași meditație asupra dorului, pomenea de „nedeterminarea iremediabilă" a noțiunii. Constatarea este valabilă și pentru celălalt nivel al conceptului pe care l-am menționat mai sus. Căci din însuși fondul său psihologic și în directă relație cu intensitatea acestuia se desprinde aspirația sau năzuința indefinită către altceva, ca un fel de promisiune spre împlinire. În planul temporalității, faptul este relevabil în orientarea aspirației spre ceea ce a fost altădată sau către ceea ce ar putea să fie cîndva.

La drept vorbind, cele două straturi principale ale conceptului nu pot avea o existență de sine stătătoare decît sub aspect teoretic. In realitate, ele se întrepătrund întregindu-se reciproc. Sentimentul durerii, bunăoară, nu adaugă substanței sale dimensiunea care îl contrazice și-l îmbogățește totodată, voluptatea, decît sub acțiunea aspirației, după cum zborul acesteia atîrnă de concentrarea și arderile încărcăturii psihice.

Leonida MANIU

La Eminescu

Copil visam să-i îngrijesc mormîntul
crezînd că-n fiecare sat își are
un loc al său de dor și înălțare
unde rodește flacără pămîntul.

Prin ani, scînteile luminătoare
le învățam dezlănțuind avîntul :
— va ști cîndva pe dinafară cîntul
această vatră-n bogății datoare ?

Prin teii vii orbecăiau topoare,
dar sevele sporeau pe verticală
fîntînile izvorului preasfîntul.

În umbra sa, pe spîrele stelare
ființa noastră lacrima își spală
și-i locuim de-a pururea cuvîntul.

Horia ZILIERU

Eminescu în viziunea critică a lui Vladimir Streinu (I)

Între criticii și eseiștii români din secolul nostru, grupați de Lovinescu în cea de „a treia generație postmaioresciană", Vladimir Streinu (1902—1970) se dovedește receptiv în egală măsură la fenomenul literar al perioadei interbelice, cu experimentele și noutățile ei, mai cu seamă acelea din domeniul poeziei, dar și la operele clasicilor pe care le recitește cu o intuiție proaspătă și le interpretează într-un spirit de adîncă înțelegere a originalității și viabilității lor estetice. Volumul **Clasicii noștri** („Casa Școalelor", 1943), cu studii de referință despre Odobescu, Maiorescu, Eminescu, Creangă, Coșbuc, este o dovadă a acuității și pluralității gustului său față de literatura marilor clasici valorizată cu preocuparea vădită de a o reintegra în actualitatea imediată ; dar totodată el reprezintă și expresia unei conștiințe intelectuale grave și mobile ce refuză cu fermitate didacticismul, istorismul, sociologismul, dogmatismul, tot ceea ce s-ar putea înscrie în sfera analizei pedagogizante. Vladimir Streinu susține cu perseverență ideea unei critici estetice în stare să detecteze, pe cît îi este posibil, **„unicitatea scriitorilor", „acea valoare personală ireductibilă, care este farmecul etern al unei personalități și al unei opere" (Pagini de critică literară,** II, E.P.L., 1968, p. 383).

Năzuința autorului pare să fie o **„critică pură",** liberă în oficiul ei de orice puncte de vedere extrinseci, colorată cu o nuanță vizibilă de agnosticism de proveniență bergsoniană, în fond un relativism înțeles destul de larg. Statutul criticului se statornicește în funcție de măsura în care el este capabil să interogheze **„domeniul secret al operei de artă",** știind însă că nu poate traduce intuițiile sale într-un demers pur științific. Rezultatele sînt mai mult ale unui sceptic : **„precis nu știm despre esența artei decît că este ceva imprecis"** (Op. cit., I, p. 280).

Alergia lui Vladimir Streinu față de metodele exterioare de studiu și „ereziile științifice" nu se transformă totuși într-o atitudine fără orizont pentru simplul motiv că el așază întotdeauna mai presus de orice **gustul** nutrit la profunde și variate izvoare de cultură. Acesta poate înfrînge, la criticul cu vocație, orice exces teoretizant, exterior fenomenului artistic, **„nucleului poetic"** propriu-zis văzut ca o **„realitate ireductibilă".**

O concluzie întemeiată numai pe scepticismul de nuanță bergsoniană al criticului l-ar dezavantaja pe nedrept. Vladimir Streinu crede totuși în posibilitatea de percepție a **„unicului"** operei literare, a **„fluențelor vii artistice"** ale textului prin coabitarea mai multor metode și perspective analitice, toate subordonate însă criteriului estetic. Chiar dacă este sortită să se mărginească adesea la **„aproximare",** fiind neputincioasă cînd este vorba să se rostească asupra **„duhului inanalizabil"** al operei, oricît ar folosi ea metoda **„consunării"** și **„con-simțirii"** cu textul analizat, **„critica modernă"** înseamnă pentru Vladimir Streinu o operație intelectuală riguroasă, a cărei normă supremă este libertatea de opțiune și de manifestare.

2. Pentru Vladimir Streinu **„critica modernă este studiu de texte și mai ales operă de interpretare"** și ea nu poate avea nici o legătură esențială cu știința pozitivă, cu **„dogmatismul și apucătura de a îndruma".** Adevăratul critic este **„criticul interpret",** cum este în Franța Remy de Gourmont și Albert Thibaudet sau la noi E. Lovinescu, atunci cînd acesta este preocupat de **„valorificarea operelor prin diferențiere"** (operație ce implică **„percepția unicului"**), și nu atunci cînd teoretizează sincronismul, suspectat, fără menajamente, de conceptualism și generalitate.

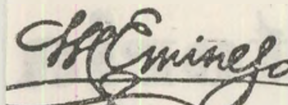
Interesul lui Vladimir Streinu pentru valorizarea și actualizarea clasicilor se situează în spațiul unui întreg curent al epocii interbelice, susținut de criticii celei de a treia generații postmaioresciene : G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Tudor Vianu. Neîncrederea față de literatura clasicilor, prezentă multă vreme, în doctrina critică a lui E. Lovinescu, primește astfel o replică chiar de la acei care s-au format, parțial, în cenaclul său, „Sburătorul". Cartea lui Vladimir Streinu **Clasicii noștri,** apărută în anul 1943, este, desigur, programatică chiar prin titlul ei și marchează, ca optică, o îndepărtare de Lovinescu, întors el însuși, în ultimii ani de viață, spre **„degetul de lumină"** al lui Titu Maiorescu și spre Junimea în care căuta argumente ca să reziste la agresiunea unui timp istoric tulbure, ostil valorilor.

Studiile din acest volum, primele, de fapt, dintr-o serie consacrată scriitorilor reprezentativi din secolul XIX, sînt interpretările unui critic preocupat în grad înalt să surprindă, în opera literară, **„misterul vibrător", „realitatea lunecoasă a unicului".** Interpretările critice dovedesc o preocupare vizibilă pentru integrarea examenului istorico-literar într-o structură eseistică personală.

Interogarea textelor și delimitarea **„particularităților mobile"** ale **„originalității unui spirit creator"** angajează, într-o fericită simbioză, o sensibilitate intelectuală preocupată mereu să ajungă la o **„con-simțire"** cu autorul studiat, o putere analitică îndelung verificată în critica de întîmpinare și o disponibilitate bogată pentru definițiile sintetice, de o eleganță și o concizie latină. Ideile și caracterizările critice se aștern liniștit, în ritmica ceremonioasă datorată unui aristocrat al gîndirii care construiește arborescent, cu o mare plăcere pentru unitatea simfonică a întregului. Studiile despre Odobescu, Maiorescu, Creangă și Coșbuc sînt, de fapt, portrete memorabile prin intuițiile critice ascuțite și ingeniozitatea definițiilor lapidare.

Odobescu „are originalitatea unică de a fi un clasic și un clasicist care nu s-a încadrat genuistic în formele tradiționale" ; el „a fost fără îndoială unul din acei oameni armonioși care-și cultivau trupul în **gymnazii** și spiritul la învățătura unui Platon". Coșbuc e un „poet savant în ritmuri, fuziune de elemente rurale și urbane, adică sinteză de spirit românesc" ; „bogăția ritmurilor, raritatea, felurimea și perfecțiunea lor fac din Coșbuc un poet unic la noi" ; poetul e un „geniu horațian al versificației". Creangă, „conformat genial", nu este un erudit, ci un rapsod homeric la care esențială devine **arta spunerii** și nu aceea a scrierii. Este evident că istoricul literar nu evită confruntările polemice pe un ton de urbanitate academică, propunînd o viziune critică parțial diferită de aceea a lui G. Călinescu din clasica monografie apărută în 1938.

Fie că ne referim la aceste studii, fie la acelea închinate lui Maiorescu și Eminescu, judecata critică a lui Vladimir Streinu nu se abate niciodată de la menirea ei înaltă. Ideile sînt emise continuu, cu vivacitate și eleganță, pe o undă lungă, de vibrație potolită, dar nu mai puțin energică, ce angajează cititorul într-un spectacol ideatic excepțional. Am putea spune, cu o vorbă a lui Sainte-Beuve, că Vla-

Calendar '89

Calendarul literar al anului 1989 este deosebit de bogat. Aniversări și comemorări semnificative, ce privesc toate vîrstele literaturii românești din ultimele două veacuri, sînt numeroase : cei 175 de ani de la nașterea lui Grigore Alexandrescu și Matei Millo vin să ne amintească de epoca marilor fondatori, al căror destin artistic se împletește strîns cu o implicare pasionată, specifică oricărei acțiuni de pionierat, în destinul mai larg al culturii, în istoria însăși. Se împlinesc 125 de ani de la nașterea lui Artur Gorovei, fondatorul și animatorul primei reviste românești de folclor. Aniversăm, de asemenea, centenarul nașterii lui Victor Eftimiu și Ion Trivale, nume de referință pentru poezia, teatrul și critica primei jumătăți a secolului nostru. In 1889 a murit Veronica Micle, iar 25 de ani mai tîrziu — Dimitrie Anghel. Mai aproape de noi, acum un sfert de veac, au trecut în lumea umbrelor Al. O. Teodorescu și Ion Vinea, precum și trei iluștri cercetători ai literaturii române : Tudor Vianu, D. Caracostea și Mihail Valea. Sînt 50 de ani de cînd la Iași apărea „Jurnalul literar" al lui G. Călinescu.

Lista aniversărilor și comemorărilor „rotunde" din acest an e departe de a fi completă, oricum chiar și așa e revelatoare. Dar, bineînțeles, n-ar fi pe deplin revelatoare fără aducerea în prim-plan a celor două evenimente de excepție care sînt centenarele Eminescu și Creangă. 1889 este anul în care opera celor doi și-a început strălucita carieră în posteritate, o călătorie devenită, iată, seculară. Acum o sută de ani, poezia și proza românească și-au făurit emblemele duratei ca timp, dar, deopotrivă, ale duratei ca sinteză a spiritului creator național. Scriind mult, în acest an, despre Eminescu și Creangă, nu dăm curs unei convenții pe care într-un fel calendarul însuși ne-o impune, ci conferim interogațiilor, meditației noastre asupra operei celor doi un patos aparte, sinonim cu bucuria că scrisul lor e însuși gîndul și sufletul nostru. Marile sărbători ale culturii române din acest an sînt ale cuvîntului care a cristalizat esența spirituală a unui popor de unde cuvîntul însuși a venit, încărcat de har.

Eminescu și Creangă și-au publicat multe din marile creații în „Convorbiri literare". În ce ne privește pe noi, cei de azi, nu ne rămîne decît să încercăm a fi la înălțimea evenimentelor, să omagiem cum se cuvine, în aceste pagini, pe „eternii noștri păzitori ai solului veșnic".

A. C.

dimir Streinu a luat din călimara fiecărui scriitor studiat cerneala cu care a voit să-l zugrăvească.

3. Pasiunea lui Vladimir Streinu pentru lectura și interpretarea lui Eminescu este excepțională ca intensitate și consecvență. Dacă autorul a avut un reper la care s-a raportat mereu în judecățile sale sintetice asupra literaturii române și a reprezentanților ei de seamă (din domeniul poeziei), atunci lui Eminescu i-a revenit prioritatea absolută. O mărturie făcută de critic în anul 1964 conferă acestei atitudini directive și un admirabil suport uman, susținut de o conștiință ce s-a simțit întotdeauna solidară cu cea mai importantă valoare a literaturii naționale : „Citesc pe Eminescu de copil. L-am citit adolescent, matur și ceva mai mult decît matur. Îl voi citi la bătrînețe, de voi ajunge și acolo. Vreau să spun că am fost, sînt și voi rămîne însetat de el. Cînd mă gîndesc că la vîrste diferite și adesea chiar la aceeași vîrstă mi-a spus mai totdeauna altceva, îmi vine să cred că m-a mințit și mă minte mereu" (**Eminescu și cititorii lui**, în „Tribuna", VIII, nr. 24, 11 iunie 1964).

În fața operei eminesciene, cu rezerva ei imensă de **„frumusețe inanalizabilă"**, interpretul, oricît de priceput ar fi, încearcă o **„suferință critică"**, neștiind niciodată bine **„unde este poetul după care umblăm ? cum este ? care este ?"**. Ca urmare, înseși imaginile critice în succesiunea lor temporală, (în acest articol sînt amintiți Maiorescu, Gherea, Iorga și Călinescu), nu pot semăna între ele, de unde, cum spunea altădată și Ibrăileanu, o **„mulțime de Eminești"**. Asumarea și înțelegerea poeziei presupune, de fapt, implicarea criticului cu trăirile lui în chiar arcanele creației eminesciene, participarea, prin lectură activă, la viața ei secretă în care acesta pune ceva din ființa lui umană și intelectuală : „Fagurele imens al poeziei lui Eminescu are izvoare noi de miere pentru fiecare nou cititor și nouă generație de cititori sau cititorii consumă și o miere pe care singuri și-o depun în el ? Nu știu de voi răspunde. Știu că-l voi citi încă o dată și nu pentru ultima oară" (**Ibidem**). De fapt, răspunsul dat de Vladimir Streinu s-a alcătuit, în timp, dintr-o succesiune de afirmări critice asupra operei poetice eminesciene, toate izvorîte din credința că aceasta nu este niciodată istovită de analizele unui interpret.

Criticul, ca teoretician al poeziei, a fost preocupat stăruitor de relația text-receptor pe care a gîndit-o într-un spirit de evidentă modernitate. Pentru Vladimir Streinu **poezie** nu este numai ceea ce au scris și ne-au lăsat poeții. Spațiul de naștere al poeziei se află și **„între poet și între cititor"** în sensul că acesta din urmă este el însuși **„un factor de poezie"**. Cititorul simte poezia ca pe un fagure plin, dar peste mierea poetului își **„pune mierea proprie pe care singur o consumă"**. Concepția criticului este memorabilă : „aceasta înseamnă că o singură poezie are atîtea chipuri pe lume cîți cititori are, dacă ei înșiși sînt într-adevăr bine orientați asupra acestui fenomen misterios care se cheamă poezie" (**Pagini de critică literară**, IV, Ed. „Minerva", 1976, p. 409).

Situîndu-se pe o asemenea poziție critică, Vladimir Streinu se înscrie, de fapt, într-un spațiu strict de modernitate pe care îl controlează detașat, cu toate că structura lui sufletească și înclinațiile literare sînt mult mai clasiciste.

De la primele articole consacrate lui Eminescu în 1926 și pînă la ultimele apărute în 1970, demersul său analitic se îngemănează armonios cu teoretizările literare, grupate, de regulă, în jurul ideii că **tradiția** și **modernitatea** formează o simbioză de neclintit. Modernitatea este veritabilă în măsura în care spiritul novator, ca agent al progresului față de formele vechi, însumează, printr-un proces critic de selecție, **„tradiția dinamică, opusă tradiției mortale"**. Astfel, termenii **tradiție** și **modernitate** nu mai sînt considerați antagonici, ci ca realități ce se completează intim și se explică în profunzime unul prin celălalt.

Mihai DRĂGAN

Cercurile cunoașterii

Ființa eminesciană, prin actele sale superioare, se raportează mereu la infinit, care exercită asupra ei fascinația nemărginirilor și, totodată, teroarea limitelor. Făcînd primii pași pe tărîmul cunoașterii, ea simte voluptatea dionisiacă a călătoriei interstelare, dar și teama risipirii în „lumi fără hotar". Există un mijloc eficient, prin excelență romantic, de a evita pericolul : „Cînd omul risipitu-i, un lut fără suflare, / Sufletul în afară rămîne surd și orb (...) / Dar înăuntru-i este o lume-ntinsă mare...". Coborîrea în bogata viață sufletească susține ascensiunea cosmică temerară, o face reală, „aievea". „Omul are un stăpîn, și acela e infinitul" este o însemnare cu rost psihologic și filozofic a omului eminescian. Zborurile în necuprins nu sînt un simplu joc al fanteziei nestăpînite, ci un act de inițiere, de „cercare", iar zburdălnicia imaginativă apare ca lipsită de seriozitate atîta timp cît nu se leagă de raporturile adevărate cu eul, infinitul.

Incurajat de propriile gînduri, în care se oglindește narcisiac, feciorul de împărat fără stea din „Povestea magului călător în stele" are revelația geniului, care e, fără îndoială, piatra unghiulară a universului eminescian : „A geniului imperiu : gîndirea lui anume, / A sufletului spațiu e însuși el...".

De o sfericitate perfectă, universul eminescian este întemeiat de geniu și definitivat de geniu ; deosebirea de nuanță dintre geniul începuturilor, și cel al finalului ataractic explică devenirea eului în care au fost puse „nemargini de gîndire".

De fapt, în sîmburele originar al viziunilor poetului sînt două genii : unul, cel din „Povestea magului călător în stele", este un Narcis, ușor cosmizat, îmbătat de voluptatea oglindirii în „glasul tremurat și dulce" al gîndurilor sale din lungile reverii, și simțind un fel de încîntare de sine în procesul revelării nemarginilor interioare ; cel de-al doilea e geniul desperării din „Andrei Mureșanu", îndurerat de conștiința limitelor terestre, de imposibilitatea de a cunoaște „puterea care toarce al vremii fir".

Există, oare, o opoziție tranșantă între ele ? Nu. Sînt raporturi de complementaritate, de întregire reciprocă, ei fiind doar două ipostaze ale unicului Geniu, care cunoaște din două perspective : aceea a Mergătorului **deasupra**, și aceea a Mergătorului **prin** lume și istorie. Ascensiunea alternează cu o coborîre bruscă, iar aceste mișcări contrare sînt expresia unei profunde dialectici ; în ipostaza sa finală din „Luceafărul", Geniul, fixat apolinic în cosmos, are doar nostalgia **coborîrii în jos**, spre contingent, spre tărîmul **norocului** și al **sorții**. Cercul cunoașterii nu se închide, însă, nici aici, știm prea bine că Eternitatea **nemuritoarea** se rece se întrupează în arhei pămînteni, astfel încît în fiecare om încearcă să pătrundă spiritul universului. Este gîndul adînc pe care ni-l mărturisește Eminescu în parabola kantiană a Archaeus-ului, gînd ce umanizează cosmosul, ni-l face familiar, apropiindu-l de înțelegerea noastră.

Narcisul cosmic, feciorul de împărat fără stea, seamănă generos alături de gînduri, fiind, în fond, un centru mișcător, fără conștiința existenței circumferinței (cu alte cuvinte, se află într-un cosmos sferic pascalian, în care subiectul cunoscător și obiectul cunoscut se contopesc într-un centru aflat pretutindeni). Gîndurile se înlănțuie în chip firesc în ispititoarele „lungi reverii". În „Andrei Mureșanu" (varianta din perioada „Poveștii magului călător în stele"), Geniul este un cerc înscris în **cercul strimt**, existențial, unde firul de patimi se reia și se toarce iarăși, unde răul și binele, viața și moartea inițiază jocul automat al „migrației eterne". Revolta sfărîmă gîndirea în „așchii sclipitoare", o sărăcește și o uniformizează ; gîndul, deși strălucitor, ridică abia un grăunte din povara greoaie a mizeriei comune. Lumea e împărțită în două, iar eul eminescian simte, asemeni lui Faust, eroul goethean, „două suflete" în adîncul lui. Durerea se reia ciclic într-un astfel de **cerc strimt**, el fiind un călător etern.

Așa cum pe Narcisul cosmic bogăția lăuntrică îl elibera de teroarea spaimei de destrămare în haosul stelar, pe Geniul desperării îl salvează Visul, în varianta „Mureșanu" din 1886. Regele Somn, care îi continuă dialectic pe Regele Lin din viziunile timpurii și pe Regele Lear, proiecție a gîndirii descumpănite din „Împărat și proletar", îl redă izvoarelor dulci ale vieții.

Astfel, în chip hegelian, geniul eminescian înaintează prin cețurile incertitudinilor și, mînat mereu de setea de absolut, tînjește spre noi limanuri de limpezime.

Atunci cînd se pătrunde gîndul că nu va putea cuprinde prin intuiție Totul, că, deși se simțea făptură superioară, din stîrpirea zeilor, este, totuși, un pigmeu, Faust-ul goethean va încerca să se sinucidă. Eul eminescian, pentru a obține realizarea de sine, caută să armonizeze ceea ce se dezbină. Cercul antinomiilor maniheiste, care-i sfîșie gîndirea, este împrejmuit de cercul salvator al Visului recuperator, descris în jurul ființei sale dezbinate de Regele Somn.

Romanticul știe că este „punctul central, izvorul sfînt", după cum se exprimă în cîntec Astralis, eroina lui Novalis. Acest gînd al centralității eului, mereu hrănitoare cu licori revitalizatoare, mereu deschizătoare de alte etape, superioare, ale realizării de sine, constituie miezul incandescent al universului eminescian. Înaintarea prin cercuri este de neconceput fără revenirea instinctivă la centru, aceasta fiind, la Eminescu, eul originar, Narcis. Reflexele adunate în oglinzile expuse spre lumea dinafară sînt grabnic focalizate retrospectiv, în oglinda centralizatoare. Procesul realizării de sine eminescian este o odisee spectaculoasă, de trecere prin cercurile concentrice ale „cercării". Fiecare nouă probă sau **cercare** (expediția cosmică a feciorului de împărat fără stea nu era decît prima și fundamentala probă a omului de geniu, la care l-a expus infinitul) presupune o nouă întoarcere spre „izvorul sfînt", spre eul pur. Orice punct al cunoașterii se leagă instantaneu de punctul de plecare, contopit cu acest eu, capabil de a da impulsuri noi. Descoperirea lumii obiective înseamnă, la romantici, redescoperirea adîncimii propriului eu, iar cucerirea de spații este revelatoare în măsura în care ele asigură exploatarea bogăției sufletești a acestuia. Cum se produce această centralizare și o asemenea îmbogățire datorită axării pe un centru originar ? O știm tot de la romanticul romanticilor — Novalis ; percepțiile nu sînt decît niște raze, pe care eul le emană și le răspîndește în toate direcțiile în mediul înconjurător elastic, sau refracțiile acestora în același mediu : în jocul inițiat de raze, eul își cunoaște și mai adînc felul de a fi, are sentimentul dezmeticirii din somn și al pătrunderii luminii în lumea sa lăuntrică. Omul romantic poartă în sine deprinderea de a înflori în toate sensurile — consideră autorul „Discipolilor de la Saïs", pornind de la un centru de adîncime infinită.

Simbolul adîncimii infinite este, la Eminescu, Narcis-ul preschimbat fie în feciorul de împărat fără stea, fie în poetul care se întîlnește cu Odin, fie în păstorul turmelor viselor (păscute „ca oi de aur"), fie în monoactorul Teatrului iubirii, unde e cu-adevărat **îndrăgitul** și **îndrăgitorul**, fie în ipostaza sa coronară, grav cosmizată, a lui Hyperion.

Firește, înaintarea în cercuri nu este „liniară", (prin salturi mecanice dintr-unul într-altul sau altminteri), ci dialectică, desemnînd un proces de devenire, de progres capricios în interiorul fiecărui cerc. Principiul ascendență-descendență, mișcare-retragere (contragere) se dovedește și la nivel microcultural. Teroarea zeului întemeietor de lumi, despre care vorbește prin intermediul unui blestem îndreptat contra propriei ființe (cu atît mai amar, cu cît capătă chip de rugăciune progresiv-amară, ce culminează cu dorința dispariției fără urmă în stingerea eternă), desfășoară un fir care duce spre contopirea senină, de esență mioritică, cu Totul, în „Mai am un singur dor", intitulată, într-o variantă, „Dorința unui dac".

O evoluție cu tîlc asemănător vom întîlni în Erosul eminescian. Într-un exercițiu de tinerețe naiv și neatins încă de simțul armoniei ; femeia era contemplată în apele liniștite ale sufletului, chipul ei fiind propagat de stelele nopții în „cercuri ușurele" : „Nainte de a privi în a ta față / Tu, Dumnezeu și suflet minții mele / Ca lacul lin era a mea viață / Și pînă-n fund priveam a nopții stele / Abia-ncrețea sub zefir de dulceață / A ei gîndire în cercuri ușurele". Chemarea în „codru la izvorul care tremură pe prund", nefiind auzită de iubită, devine zadarnică, așadar imaginea Ei este reactualizată, spiritualizată cu ajutorul imaginației. Mai apoi, se încercă o readucere în zona demonică („Un demon tu îmi pari, / Ce-ascunde foc din Tartar / și-o cumplită răceală"), și, alternativ, în cea a „farmecului sfînt" ori chiar în cea hyperionică.

In „Știința logicii", Hegel reprezenta revenirea frecventă a eului din planul ideilor proprii tot ca pe un sistem de cercuri concentrice, care se proiectează dintr-un centru fix : cei care își concep eul ca infinitate sînt ei înșiși infiniți, adică reflectări continue asupra lor, înșile, ce pot fi înfățișate nu ca simple cercuri, fiind, la rîndul lor, cercuri ale acestora...

Cercurile cunoașterii eminesciene sînt — în funcție de stările psihologice ale eului și de perspectiva din care privește — luminoase sau umbrite, pătrunse de fiorul înființării de lumi, al alcătuirilor demiurgice, sau de dorința demonică de desființare, de prăbușire sau stingere în neant, puse sub semnul încîntării narcisice sau al beției dionisiace a simțurilor, ori acela al acalmiei apolinice. Geniul apare, astfel, în postura ambivalentă de creator de lumi sau de „fantasmă nesfîrșită și totuși diafană / Din lume exilată neaflînd limanul său, / Demon gonit de-a pururi de ordinea tirană" sau chiar de sfărîmător de sisteme solare. În latența intimă a viziunilor se face simțit, însă, oricînd un efort de armonizare a părților dezmembrate, a celor două suflete (astral și terestru), a pămîntului cu cerul. Principiul demonic, ce izbucnește violent în zona hibris-ului, a lipsei de măsură a pasiunilor, este urmat îndeaproape de principiul creator, demiurgic, care construiește punți spre treptele superioare ale realizării de sine. Rugăciunea și dorința poetului din „Mai am un singur dor" sînt polii caracteristici ai unei asemenea modificări de perspectivă lăuntrică a viziunii.

Cercurile acestea, toate, sînt înfățișate într-un dialog structurat concentric în poemul-sinteză. Căci firul legendei Geniului care „dacă nu cunoaște nici moarte și numele lui scapă de simpla uitare, pe de altă parte însă, pe pămînt nu e capabil a ferici pe cineva", care „n-are moarte, dar nici noroc", se va întoarce din **cercul strîmt** al pasiunilor și intereselor terestre, dilatîndu-se pînă la proporțiile Cercului cosmic însuși, vegheat sever de ochiul Demiurgic, și pus sub semnul necesității implacabile.

Intr-o variantă a finalului, regăsim o revelatoare imagine a **micului eu** : „Tu îți atîrni de micul eu / Speranță și durere, / Te legi cu mii păreri de rău / De omul care piere".

Așadar, neșansa Cătălinei este de a nu putea ieși din cercul micului eu, spre a transgresa zonele cunoașterii care duc spre Cercul Marelui Eu, simbolizat de Hyperion.

Cu toate acestea, nu trebuie să înțelegem că ne aflăm în fața a două cercuri antinomice. Este vorba despre faptul că, prin cantonarea în cercul micului eu, Cătălina nu va putea avea conștiința Totului, în vreme ce Hyperion o are, iar cercul său este în imediata vecinătate a cercului Demiurgului (ca simbol al cunoscătorului suprem), care le înscrie pe toate celelalte : mici și mari. Între cercul hyperionic și cel **strîmt** este o distanță necuprins de mare.

Mihai CIMPOI

Convorbiri — 1889

Darea în seamă „răpede" concepută de logofătul Barbu Știrbei asupra stării Principatelor Valahiei de la 15 nov. 1829 și pînă la 1 iulie 1831 este în fapt un corn al abundenței în privința unor date deosebit de semnificative. În mod cert „Tractatul" de la Adrianopol n-a făcut decît să consfințească și să faciliteze „lucrarea" unei noi spiritualități și atitudini patriotice autohtone premergătoare largii mișcări pașoptiste. Începînd cu delimitarea exactă a fruntariilor sudice pe talvegul Dunării cînd „88 de insule, care trebuiau restituite Valahiei, fură însemnate prin prăjini purtînd culorile naționale" și continuînd cu desființarea „raialelor" de la Giurgiu și Brăila, totul s-a petrecut cu un calm firesc și largă adeziune locală, așa încît „proiectul de regulament asupra municipalităților" prezentat de însuși autorul raportului, ca însărcinat al Divanului executiv, locuitorilor celor două orașe era dinainte adoptat. Numai „printr-o străduință pe care patriotismul singur o poate susține" s-au înfăptuit în acest timp record : stîrpirea ciumei ce ajunsese aproape endemică, înfrîngerea foametei și cultivarea frăției de peste Milcov („exportarea porumbului, hrana de căpetenie a locuitorilor, fu oprită în Moldova, afară de ceasul cînd trebuia să vie în ajutorul populației din Valahia") combaterea jafului „legal sub un regim slăbit", desființarea vămilor interne („împovărarea era cu atît mai ușor de făcut, cu cît tariful ce slujea de bază percepției nu-l putea citi țăranul"), desființarea vornicieί de pripas (amenzile „fixate" de proprietari pentru vitele rătăcite și rechiziționate abuziv), stabilirea carantinelor sanitare la graniță, organizarea miliției naționale, revizuirea caselor de binefaceri (fă important : privitoare la spitale, școli — deci mai multe — n.n. — orfelinate etc. „care nu fuseseră supuse la nici un control în timp de trei ani"), organizarea comisiilor de salubritate, de stare civilă (lipsa de evidență în domeniu fiind una din „gravele inconveniente"), de despăgubire a scutelnicilor (în interesul marilor proprietari, de fapt) și, mai ales, recensămîntul general, după o metodă nouă, aparent complicată, dar ingenioasă și eficientă. Privind astăzi tabloul sinoptic, general, observăm existența atît în Valahia mare, cît și în Valahia mică (Oltenia) a nu mai puțin de 3562 de sate, slujite de 6861 de preoți, 2710 diaconi și 2920 cîntăreți de strană, desigur cu toții „necontribuabili". Se constată în schimb, e drept, la... ultima rubrică, existența a 59.362 de „Minori în stare de a lucra". Intregul principat număra 272.974 de muncitori de profesii nespecificate, dar declarați ferm în această categorie socială, iar în privința componenței etnice se înregistrează doar prezența a 5249 de „Emigranți bulgari" și a 4453 de „Țigani ai statului", în majoritate „aurari". Dacă aceste noi instituții n-ar fi funcționat cu energie și sprijinul larg al populației, constată cu justețe Barbu Știrbei, atunci e foarte probabil că „un popor întreg ar fi fost crezut bun de pus sub epitropie, s-ar fi declarat că e atins de o boală incurabilă și că nu e cu putință de a-și aduce vreo îmbunătățire". Ceea ce, desigur, n-a fost cazul.

În restul sumarului : O ochire istorică asupra inamovibilității judecătorilor de Al. Papadopol Calimah, cu referiri la opoziții partinice asupra chestiunii în decurs de peste 87 de ani, sfîrșitul nuvelei **Un drum greșit** de Duiliu Zamfirescu, capitolul „Urmările palmei" din romanul **Lascăr Viorescu** de Wilhelm de Kotzebue, traduceri la fel de spumoase din Horațiu datorate lui D.C. Olănescu.

Lucian DUMBRAVA

Proximități

De la o revistă la alta

Ce mai e vechi și ce mai e nou în de acum „venerabila“ revistă „Poetique“? Din comitetul de redacție care o lansase în 1970 n-a mai rămas niciun nume: Hélène Cixous a părăsit mai de mult grupul, Gérard Genette și Tzvetan Todorov se ocupă doar de colecția omonimă. Direcția revistei e asigurată, de cîțiva ani buni, de o singură persoană: Michel Charles, cunoscut ca autor al unei **Retorici a lecturii.** Să răsfoim cele patru numere apărute în 1988. Structura revistei a rămas, în mare, aceeași: studii grupate în jurul unei teme (numărul 73 — Spațiu și literatură, 74 — Rescrierea, — 75 — Teatralitatea), dosare, „mises au point“. Numele de rezonanță, numele monștrilor sacri ai „noii critici“ sînt prezențe rarisime; revista e, în schimb, deschisă unor cercetători din afara granițelor Franței, activînd în centre universitare îndepărtate, uneori chiar „exotice“ (Montreal, Cairo, Tokio, diverse universități americane etc.). Chiar dacă poetica își rezervă, cum e și firesc, partea leului, evantaiul demersurilor și metodelor e mult mai larg, trădînd voința de a instaura un climat de toleranță și deschidere. Literatura nu e singurul obiect de studiu: se publică cercetări despre fotografie, pictură, istorie, teatru, benzi desenate. Impresia generală e de „bric-à-brac“ pitoresc.

Mărturisesc că, din cele patru numere, singurul nume cunoscut îmi era acela al lui Philippe Hamon, vechi colaborator al revistei, autor, în nr. 73, al unui studiu privind relațiile dintre „Text și arhitectură“. Dar cum nu notorietatea numelui contează, să semnalăm cîteva din contribuțiile mai interesante. Norman Doiron încearcă o definire a „artei călătoriei“, pornind de la relatările de călătorii din secolul al XVII-lea. Massimo Fusillo se întoarce și mai mult în timp, la Lucian din Samosata, analizînd trecerea de la satiră la utopie. Joël Blanchard examinează modul în care era legitimată, în secolul XV, compilația iar Martine Debaisieux regăsește sursele antiromanului în „istoriile comice“ din perioada clasicismului (Sorel, Scarron). Să mai notăm studii care se ocupă, în adîncime sau tangențial, de La Fontaine, Diderot, Voltaire, Michelet, Flaubert, Pascal, Balzac; clasicii continuă, așadar, să stimuleze atît apetitul teoretizării cît și imaginația critică. Le fac pandant, în alte studii, „modernii“ Claudel, Ponge, Valéry, Yves Bonnefoy, Cendrars, Joyce, Claude Simon. Sugestii metodologice vin uneori din direcții neașteptate: științele juridice, spre exemplu, prezente în două studii, „Roman polițist și Text juridic“ de Claude Amey și „Sistemul stărilor de cauză“ de Sebastian T. Mc Evoy. Psihanaliza intră în acțiune în relectura **Scufiței roșii** pe care o schițează Claude de la Genardière (sub un titlu edificator: „Dans l'entre-deux-mères“). O investigație pur antropologică este aceea a lui Jean-Paul Dumont: „Dialog de mituri“ (subintitulată „Etiologia plurală a unei insule din Filipine“). Josette Féral și Tadeusk Kowzan circumscriu și definesc „teatralitatea“ referindu-se la Huizinga, Stanislavski, Meyerhold, Piscator, Grotowski. În fine, Gérard Cordesse încearcă, dacă pot spune așa, imposibilul: reia un subiect ce părea „clasat“, perspectiva narativă, și sugerează o nouă modalitate de stabilire a tipurilor de focalizare; Genette este aici, bineînțeles, referința principală, ca și, de altfel, în alte studii, care trimit mai cu seamă la **Palimpsestes.**

N-am citat decît o parte din articole și constat că lista a luat proporții. Impresia de ansamblu e, repet, de diversitate (pînă la eclectism), de depășire a unei anume rigidități pe care o implică poetica „în stare pură“. Fără să fie spectaculoase, metamorfozele revistei ne indică, în fond, pulsul cercetării literare contemporane.

De la o publicație de autoritate, la un „out-sider“: „Approches“, caiete de poezie, critică și artă editate de Universitatea din Haifa cu sprijinul Institutului de Istorie și Civilizație franceză. Redactor șef este Jacqueline Michel, secretariatul e asigurat de Marlena Braester, din comitetul de redacție mai fac parte Max Bilen, Marc Bouchacourt, Claude Gandelman, Esther Levinger. O revistă aproape artizanală dar bine concepută, cu numere tematice remarcabile, cum ar fi cel despre Fundoianu apărut în 1985, semnalat favorabil și în presa noastră. Ultimul număr pe care l-am primit, din 1988, include poezii, studiul foarte solid al lui Max Bilen despre „Kafka sau povestea scriiturii“ precum și un grupaj de articole privind estetica filmului (analize pe filme sau texte de Antonioni, Raul Ruiz, Jean Renoir). Excelent transcrisă, păstrînd intactă spontaneitatea intervențiilor, masa rotundă pe marginea filmului lui André Engel **Veneția salvată** și a relației teatru-cinema. Proiectele redacției sînt, după cîte se pare, ambițioase, în ciuda dificultăților de tot soiul (în patru ani au apărut doar șapte numere). Ținuta revistei, de o reconfortantă acuratețe, legitimează cu prisosință astfel de planuri.

Al. CĂLINESCU

panoramic editorial

Ion POGORILOVSCHI: „Arhetipul expresiei lirice românești“

Înscriindu-se pe linia modurilor de gîndire asupra tradiției și a căutărilor în sfera spirituală, noul studiu al lui Ion Pogorilovschi despre **Arhetipul expresiei lirice românești** se impune prin finețea argumentării și prin spiritul metodic al expunerii, contribuind la inițierea cititorului într-o problematică de specialitate susținută de o amplă bibliografie.

Metodic, autorul definește dintru început **ideea de arhetip,** identificînd-o cu o paradigmă sui-generis a unei viziuni filozofice, drept o **realitate esențială** — respectiv: „rînduială a liricii noastre“. Scopul amplei sale investigații se întrevede în posibilitatea de reîntoarcere „în sfera de meditație filosofică asupra ființei spirituale a neamului“... În această ordine de idei, autorul descoperă în **catrina** populară o închegare primordială — purtătoare a unor note fundamentale, precum: originaritatea, reprezentativitatea și exemplaritatea, catrina putînd fi comparată în planul literaturii universale cu **rubaiatul** persan sau cu **hairenurile** armenești, respectiv cu forma **tanka** a liricii japoneze... Analizînd pe larg și din diferite unghiuri structura catrinală a liricii folclorice, autorul ajunge să identifice catrina cu poezia însăși. În partea a doua se întreprinde o minuțioasă descriere a arhetipului, urmărind modulările maxime și configurația ideală, operînd totodată reducții „în dorința unei cît mai limpezi translări spirituale din fenomenalitatea în paradigma producerii liricii românești“, în vederea **depistării mecanismelor** productive profunde ale liricii autohtone...

În cea de a treia parte, se pune în lumină ceea ce el numește **elocvența arhetipului,** respingînd atît afirmațiile/ipotezele potrivit cărora „poezia ar fi premers ontogenezei“, cît și tezele despre originarea textelor noastre lirice, de vreo sută-două de ani, considerînd, pe bună dreptate, că „e greu de conceput și de revendicat ca a noastră o creație poetică lipsită de casa ființei sale, adică de suportul limbii române“. În consens cu studiile lui Mircea Eliade și Constantin Noica, autorul apreciază arhetipul ca „marca diferențiatoare a liricii noastre în concertul liricilor europene tradiționale“, considerînd patosul originarului drept o caracteristică a modului de gîndire contemporan. Scoțînd în relief notele esențiale ale arhetipului (exemplaritate, arhaicitate, specificitate) și conclude că ceea ce diferențiază lirica noastră de cea a altor popoare este — printre altele — sentimentul rînduielii, evidențiat de întreaga noastră lirică.

Este cazul să precizăm că deși se pornește cu precădere de la creațiile folclorice — pe care sînt fundamentate concluziile sale teoretice despre arhetip —, Ion Pogorilovschi nu-și limitează aria de cuprindere doar la folclor, ci tinde a reține sub obiectiv întreaga producție lirică: „De la Cantemir pînă la Mircea Eliade și C. Noica cuvîntul arhetip răsare pe cele mai de seamă vîrfuri ale cugetării filosofice românești“.

Elevat, bogat în sugestii, studiul lui Ion Pogorilovschi se adresează deopotrivă inițiaților, dar și tuturor celor preocupați de problemele liricii naționale, din perspectiva devenirii arhetipale.

Simion BĂRBULESCU

Gheorghe ISBĂȘESCU: „Garsoniera 49“

Garsoniera 49 se transformă treptat dintr-o locuință obișnuită într-un spațiu mitic — „un substituit al realității — unde se poate medita după bunul plac, în compania unor personaje legendare, obligate de împrejurări să-și alcătuiască un program de activitate riguros. Orașul își are epopeea lui: „Cetatea? Vatră sacră indivizibilă. Un exercițiu / al marii familii“. Desigur atmosfera impune filosofarea în limitele vechilor concepții eline, referitoare la **cetate** și rolul acesteia. Dar nu numai cetatea poate să-și aibă epopeea ei; chiar și omul — **cetățeanul cetății** —, cel simplu, pierdut în mulțime. Dintre aceștia preferat pentru existența sa duală este Ulise sau Scribul cel care caută să-și regăsească chipul în „oglinda roșie“. Nu lipsesc nici „obiectele“ menite să mobileze spațiul mitic: un Pegas de ceară care ți se poate oricînd topi, sau, acel dar al aheilor — calul troian — calul de lemn, calul obez pe care ei „își notaseră în tinerețe numărul de telefon al Păsării Paradisului“. În intimitate deplină, Ulise conversează cu doamna Clio: un dialog cu revelații imediate: „Și relieful cetății se aprinde treptat în priviri / cu cît simțurile prelungesc realitatea mai mult / și linia vieții din palmă simte și ea / înalta temperatură. / Da, Doamna Clio poate spune că i-au ieșit / cuvintele de foc pe gură“ **(Sacrele incantații).** Din cînd în cînd reveriile sînt întrerupte de vocea gravă a Scribului: „Nu numai o cetate își are epopeea ei ci și vizorul ei / magnetic: casa / Scările de marmură, fiecare etaj / Chiar garsoniera lui Ulise, vulnerabil bagaj. / Ușa, biblioteca, oglinda, patul, Fereastra / prin care respiră, în țară, cartea aceasta“. **(Viața particulară).** Străvechea cetate are „un depozit de întîmplări“, cu enigme și evenimente admise, unele din ele nedorite, cum sînt cele exprimate în poemul **„Urgență cotidiană“** pentru care se improvizează în grabă o „foaie de temperatură“, în speranța că vor putea evita consecințele nefaste: „Pînă-n adîncul ființei privim azi cetatea / prin oglinda retrovizoare / a mașinii de tocat inimi“. În cele din urmă lucrurile își urmează cursul lor obișnuit: cetatea „pîlpîie în lampa de sudură a veacului“, Psihee întocmește un chestionar sociometric, băiatul cu sînge „tranzistorizat“ încearcă între dinți cuvintele ca pe niște bani, legăturile dintre sentimente sînt făcute de cabluri, în timp ce din adîncuri abia se mai aude: „glasul mamei care mai ține pe tăblițele de os / socotelile neîncheiate cu mine“. De altfel mitologia micii familii are un farmec deosebit: **părinții** stau în tablouri, cuminți, și doar cîteodată o mică schimbare provoacă stări de neliniște: „Ce s-a întîmplat cu tine tată? În ce tablou te-ai / mutat?“; **fratele** mai mare îneacă o frunză într-o vioară, e „...o întindere de arcuș / pînă unde părinții se mai suspectează unul pe altul“, iar **surorile** zilnic te ceartă. **Garsoniera 49** este — cum spune poetul — reședința optică a pelerinului din Cartierul Latin al orașului. Ieșirea din acest spațiu e o mare decepție: "crezînd că e intrarea principală la circ / deschizi ușa, și, brusc, te trezești sufocîndu-te / în cușca tigrului unde-ți vezi speriat întîmplările de pînă atunci arătîndu-ți ochii sticliți / de tablă zincată / chiar așa: toate întîmplările de pînă atunci / și tu selecta lor hrană“ **(Viziunea acelei seri).** Discursul poemelor, prozaic prin excelență, în ciuda unor „false podoabe stilistice, relevă un poet interesat numai de aspectul noțional al textului, de liniile de forță ale acestuia, de semnificația general-umană a mitologiilor personale.

George BĂDĂRĂU

Coriolan PĂUNESCU: „Dimineața din cuvinte“

Poetul exersează îndeobște în registru bucolic descinzînd parcă din **Patriarhalele** lui Șt. O. Iosif, din „icoanele“ sale, cu același instinct al satului și cult al „bătrînilor“ al istoriei (Decebal, Ștefan), al tradiției, al folclorului, cu același sentimentalism, dar cu o nostalgie „a originilor“ mai apropiată de expresia modernă a acesteia. Să vedem, mai întîi, aplecarea imnic-idilică și preferința pentru peisajele silvestre și cîmpenești. Pe această linie, Coriolan Păunescu pune în mișcare mai toată recuzita care caracterizează așa-numitele cîntece ale pămîntului: „semințe încolțite“, boabe de grîu, lanuri, „holdele împlinite-n grăunțe“, „tegumentul nepieritor al seminței“, „drum de păduri“, „patria de aramă“, „netede șesuri“, „rod răsturnat în cîmpii“, „bronzul podgoriilor“, „clocotul pădurilor“ etc. etc. Este imaginată o adevărată gură de rai, patronată de bătrînii care „coboară cu sîngele-n noi“, de „bărbații aprigi“ de odinioară, de voievozi și oieri. Totul indică **statornicie, trăinicie** (acestea sunt chiar titluri ale unor poezii), „liniște și visare“, „pașnică trăire“. S-ar zice că viața e în roz, că totu-i vis și armonie, ca poetul, dăruit cu „fluiere de tei / Cu cîntecul oierilor pe buze“, e „biruitor prin vreme“; dar această cuminte beatitudine se vede din cînd în cînd amenințată de iuțeala și clocotul vremii, de tarele civilizației de tip citadin: „Puneți coșul jos, / Țărănește, / Cum știți de la tata, / Și povestiți ce mai este / În fabricile voastre. /.../ Și de ce vă încruntați / Cînd vă întreb ce semănături / Mai aveți pe la ușa blocului? / Voi știți că așa întreabă plugarii / / Toamna, / Cînd se întîlnesc pe la neamuri“ **(Obiceiuri).** Se vede aici, în ultimele versuri, o tristețe pusă în ton sorescian. În general, poetul în discuție — un pastelist — încearcă o paletă în care predomină, obsedant, **albul,** iar ca atitudine, preferă mai degrabă seninătatea, extazul, liniștea: „Mă cuprind numai de liniște, / Parc-aș trăi fără de vîrstă / Într-o pădure rece / Și fără sfîrșit!“ **(Mă cuprind de liniște)**

C. TRANDAFIR

Gheorghe BOTEZ: „Vis astral“

La o vîrstă cînd majoritatea poeților scriu memorii, Gheorghe Botez debutează editorial cu un volum pe care îl merita demult, el fiind unul dintre membrii fondatori ai Cenaclului „Ion Creangă“ din Iași, prezență discretă în peisajul cultural, cu rare colaborări la publicații precum „Convorbiri literare“, „Clubul“, „Pentru patrie“, „Munca“, „Flacăra Iașului“. **Vis astral** (Ed. Litera, 1988) este o bună carte de poezie exprimînd (prin titlu chiar, dar și prin tematica poemelor) profesiunea autorului (pilot aviator) și, deopotrivă, pasiunea sa. Firește, **zborul** reprezintă motivul liric cel mai prezent în paginile volumului; o poezie a **duratei** de dincolo de **vremea** dată omului se ivește din „zborurile planate“ ale aviatorului-poet: „Pomul meu din fereastră / Crescuse-mi părea Într-o noapte / Cît bolta albastră Și cu aripi diafan prelungite în somn / Zburam printre florile / Imensului pom; / Și florile-s stele / Și stelele-s vis / Un spațiu de aștri / Țesînd paradis; / Creșteau și creșteau / Ghirlande-aurii / Ghirlande-argintii / Miliarde de stele, / Ca globuri de raze / Palpitînd, înmiind / Diamante și perle / Și glasuri în coruri / Pluteau peste cer / În vrajă de-albastru / Și straniu mister; / Pluteam între cer și pămînt / Ca un cînt / Printre umbre de ramuri / Sidefate-n lumini / Și zburînd atingeam cu aripa / Sclipindele sfere / Rotind pe-nălțimi, / Cînd văzui o sămînță de stea / Palpitînd indecis; / Inima mea / Inima mea / Licărind între raze / Învăluită de vis“ **(Poemul din fereastră).** Starea lirică este, cel mai adesea, aceea de **uimire** în fața misterelor cîteodată de nepătruns ale vieții: zarea, marea, bolta, stelele, visul noaptea violetă, florile neprihănite desemnează un orizont poetic cu sonorități eminesciene: „De neființă mă cuprinse teama / Și te chemam dorită Teriama; / Legat în mal / De piatra-nțepenirii / Vedeam obrazul tău deasupra mării / De-o veșnicie / Te-așteptam să vii / Să mă desprinzi din lutul / Robit pietrificării; / Vedeam obrazul tău deasupra mării / Și mîinile-ți prin valuri / Le întindeai spre mine / Tactil găsindu-mi trupul / Și gura încleștată; / Și trupul tău de apă / Simțeam cum mă cuprinde / Sangvinic cum pătrunde / Cu tainicul fior; / Ardentă încleștare / M-ai smuls din mal spre valuri / De ritm fremătător. / De-atunci plutim luminii / Pe apa cea adîncă / O singură visare / Ce dăinuiește încă“ **(Teriama). Vis astral** impune atenției un poet delicat, fermecător chiar în multe din miniaturile sale lirice.

Ioan HOLBAN

Urme pe zăpadă

Rondul de seară

Dacă oamenii din orașul nostru (ca toți semenii lor de pe această planetă) nu ar fi atît de grăbiți, ar fi observat de mult, în unele înserări de iarnă, pe bărbatul care se plimbă ore în șir prin piața centrală, purtînd cu el un buchet de flori, așa cum își poartă mîinile adolescenții, cînd li se par prea lungi. Eu l-am văzut încă din primii ani, cînd și-a făcut apariția aici. Florile de atunci sînt ca și cele de astăzi, garoafe, ochii i-au rămas neschimbați, plutind într-un amestec de bucurie și tristețe, însă restul, adică părul de culoarea argintului vechi, fruntea chinuită de riduri, obrazul uscat, umerii aplecați și pasul nesigur cu greu mai pot aminti de tînărul cunoscut de mine în anii aceia... Cr că era în primele zile după sărbătorile de iarnă, într-o înserare în care ningea liniștit, cînd l-am văzut ieșind din florăria de unde eu însumi cumpărasem, puțin mai înainte, garoafe. Ale mele erau albe, ale lui, roșii. L-am ocolit mai multe minute, spunîndu-mi că era destul de caraghios să vezi doi tineri așteptînd în același loc și care amîndoi păreau că nu știu cum să țină florile, schimbîndu-le dintr-o mînă în cealaltă mînă, sau aprinzîndu-și țigările cu oarecare nervozitate și uitîndu-se cam speriați în toate părțile, ca nu cumva să le scape, din prima clipă, la apariția în piață a acelor ființe cărora le erau destinate garoafele. Poate și el gîndea la fel ca mine, fiindcă m-a ținut la distanță și, de cîte ori ni se întîlneau privirile, se răsucea brusc pe călcîie, întorcîndu-mi spatele. Însă, după vreo jumătate de oră, s-a îndreptat spre mine și, oprindu-se în fața mea, mi-a spus rîzînd: Nu avem încotro, trebuie să mai așteptăm, nu? Ce-ar fi să intrăm în barul acela, să ne încălzim puțin? De acolo vedem toată piața... Nu mai știu dacă m-a luat de braț, ceea ce îmi aduc perfect aminte este că am intrat în bar, ne-am așezat la o măsuță lîngă fereastră și, alături de florile noastre, chelnerița a pus două pahare cu coniac. Am ciocnit paharele, am băut puțin și l-am auzit întrebîndu-mă: Pentru prima dată? Am dat din cap că da, întrebarea lui iritîndu-mă și mai mult. Ceasul de la mînă îmi arăta că trecuse aproape o oră și nu mai era posibil ca ea să vină. Am pus niște bani lîngă paharul meu, pentru coniac, și m-am ridicat. Nu trebuie să plecați, mi-a spus el, ea va veni sigur. Oare este ceva mai trist decît ca o fată să vină la întîlnire și să nu-l găsească acolo pe cel cu care și-a dat întîlnirea?... Insistența lui a avut darul să mă enerveze peste măsură. Am părăsit barul, uitînd garoafele acolo, pe masă. Cred că, în alți cîțiva ani, tot iarna la vremea înserărilor, am băut alte păhărele de coniac împreună. Avea cu el aceleași garoafe și se mira cum de nu uitasem să mai cumpăr flori. De fiecare dată i-am răspuns că nu mai așteptam pe nimeni și numai atunci am văzut că bucuria din ochii săi dispăruse, era numai tristețe, una aproape de deznădejde. Într-un an am observat că pe degetele lui apăruse o verighetă, dar nu l-am întrebat dacă se căsătorise. Oricum, garoafele nu erau pentr-o soție, soției îi dăruiești flori acasă, nu pe stradă. Nu l-am întrebat nici ce profesie are. Toate întrebările care mi-au venit atunci în minte, privind starea lui socială, mi s-au părut fără nici o importanță. Importantă era prezența lui acolo, cu florile în mînă, așteptînd de fiecare dată cu ochii plutind în același amestec de bucurie și tristețe. Ultima dată, cînd ne-am așezat la aceeași măsuță din bar, să bem un păhărel de coniac, mi-a spus, privind atent prin fereastră lumea care trecea prin piață: N-o cunosc, dar, cînd va apare, o voi recunoaște. Și ea mă va recunoaște pe mine. Așa cum știu că acum este seară, că va urma noaptea, apoi ziua, tot la fel am certitudinea că ea va veni. Acesta este lucrul cel mai însemnat, în rest zbatere zadarnică, alergare, goană. Vreau să zic, a precizat el, că pentru mine relațiile dintre oameni încep cu cele dintre bărbat și femeie. Nu știu cine a spus asta prima dată, dar eu o trăiesc, înțelegi?... Nu era mare lucru de înțeles, sigur că aveam în față un nebun, am gîndit eu. Însă după alți ani, văzîndu-l tot acolo, așteptînd cu florile lui, mi-am dat seama că am greșit. Omul nu era și nu este nebun, el și-a ridicat singur, ca pe o statuie, cea mai înaltă și mai rezistentă speranță a sufletului său. Poate este căsătorit, poate are copii, poate este un excelent lucrător acolo unde muncește, semănînd astfel cu marea majoritate a semenilor săi. Dar în aceste înserări de iarnă se deosebește de toți ceilalți, apărînd în piața centrală a orașului, să-și plimbe buchetul lui de garoafe și să aștepte. Pe cine anume? Numai el știe și asta este deajuns, îl justifică față de sine însuși și nu-i pasă dacă vreun pieton prea serios sau prea pus pe batjocură îl va crede țicnit. M-am întrebat de multe ori dacă este un fericit sau un nefericit. Cred că da, este unul dintre cei fericiți. Pentru simplu motiv că speranța sa a pornit din el însuși și nu i-a fost dată, că nici o clipă nu se îndoiește de împlinirea ei...

N-a lipsit din piața centrală a orașului nici în acest an. L-am văzut ținîndu-și la fel de stîngaci garoafele și plimbîndu-se încet prin mulțimea de oameni. Ca întotdeauna, figura lui n-a reținut privirea nimănui. Oamenii mi-au părut mai grăbiți ca oricînd. De astă dată nu m-am mai apropiat de el. Ce-aș mai putea afla de la acest om. Îl cunosc prea bine, ca să mai aud de la el vreo noutate. Aș putea spune că îl cunosc atît cît mă cunosc pe mine însumi și faptul că și mîine seară el va fi tot acolo, așteptînd cu garoafele lui, îmi dă, nu știu de ce, un sentiment de neobișnuită siguranță.

Corneliu ȘTEFANACHE

dialogul artelor

Iacob Negruzzi despre arta sunetelor Un dialog Zoe Dumitrescu — Bușulenga — Iosif Sava

— Studiind citeva dintre interferențele literar-muzicale în spectrul cultural românesc, să ne îndreptăm, stimate profesore, spre Iacob Negruzzi. Poet, prozator, unul din fondatorii „Junimei", talentat redactor perpetuu al **Convorbirilor literare,** citeva decenii, marcant membru al Academiei Române.

● **Iacob Negruzzi scrie foarte** ıult : **Proză** (romanul Mihai Vereau), **teatru** (O poveste, Amor și vilenie, Nu te juca cu dracul), **tradu**e **din Schiller, dar cum spune Geor**e **Călinescu din opera sa se salvează** entru **antologii doar două bucăți de** ıult **remarcate** : Un drum la Cahul - **tablou hazliu al șicanelor proce**urale, **și** Christachi Vaicărescu — ragi-**comedia unui ipohondru.**

— Talentul literar s-a epuizat în familia Negruzzi prin bătrînul tachi. Nici Iacob, nici Leon Ne- ızzi nu se ridică la nivelul marilor condeie ale epocii.

● **Nu trebuie să uităm însă alti**udinea **activităților lui Iacob Negru**zi **în fruntea** Convorbirilor literare **în general în mișcarea culturală țării.**

— Tot Călinescu spunea că Iacob Negruzzi „a iubit Junimea cu ardoare discretă ca o bătrînă slugă din alte vremuri pe stăpîni".

● **Și această dragoste a hrănit o** ocietate **și o revistă care au avut** n **rol determinant în cultura româ**ească **într-o perioadă de maximă** nportanță **pentru dezvoltarea ei. Devenind secretar al „Junimei", Ne**ruzzi **a activat mulți ani ca direc**or **al** Convorbirilor literare. **El a** ɔrijinit **ideile junimiste cu o pa**une **pe care puțini au avut-o.**

— Pentru colocviile noastre, interesante mi se par înainte de toate documentele ce relevă excepționala melomanie a lui Negruzzi.

● **.um cițiva ani în Editura** Daia, **vedea lumina tiparului în colec**a Restituiri **un volum semnifica**.v **din acest punct de vedere :** Jur**alul cuprinzînd notații din anii** 861—**1863, ani petrecuți în străină**ıte, **ani în care Negruzzi se află** ıtr-un **contact fecund continuu cu** rta **sunetelor.**

— Iacob Negruzzi s-a bucurat din copilărie de o aleasă educație muzicală... A învățat cu asiduitate flautul.

● **Un instrument prețuit de mulți** :riitori **români... Să ne amintim de** icolae **Filimon, Titu Maiorescu.**

— În notațiile **Jurnalului** berlinez, Iacob Negruzzi amintește mereu de flaut : „Am mai cîntat la flaut" (2 dec. 1861) ; „Nu mă simt în stare să cînt la flaut. Nu știu cum vine asta. Nu reușesc nici măcar un la în octava de mijloc, cel mai simplu sunet de pe flaut ! Îmi voi da flautul la reparat". (6 dec. 1861) ; „Pe cît reușesc să cînt de bine notele înalte la flaut pe atît de prost merge în rest. Nu pot cînta deloc celelalte note" (19 dec. 1861) ; „Înainte și după masă am cîntat la flaut". (3 ian. 1862) ; „După amiază am cîntat mult la flaut". (7 ian. 1862) ; „Cîntatul la flaut și acompaniamentul la pian au mers mai bine decît îmi imaginam". (22 ian. 1862) ; „Flautul pe care l-am scos azi de la reparat e mult schimbat în bine. Sunetele pot fi cîntate ușor, de la cele mai joase pînă la cele mai înalte. Numai de-ar rămîne așa". (18 febr. 1862)...

● **Nu mai sînt necesare alte date. Toate însemnările atestă un intelectual care avea în flaut un... violon d'Ingres...**

— Și această practicare a muzicii rămîne un semn de generozitate, de bogăție spirituală, pe care o găsim în multe din activitățile organizatorice (în plan scriitoricesc și general cultural) ale lui Iacob Negruzzi.

● **O vedem în încercarea pe care o va desfășura în cercul junimiștilor pentru a-i atrage spre muzică sau în atîtea acțiuni pentru sprijinirea vieții artistice.**

— Dar să mai rămînem la **Jurnalul** anilor studenției berlineze,

● **Jurnal relevat de Dan Mănucă.**

— Și comentat într-unul din numerele pe anul 1986 al **Caietelor Critice,** într-un articol intitulat „Jurnalul ca literatură" de Al. Piru.

● **Deschizînd serialul de studii despre notațiile jurnaliste ale „Caietelor" amintite, Eugen Simion aduce cîteva din „definițiile" genului. Jules Renard declara că notează zi de zi în caietele sale ca să se amuze și constata la urmă că jurnalul îi golește spiritul. Camil Petrescu vede și el în jurnal un martor relativ obiectiv, dar nu pune mare preț pe el („lucru anost și aproape fără sens"). Rolul lui ar fi să înregistreze în note fine și arogante zig-zag-urile îndoielilor cotidiene ; lui Claudel jurnalul îi pare o debara ; lui Amiel o piesă a trîndăviei ; lui Musil o formulă comodă ; lui Stendhal un proces verbal matematic ; în opinia lui Barthes, jurnalul exprimă inesențialul din existență, iar George Călinescu, îndoindu-se principial de sinceritatea oricăror notații de acest tip și de valoarea lor estetică, vede în jurnal un fel de ladă în care intră de toate, fără ordine și fără semnificație.**

— Și totuși atîtea pagini de literatură s-au născut în jurnale în care în afara oricăror convenții sociale marii oameni și-au notat gîndurile oferind documente posterității. Îmi place gîndul lui Eugen Simion : „Jurnalul nu este numai preferabil romanului, tragediei, poemei și celorlalte genuri literare, pentru că e mai complet (în sensul că nu e voie să alegi) și mai adevărat (în sensul că nu elimină realitățile care luminează, de fapt, sensurile), dar jurnalul este genul originar-literar, genul tip, iar romanul, tragedia, poema sînt pervertiri ale jurnalului pur. Jurnalul este adevăratul gen literar... Dacă romanul evocă, romanul re-creează viața, pe cînd jurnalul o transmite...".

● **O asemenea transmitere regăsim și în notațiile berlineze ale lui Iacob Negruzzi și cel puțin spre bucuria mea, ele au o dominantă muzicală.**

— Dimensionînd nu numai pasiunea pentru arta sunetelor a tînărului ieșean ca și viața muzicală a Berlinului anilor 1861—1863.

● **Într-adevăr chiar dacă urmărim numai titlurile spectacolelor vizionate de Iacob Negruzzi la Berlin,** (Lucia din Lammermoor, Elixirul dragostei **de Donizetti,** Wilhelm Tell **de Rossini,** Somnambula **de Bellini,** Ernani **de Verdi,** Nunta lui Figaro **și** Don Juan **de Mozart,** Fidelio **de Beethoven,** Freischütz, Oberon, Euryanthe **de Weber,** Tannhäusser **și** Lohengrin **de Wagner,** Robert de Diable **și** Hughenoții **de Meyerbeer.** Orfeu în Infern **de Offenbach,** Muta din Portici **de Auber,** Faust **de Gounod), avem o elocventă imagine a agendei lirice berlineze.**

— Și înainte de toate a marii pasiuni muzicale a studentului în Drept, Iacob Negruzzi.

● **Dragostea de muzică a fost profund cultivată în casa din Iași a lui Negruzzi. Concertul simfonic, spectacolul liric sînt permanent frecventate de membrii familiei Negruzzi în drumurile europene.**

— În paginile „amintirilor" găsim de pildă o notație despre un spectacol Tannhäuser vizionat la Breslau : „Ajunși acasă, Fieweger ne zise impresionat : să țineți minte numele lui Richard Wagner care a compus opera **Tannhäuser.** Astăzi pe cît aud mulți îl iau în rîs, dar ar să vie o vreme cînd toată lumea are să i se închine și să-l declare un mare om... Adeseori mi-am adus aminte de predicele profesorului meu...".

Jurnalul berlinez readuce cititorilor această pasiune pentru Wagner, pentru Tannhäuser. Iată deci cum în anii '60 înainte de **Tristan** și **Tetralogie,** cînd puțini dintre scriitorii Europei aveau clarviziunea unui Baudelaire, literatura românească, cunoștea cărturari cu simțul perspectivei, capabili să înțeleagă locul marelui reformator în istoria muzicii europene.

● **Și nu numai în privința lui Wagner ci și a altor creatori, notațiile lui Iacob Negruzzi luminează în cîteva fraze o reală axiologie muzicală. Tînărul Negruzzi știe să ierarhizeze valorile.**

— Detașează de pildă cu perspicacitate sensurile artei mozartiene : „Am fost azi la **Nunta lui Figaro.** Aș spune că muzica e minunată, nemaipomenită. Mozart e mai presus de orice critică" (Deși la 12 ian. 1862 după ce asculta **Oberon** scria : „Muzica este splendidă oricum aș lua-o. Aș fi în stare să prefer această operă multor opere ale lui Mozart".

● **La 23 aprilie va nota însă cu hotărîre : „Cu zi ce trece am o pasiune tot mai mare pentru Mozart".**

— Remarcabile de asemenea notațiile din **Jurnalul** lui Negruzzi pe marginea unor evoluții interpretative din soprana Patti („Tînăra cîntăreață a apărut azi cu mare succes, pentru prima oară pe scena berlineză. Artistă tînără și vestită, are o voce de soprană atît de minunată, pătrunzătoare, splendidă și nemaipomenită și o înfățișare atît de plăcută"), tenorul Formaso, baritonul Zacchio, basul Agnesi, mulți alți cîntăreți ai timpului, îi regăsim în paginile **Jurnalului.**

● **Și în însemnările lui Iacob Negruzzi întîlnim alături de reprezentanți ai teatrului liric și marii instrumentiști ai timpului de la Hans von Bulow la Leopold Auer (pe Bulow îl ascultă în piese de Liszt), de la Eberlich („...mi-a cîntat din memorie simfoniile în do minor și în la major de Beethoven") la violonistul Camillo Sivori.**

— Strălucit student în Drept la Berlin (revine la 21 de ani cu un doctorat la Iași), Iacob Negruzzi trăiește într-un mediu cultural (alături de spectacole lirice și concerte, frecventează teatrul atras mai ales de piesele lui Shakespeare și Schiller) și-și dovedește muzicalitatea cîntînd în diverse manifestări culturale. Multe notații vorbesc despre vizitarea librăriilor berlineze și achiziționarea unor partituri după cum altele prezintă manifestările la care ia parte ca flautist.

Elena UȚĂ-CHELARU : „Hunedoara"

Ucenic la clasici

Potrivit părerii lui Marin Sorescu, spiritul creator n-ar fi — în ultimă instanță — capabil de „înnoiri" spectaculoase și nici de „învechiri" radicale. Într-o introducere **sui generis** la **Tratatul de inspirație,** scriitorul explică : „Dacă există o luptă între generații — apoi este aceasta. Între cei antici și moderni, între cei morți de mult și cei duși și mai de multișor — între odată și-odinioară, iar nu falsa problemă a gherilei între promoții succesive — care, toate la un loc, sînt **de azi** și nu se pot lua la trîntă cu cei **de atunci.** Aceia, fiind primii, au pus mîna — și se pare definitiv — pe sufletul nou al omenirii, explicîndu-i toate posibilitățile de artă".

Cea mai recentă piesă a lui Sorescu revine la raportul delicat dintre cei **de atunci** și cei **de acum.** Însuși titlul — **Vărul Shakespeare** — face trimiteri sugestive la mecanismele afilierii genetice pe firul descendent al literaturii și, într-un orizont mai amplu, la specificul succesiunii în creație. Evenimentul capital al piesei — producerea anevoioasă a unei opere numite **Hamlet de-al doilea** — dă prilej pentru o **colaborare** plină de învățăminte între un precursor și un urmaș — în speță, Shakespeare și Sorescu.

Geneza literaturii din literatură a turmentat — de la Cervantes încoace — pe mulți, ridicînd în fața autorilor de ficțiuni dificultăți insurmontabile de tehnică. Cei care le-au biruit — salvîndu-și textele de anemie epică și de sindromul pedanteriei — au fost puțini. Sorescu taie nodul gordian al chestiunii, optînd pentru o soluție eficientă și simplă : construiește o lume convingătoare și viabilă, cu semnalmente documentare certe, — așadar, o lume plauzibilă — care, la o expertiză atentă, se dovedește supusă **legilor creației.**

Una dintre acestea e **resuscitarea.** Poate nu întîmplător, piesa ridicată la „gradul al doilea" are printre protagoniști o fantomă — adică o **Figură a revenirii.** Punînd la temelia creativității o astfel de normă, **Vărul Shakespeare** îl readuce pe Hamlet pe propriile-i urme și face diferite referiri la **revenirea din morții literaturii.** Într-un rînd, co-autorul Sorescu e suspectat de actorimea elisabethană, invidioasă, că ar fi „...zi-i să-i zic, / Seneca... Într-o reîncarnare-ntîmplătoare. / A auzit că Shakespeare îl citește / Și a venit să-i sufle tragedii...". Răspunzînd, în simetrie răsturnată, unui poem sorescian cunoscut, **Vărul Shakespeare** se sfîrșește cu o înviere exemplară a marelui Will ; „Căci mi-a trecut și moartea într-o clipă. / Și ea degrabă, tot ca viața, curge... / M-am odihnit murind... Acum la lucru".

Altă regulă activă este **refolosirea** cu chibzuință a tuturor **materialelor existente în stocul literaturii A face** devine sinonim cu **a preface.** Una din tehnicile favorite ale lui Shakespeare este bricolajul ; personajul său rostește replici ce se dovedesc a proveni din alte piese. Creatorul „la lucru" este pur și simplu asaltat de personaj, scene independente etc. desprinse din propria producție anterioară și condiționîndu-i destinul. Cu vervă inegalabilă și fantezie spumoasă, Sorescu închipuie un **Shakespeare după Shekespeare. Romeo și Julieta, Iulius Caesar, Richard al III-lea** și altele sînt antrenate, treptat, de turbionul unui proiect generalizat de refacere : „Mi-e totul limpede. Rescriu și gata ! / Mai mare nu-i plăcere ca rescrisul..." — conchide autorul, pe deplin edificat în subtilitățile **poieticei.**

Încet, încet — cu contribuția coautorului Sorescu și a altora — fundalul atelierului în care robotește Shakespeare se deschide către orizonturile nemăsurate ale Literaturii. O formulă uzuală ca „ucenic la clasici" capătă aici o realitate tehnică de-a dreptul stressantă. Creatorul se arată inhibat de prioritățile incontestabile ale celor „duși și mai de multișor" (cum îi numea Sorescu : „Richard : ...Să te iei de piept cu clasici / Ce-au burdușit antichitatea ! ? Grecii, / Nici ei acum un cuvințel nu suflă, / Loviți în plex de veacul lui Pericle / Și-al altora... Vreo douăzeci de veacuri ! (...). Shakespeare : Totul s-a scris, și eu rescriu ca prostul...".

După cum se observă, paralel cu fabricarea piesei, co-autorii îi întocmesc, cu mijloacele ficțiunii, o **Addenda :** un veritabil **Tratat de inspirație,** unde chestiunile de procedură sînt consemnate în pas cu descoperirea și, mai ales, reduse la numitorul lor metodologic comun — **Recitirea.** Într-un elan de certă ținută borgesiană, tandemul Shakespeare — Sorescu scrie **ca-și-cum-ar-citi** (eventual, ca-și-cum-ar-cita) : „Shakespeare : Vocabularul mi-i sărac, știu bine ! Sorescu : Prin antici scormonind, găpșim citate / Cu tîlc — Seneca, ah, Ovidiu, / Fîntîni de-nțelepciune sînt — le punem / Apoi pe toate-n gura unui Hamlet, / A craniului gălbui...".

Referirea la Borges nu e forțată. Despre „marele orb" — unul dintre autorii săi favoriți — Marin Sorescu spune că este poate singurul om care se pricepe să citească cum trebuie Multe dintre comentariile sale de lectură ar fi sărit, după acea, în creația sa „cu bucăți de tencuială" — deci cu citate — dînd naștere „unui șuvoi de erudiție eruptivă care întrece originalul".

De altfel, în lumea în care se învîrtește autorul fictiv Shakespeare, cititul este o ocupație curentă — armă cu două tăișuri, aflată cînd în solda creației și cînd a distrugerii. Într-un anumit moment al piesei, viața protagonistului se află în primejdie ca urmare a unui denunț infamat. Delațiunea are însă o certă turnură hermeneutică, mizînd pe o lectură pervertitoare și pe o „actualizare" forțată — cu intenții criminale a pieselor. Altădată, Shakespeare însuși este surprins pe cînd își trece scrierile prin sita deasă a lecturii, încercînd să aleagă bobul roditor de cel sterp. În sfîrșit, așa cum este conceput de autorii congeneri, inedítul **Hamlet de-al doilea** devine o adevărată **operă de re-citire :** un breviar al literaturii, angrenaj aspiro-respingător, care ingurgitează avid precedența în vederea resuscitării. „Sorescu : Aici e buba... Să-ți ascuți iar simțul / Lecturii...

Shakespeare : (căscînd) Am citit enorm...

Sorescu : Desigur / Dar trebuie, cînd scrii, să nu fii singur... / **Cărți bune-n fulecînd și cărți prea proaste".**

Regăsim aici ipoteza creației ca **bibliofagie,** recurentă în poezia și în dramaturgia mai recentă a lui Sorescu. De altfel, normele de lucru recomandate personajului Shakespeare au oferit frecvent prilej de meditație și autorului Sorescu. (Se adeverește astfel o axiomă enunțată în **Prolog :** „Tot căutînd pe alții, dai de tine").

Dacă așa stau lucrurile, **Vărul Shakespeare** poate fi citit și din alt unghi : piesa reia și limpezește o serie de teme și obsesii ale operei anterioare. Descoperim în ea nu numai un **Shakespeare după Shakespeare** ci și un **Sorescu după Sorescu.**

Figuri de creatori primordiali — dintre cei care „au pus mîna definitiv pe sufletul nou al omenirii" — apar în diverse poeme : printre ei, Homer („Noi din Homer cu toți ne tragem, / Antropoida noastră literară"), Dante („Divina Comedie, piramidă rătăcitoare / Ușor înclinată către veșnicie") și chiar... „vărul" Shakespeare („Shakespeare a creat lumea în șapte zile"). Metafore inspirate ale cumulului creator, ale rememorării, recitirii etc. marchează scenografia și retorica poeziei soresciene : „O iau pe lume înapoi, / Ca firul tricotat, / Din nou spre ghem, / Și mai la vale spre oaie. / / De la cei vechi în sus, te simți nemuritor". Regulă a unei gramatici generative universale, valabile în creație ca și în ființare, **„vibrare pe loc"** apare în volumul **Apă vie, apă moartă** și se repetă **ad litteram** în **Vărul Shakespeare.** („Cînd Dumnezeu vărgat fi de-a sa pură / Vibrare-n loc...").

Un spațiu-timp, specific numai creației, repliindu-se în sine și amalgamînd generațiile, se substituie istoriei în **Luptătorul pe două fronturi.** Umanitatea din **Casa-Evantai** este **organizată** în sistem de dicționar. Vlad V. Vlădescu, protagonistul piesei, suferă de un „complex al lui Menard" (adică de fixația borgesiană a scrierii-citire). Opera vieții lui — o carte clasor, numită simptomatic **Divina tragedie pentru bibliofili** — radicalizează polemic exact acea dimensiune, repetitivă, a creației care monopolizează perspectiva în **Vărul Shakespeare.**

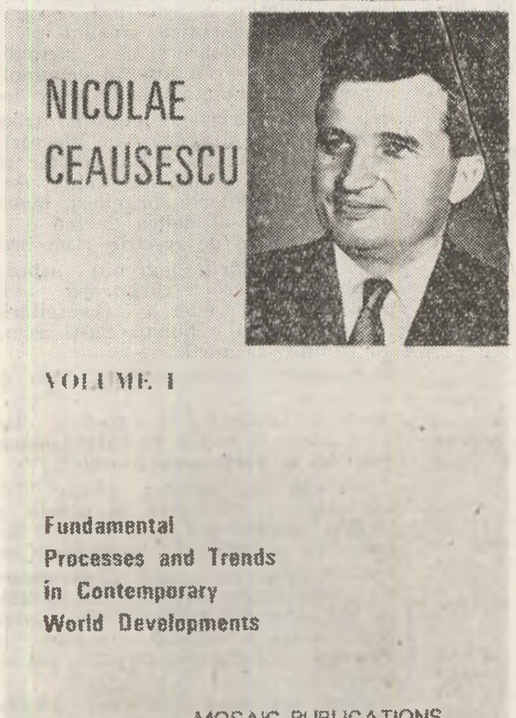
Re-venind — „literal și-n toate sensurile posibile" — asupra precedenței literare și decantîndu-i sensurile, **Vărul Shakespeare** este, prin excelență, **piesa de re-citire** a lui Marin Sorescu.

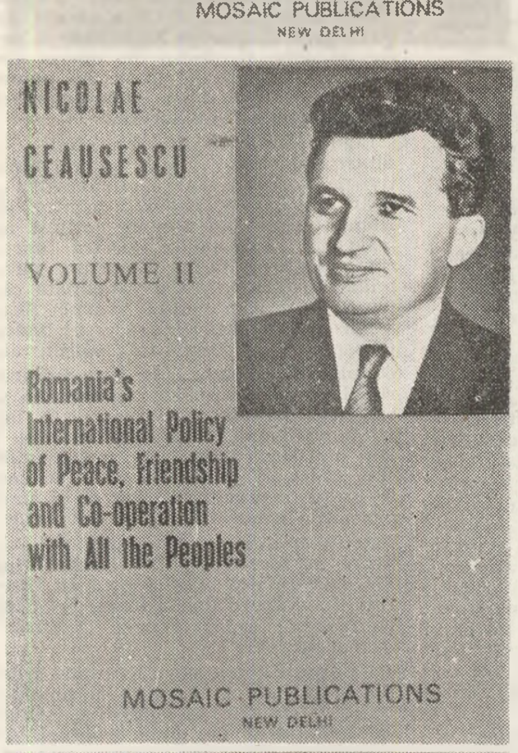
Monica SPIRIDON

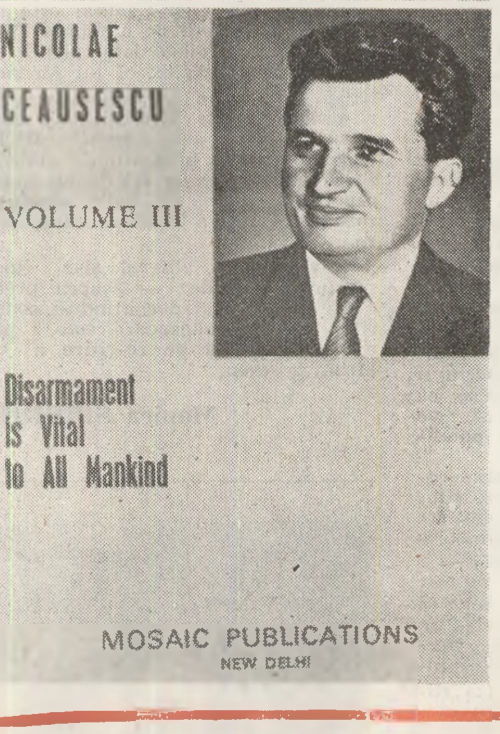

Aurel BAEȘU : „Bătrîn citind"

Independență, colaborare, pace

Un aspect ce relevă caracterul consecvent și creator al gîndirii tovarășului Nicolae Ceaușescu îl reprezintă sublinierea interdependenței și unității dialectice dintre politica internă și externă a partidului și statului nostru. Ideea traversează ca un fir roșu opera teoretică și practică a secretarului general al partidului, începînd cu Raportul la istoricul Congres al IX-lea al P.C.R. pînă la Expunerea de la Plenara comună din noiembrie anul trecut, expunere care prefațează Congresul al XIV-lea din acest an.

O atare consecvență trebuie evidențiată cu toată puterea; ea se impune ca expresie a spiritului profund științific al analizei și prognozei, ambele bazate pe justețea și fermitatea principiilor și, deopotrivă, pe o experiență de peste două decenii dobîndită în procesul edificării societății socialiste în țara noastră. Strategia generală de dezvoltare elaborată de partid și tradusă în viață de munca susținută de pe fronturile activității economico-sociale, și-a dovedit, cu argumentele unor realizări istorice, valabilitatea.

Principiile politicii externe românești sînt, așadar, expresia legică și logică a realității de azi a României socialiste, a eforturilor și succeselor sale în dezvoltarea economică și socială, în înflorirea științei și culturii, în realizarea condițiilor pentru ca toți cetățenii patriei să trăiască și să muncească în demnitate, pentru binele țării, pentru realizarea unui climat de înțelegere, colaborare și pace în întreaga lume.

În perioada de după Congresul al IX-lea, partidul și statul nostru au acționat cu hotărîre și perseverență pentru dezvoltarea conlucrării cu toate statele pe principii care definesc un cod model al relațiilor internaționale: deplina egalitate în drepturi, respectul independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajul reciproc — principii întemeiate pe respectarea dreptului fiecărui popor de a-și alege liber calea dezvoltării sale economico-sociale.

Viața internațională, prin evoluția ei extrem de complexă în ultimele două decenii, a confirmat pe deplin justețea acestor principii, le-a conferit o largă recunoaștere. De aici și prestigiul politicii externe românești, aprecierea și stima de care se bucură cuvîntul și fapta conducătorului partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Principiile acestei politici au la bază studierea realităților contemporane în toată cuprinderea și varietatea lor, distingerea aspectelor de esență, stabilirea clară a priorităților, găsirea unor soluții practice eficiente și echitabile. În același timp, o atare perspectivă s-a conturat din experiența generală pe care partidul nostru a acumulat-o în decursul istoriei sale, nu mai puțin din experiența istoriei îndelungate a poporului nostru, istorie în care raportul dintre dezvoltarea internă, unitară, de sine stătătoare și relațiile cu alte popoare a avut întotdeauna o relevanță deosebită.

În contextul acestei viziuni, Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara comună din noiembrie, evocînd lupta pentru afirmarea ființei naționale, pentru independență și unitate, evidențiază condițiile internaționale dificile în care, secole de-a rîndul, a fost dusă această luptă. Libertatea, independența și unitatea nu au venit din cer, nu au fost rezultatul bunăvoinței cuiva, ci au fost obținute prin jertfe, prin luptă eroică, prin voința de neclintit a întregului nostru popor, care, în decursul îndelungatei sale istorii și-a apărat cu dîrzenie ființa națională, și-a afirmat dorința de a trăi demn alături de celelalte popoare. Așa cum arată secretarul general al partidului, realitatea a dovedit că dominația și stăpînirea străină, apoi exploatarea și asuprirea exercitate de marile imperii nu au putut împiedica dezvoltarea poporului nostru pe calea progresului și civilizației. Experiența istoriei ne-a învățat că numai prin forțe proprii și în deplină unitate și independență se pot asigura dezvoltarea economico-socială, bunăstarea și fericirea poporului.

Această experiență a istoriei, temeinic cunoscută și însușită de partid, coroborată cu experiența construcției socialismului, se reflectă în linia strategică actuală de dezvoltare a patriei, în unitatea dialectică dintre politica internă de dezvoltare multilaterală a patriei și prezența ei activă în arena internațională, ca promotoare a colaborării dintre state independente, egale în drepturi și suverane.

O atare concepție, așa cum practica, viața de zi cu zi au dovedit-o, corespunde dorinței popoarelor de a realiza o lume mai bună și mai dreaptă. O lume în care munca și inteligența creatoare să se poată manifesta nestingherite în beneficiul tuturor, al edificării unei civilizații înaintate, expresie a idealurilor și valorilor umaniste. În ultimă instanță, bunăstarea și fericirea, pacea și liniștea planetei depind de modul în care, libere și independente, toate națiunile participă, cu drepturi și îndatoriri egale, la efortul colectiv de realizare a unei lumi a colaborării și păcii.

Partidul nostru a înțeles că pentru realizarea planurilor și programelor sale de dezvoltare poporul nostru are nevoie de pace, de o largă colaborare internațională. E ceea ce a determinat, în primul rînd după Congresul al IX-lea, activizarea politicii externe, participarea statului nostru la soluționarea complicatelor probleme ale lumii de azi.

În momentul de față, rezultatele acestei politici sînt binecunoscute. Practic n-a existat problemă majoră în viața internațională la a cărei abordare și soluționare țara noastră să nu fi contribuit în spiritul drepturilor și dorințelor legitime ale tuturor popoarelor, al echității relațiilor internaționale.

Pornindu-se de la faptul că în ultimul sfert de veac în viața politică s-au produs mari schimbări și transformări revoluționare (a fost lichidată dominația colonială, a apărut și s-a dezvoltat mișcarea țărilor nealiniate și a țărilor în curs de dezvoltare, noi state au optat pentru calea construcției socialiste), în deplin acord cu principiile fundamentale ale politicii sale externe, România a realizat o largă, fără precedent deschidere a relațiilor sale politice, economice, tehnico-științifice, culturale etc. cu toate țările planetei, fără deosebire de orînduire socială, relații întreținute la ora actuală cu peste 155 de state. Au fost larg dezvoltate legăturile cu toate țările socialiste, aspect care a contribuit la întărirea unității și colaborării lor, au fost extinse relațiile cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniate, cu țările mici și mijlocii. Au fost dezvoltate, de asemenea, relațiile cu țările capitaliste dezvoltate pe baza principiului coexistenței pașnice. Se poate spune, în baza acestei multilaterale colaborări, că țara noastră participă activ la diviziunea internațională a muncii, la schimbul de valori materiale și spirituale.

Acestea sînt faptele, așa cum apar ele enunțate cu claritate în Expunerea secretarului general al partidului la Plenara comună din noiembrie. Sînt fapte ce dovedesc mai multe lucruri. În primul rînd, confirmă justețea orientărilor stabilite de Congresul al IX-lea, orientări fundamentate pe o concepție clarvăzătoare, pe o analiză pertinentă a fenomenelor majore din lumea contemporană — politice, economice, sociale, din domeniul științei și culturii — fenomene al căror dinamism și complexitate trebuie avute în vedere în orice moment.

În al doilea rînd, s-a avut în vedere că tocmai această evoluție dinamică, pe care o influențează într-un fel sau altul toate statele lumii, indiferent de orînduire, de nivel de dezvoltare, prezintă o sumă întreagă de contradicții a căror cunoaștere și ținere sub control sînt extrem de necesare, vitale chiar. Peste toate însă se impune necesitatea rezolvării lor în interesul tuturor popoarelor, spre binele fiecăruia și al umanității întregi. Sînt contradicții care, întreținute și adîncite pot genera conflicte ce riscă să pună în primejdie însăși securitatea, pacea planetei.

Așa cum se arată în documentul amintit, una din caracteristicile fundamentale ale epocii noastre o constituie accentuarea împărțirii lumii în două grupe, săracii și bogații, aceasta atît pe plan național, cît și pe plan internațional. În ultimul deceniu decalajul dintre țările bogate și cele sărace s-a accentuat. Un grup redus de state dezvoltate au devenit tot mai bogate, în timp ce marea majoritate a statelor lumii au devenit tot mai sărace. Astfel se manifestă „cea mai puternică contradicție a lumii contemporane".

Singura alternativă a acestei contradicții o reprezintă, așa cum a reafirmat, din nou, tovarășul Nicolae Ceaușescu, realizarea unei noi ordini economice mondiale, bazată pe deplină egalitate și echitate între state, care să asigure progresul mai rapid al tuturor statelor și, în primul rînd, al celor rămase în urmă. România, președintele ei, fac propuneri concrete în acest scop, propuneri pe care Expunerea din 28 noiembrie le sintetizează astfel: organizarea unei conferințe internaționale, în cadrul O.N.U., la care să participe, cu drepturi egale, țările în curs de dezvoltare și cele dezvoltate, în vederea realizării unor acorduri care să asigure lichidarea subdezvoltării; în acest sens ar fi necesară încheierea unui acord general privind asigurarea unor venituri minime, diferențiate pe zone, pentru toți cetățenii, care să asigure condiții corespunzătoare de hrană, îmbrăcăminte, locuințe, învățămînt ș.a.; se impune de asemenea limitarea veniturilor celor bogați pentru realizarea unui raport echitabil și rațional între veniturile mari și veniturile mici; în contextul problemelor umanitare s-ar impune un program special de folosire a forței de muncă, de lichidare a șomajului, de pregătire profesională corespunzătoare, la care s-ar adăuga alte programe privind asigurarea locuințelor, combaterea terorismului, a comerțului cu droguri.

Toate aceste măsuri, care au în vedere cele mai acute probleme de ordin economic și social — cu care se confruntă azi omenirea ar contribui la realizarea unor condiții tot mai bune de muncă și de viață, ar răspunde cerințelor actuale și de perspectivă ale societății omenești, ar contribui la realizarea unei noi politici în care, așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „omul, bunăstarea, fericirea, libertatea, independența și pacea să constituie factorul principal și politica fundamentală a fiecărui stat".

Toate aceste măsuri, tot ceea ce se întreprinde pentru realizarea unei lumi mai bune și mai drepte implică în mod necesar un efort conjugat, o colaborare multilaterală și nedescriminatorie, o responsabilitate comună, racordată la interesele generale ale popoarelor. Lumea de azi, este prin excelență o lume a interdependențelor, fapt ce presupune conlucrare, colaborare echitabilă. Realitatea extrem de diversă naște probleme diverse, care, într-un fel sau altul, implică întreaga comunitate internațională, văzută în diversitatea condițiilor concrete, sociale, economice, politice ale tuturor statelor, de unde necesitatea acelui efort comun în găsirea soluțiilor care să asigure fiecăruia, dreptul și accesul la o viață liberă, la progres și bunăstare.

Așa cum se subliniază în mod consecvent în documentele de partid, în cuvîntările secretarului său general, inclusiv în Tezele pentru Congresul al XIV-lea al P.C.R., în viața mondială s-au produs și se produc adînci transformări revoluționare a căror consecință a fost apariția unor importante mutații în raportul de forțe între cele două tendințe principale — tendința spre destindere, dezarmare și pace și tendința spre menținerea încordării și continuării politicii de război, forță și dictat.

În asemenea împrejurări, problema păcii, a dezarmării s-a impus drept problemă fundamentală a timpului nostru. Nu există alternativă la politica de pace și colaborare. Aceasta este singura abordare realistă posibilă, nu numai realistă, dar în consens cu idealurile de umanitate, de bunăstare și fericire ale tuturor popoarelor. Asemenea idealuri nu pot fi realizate decît printr-o politică de asemenea realistă, care să slujească interesele generale ale umanității. În acest context, activitatea României, a președintelui Nicolae Ceaușescu sînt exemplare. Timpul nostru, cristalizat deja în pagini de istorie, a confirmat și continuă să confirme întru totul justețea acestei concepții, a acțiunilor pe care le generează.

Politica externă este, indiscutabil, una din marile realizări ale politicii generale a partidului nostru. Pe ce se întemeiază un astfel de adevăr, recunoscut de cercurile largi internaționale, angajate în susținerea unei politici de pace, securitate și colaborare?

În primul rînd, în fiecare moment al istoriei sale din ultimul sfert de veac partidul nostru, secretarul său general au procedat la o analiză pătrunzătoare, științific fundamentată a fenomenului general, a tendințelor specifice din lumea contemporană, definind etape, caracteristici, priorități. În centrul acestei analize a stat în permanență problema păcii și dezarmării, văzute drept condiții esențiale ale unei existențe normale, în care fiecare stat să-și poată realiza planurile de dezvoltare economico-socială.

În al doilea rînd, perspectiva clarvăzătoare și concepția teoretică solid fundamentată, au fost în permanență însoțite de fapte, de acțiuni practice menite să contribuie tocmai la însănătoșirea climatului internațional, la realizarea destinderii, a dezarmării și păcii. Nenumărate acțiuni politice și diplomatice românești s-au implicat cu răbdare și perseverență în probleme deosebit de importante, contribuind la rezolvarea unor stări acute, dintre cele mai dificile. Cele mai multe inițiative românești întru realizarea păcii generale și regionale au beneficiat de cadrul Organizației Națiunilor Unite, al altor organisme internaționale de largă recunoaștere și audiență.

Practica politicii externe românești s-a călăuzit neabătut după principiul conform căruia toate disensiunile, toate diferendele, toate conflictele dintre state pot și trebuie să-și găsească rezolvarea în exclusivitate la masa tratativelor, că voința politică și dorința de înțelegere pot și trebuie să triumfe asupra forței și iraționalului. S-a pornit de la ideea că orice confruntare, fie ea oricît de limitată în spațiu, prezintă pericol pentru pacea [illegible] securitatea generală, dovadă în acest [illegible] numeroase conflicte regionale a căror escaladare a condus la creșterea încordării internaționale, angajînd forțe care inițial păreau a fi mult în afara confruntării propriu-zise. Așa cum a arătat în nenumărate rînduri tovarășul Nicolae Ceaușescu, nu există problemă care să nu poată fi soluționată pe cale pașnică, care să nu poată avea o rezolvare politică, la masa tratativelor. Din păcate, viața, adevărul au demonstrat cu prisosință, cu prețul a mii de vieți, uneori, că războaiele nu duc nicăieri, că nu există propriu-zis învingători, ci numai învinși.

Clarvăzătoarea gîndire teoretică și neobosita acțiune practică a secretarului general al partidului, președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, își află și în acest domeniu al politicii externe o strălucită sinteză în Expunerea la forumul democratic din noiembrie anul trecut. Documentul evidențiază cu argumente pe care însăși viața internațională le oferă justețea politicii externe a partidului și statului nostru, gravitatea și responsabilitatea cu care sînt privite toate problemele importante ale comunității mondiale, începînd cu problema păcii.

Se pornește de la observația potrivit căreia în momentul actual în raportul mondial de forțe s-au conturat două tendințe princi[illegible]: tendința spre destindere, dezarmare și pa[illegible] și tendința de menținere a încordării, de continuare a politicii de război, de forță și dictat. Pe acest fundal tensionat, în ultimii ani s-au întreprins unele acțiuni pozitive în direcția dezarmării, cum ar fi acordul dintre U.R.S.S. și S.U.A. privind eliminarea rachetelor cu rază medie de acțiune. Chiar și în aceste împrejurări, a arătat în repetate rînduri tovarășul Nicolae Ceaușescu, situația internațională se menține extrem de gravă. Politica rațională de destindere, de colaborare nu s-a impus ca unică modalitate de coexistență. Menținerea unor uriașe arsenale de arme dintre cele mai sofisticate și mai distrugătoare, experiențele nucleare, tendința de militarizare a Cosmosului reprezintă amenințări la însăși existența vieții pe planetă. Problema războiului și a păcii angajează condiția umană în ceea ce are ea fundamental: dreptul la viață.

Președintele României a atras atenția asupra responsabilității pe care țările deținătoare de arme nucleare o au față nu numai de propriile popoare, ci și de umanitatea în întregime, asupra acțiunii conjugate a tuturor forțelor iubitoare de pace, acțiune ce reprezintă ea însăși o armă de luptă, cea mai eficientă pentru realizarea dezarmării.

Întreaga politică internațională a țării noastre atestă o perspectivă globală, ce privește interesele vitale ale comunității mondiale, atestă un uriaș simț de răspundere față de interesele poporului nostru, față de interesele tuturor popoarelor.

Această perspectivă globală a făcut ca două mari probleme ale epocii contemporane — problema păcii și problema dezvoltării — să fie corelate și socotite drept parte integrantă a uneia și aceleiași realități. O pace trainică, o lume fără arme n-ar însemna, așadar, numai liniște, ci și condiții de progres și civilizație pentru toate țările. O asemenea concepție relevă nu numai realismul și clarviziunea unei politici dinamice și responsabile, dar și caracterul ei profund democratic și umanist, o politică menită să servească valorile supreme ale omului: viața, demnitatea, libertatea.

N. SĂRBU

Redacția: Iași, Casa cu absidă, Centrul civic, telefon (981) 16242 ● Administrația: București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție
Redactor șef: **Corneliu Sturzu**
Secretar responsabil de redacție: HORIA ZILIERU
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

● Prețul unui exemplar: lei 5.
Abonamente: 6 luni, 30 lei; 1 an, 60 le[i]

Pentru străinătate abonamentele prin I.L.EXIM. - departamentul export-import presă, București, str. [1] Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136—137, telex 23226.

[3]4737 I. P. Iași, c